

Møte mandag den 7. juni kl. 12

President: J ø r g e n K o s m o

D a g s o r d e n (nr. 93):

1. Valg av medlem til Lagtinget
 2. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen angående forslag fra Øystein Djupedal og Rolf Reikvam om endringer i Grunnloven §§ 1, 3, 12-14, 16-22, 25-31, 62, 67-69, 74-81, 86 og 112, om opphevelse av Grunnloven §§ 4-9, 11, 23, 24, 32, 34-37, 39-41, 43-48, om ny § 113 og om endring av Grunnlovens overskrift. (Innføring av republikansk statsform)
(Innst. S. nr. 209 (2003-2004), jf. Dokument nr. 12:1 (1999-2000))
 3. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen angående forslag fra Thomas Chr. Wyller, vedtatt til fremsettelse av Anne Enger Lahnstein og John Dale, om endring av Grunnloven § 93. (Rådgivende folkeavstemning) og forslag fra Erna Solberg om endring av Grunnloven § 93 (Norsk tilslutning til Den europeiske union)
(Innst. S. nr. 190 (2003-2004), jf. Dokument nr. 12:13 (1999-2000) og Dokument nr. 12:14 (1999-2000))
 4. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om forslag fra Carl I. Hagen om ny § 110 d i Grunnloven. (Avkastningen av Folketrygdfondet og Petroleumsfondet og bruk av fondets midler)
(Innst. S. nr. 206 (2003-2004), jf. Dokument nr. 12:20 (1999-2000))
 5. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om forslag fra Carl I. Hagen om ny § 110 e i Grunnloven. (Grunnlovssikre opparbeidede trygde- og pensjonsrettigheter)
(Innst. S. nr. 207 (2003-2004), jf. Dokument nr. 12:21 (1999-2000))
 6. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av effektiviteten av norsk bistand til Mosambik
(Innst. S. nr. 214 (2003-2004), jf. Dokument nr. 3:6 (2003-2004))
 7. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av toll- og avgiftseta-rens virksomhetskontroll
(Innst. S. nr. 215 (2003-2004), jf. Dokument nr. 3:7 (2003-2004))
 8. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av kjøp og bruk av konsulenttjenester i staten
(Innst. S. nr. 216 (2003-2004), jf. Dokument nr. 3:8 (2003-2004))
 9. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om årsmelding for 2003 fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget)
(Innst. S. nr. 217 (2003-2004), jf. Dokument nr. 16 (2003-2004))
 10. Interpellasjon fra representanten Beate Heieren Hundhammer til sosialministeren:
«På stadig flere områder får vi økt valgfrihet og større brukervedvirkning. Regjeringen har også som uttalt mål å gi innbyggerne større valgfrihet og brukervedvirkning på de tjenester det offentlige har ansvaret for. Innen omsorg og tjenestetilbud til eldre og pleietrengende har det hittil vært liten tradisjon for dette. Dette er tjenester hvor brukeren er ekspert på egen situasjon og er avhengig av et nært og tillitsfullt forhold til tjenesteutøveren.
Hvordan vil statsråden sikre økt valgfrihet og større brukervedvirkning innenfor tjenester som tilbys eldre og pleietrengende?»
 11. Interpellasjon fra representanten Bendiks H. Arnesen til landbruksministeren:
«Norsk landbruk er under sterkt press på grunn av internasjonal påvirkning. Resultatene av de pågående WTO-forhandlingene vil komme til å påvirke norsk landbruk sterkt. Situasjonen for landbruket påvirker også distriktene og næringsmiddelindustrien over hele landet i meget stor grad. Stortinget har et uttalt mål om å opprettholde et aktivt landbruk over hele landet.
Hva gjør Regjeringen for å innrette de statlige virkemidlene i landbruket på en slik måte at landbruket, matproduksjonen, kulturlandskapet og levende bygder kan opprettholdes, og samtidig være i tråd med nye internasjonale avtaler og krav?»
 12. Referat
- Presidenten:** Representantene Morten Høglund, Finn Kristian Marthinsen, Eli Sollied Øveraas og Arne Lyngstad, som har vært permittert, har igjen tatt sete.
De innkalte vararepresentanter for Rogaland fylke, Ingrid Fiskaa og Inger Lise Aarrestad, har tatt sete.
Det foreligger to permisjonssøknader:
- Fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe om sykepermisjon for representanten Karita Bekkemellem Orheim fra og med 7. juni og inntil videre.
 - Fra Høyres stortingsgruppe om sykepermisjon for representanten Michael Momyr fra og med 7. juni og inntil videre.
Disse søknader foreslås behandlet straks og innvilget.
 - Det anses vedtatt.
Fra første vararepresentant for Sør-Trøndelag fylke, Anne Kathrine Slungård, foreligger søknad om å bli fritatt for å møte på Stortinget i dagene 7. og 8. juni under representanten Michael Momyrs permisjon, av velferdsgrunner.
Denne søknad foreslås behandlet straks og innvilget.
 - Det anses vedtatt.
- Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:
1. Vararepresentantene, for Møre og Romsdal fylke Ottar Kaldhol og for Sør-Trøndelag fylke Anne Kathrine Slungård og Egil Hestnes, innkalles for å møte i permisjonstiden.

2. Anne Kathrine Slungård og Egil Hestnes innvelges i Lagtinget for den tid de møter for representanten Michael Momyr.

Presidenten: Ottar Kaldhol og Egil Hestnes er til stede og vil ta sete.

Valg av settepresident

Presidenten: Presidenten vil foreslå at det velges en settepresident for Stortingets møter i inneværende uke – og anser det som vedtatt.

Presidenten foreslår Sigvald Oppebøen Hansen. – Andre forslag foreligger ikke, og Sigvald Oppebøen Hansen anses enstemmig valgt som settepresident for Stortingets møter i inneværende uke.

Statsråd Hilde Frafjord Johnson overbrakte 5 kgl. proposisjoner (se under Referat).

Presidenten: Representanten Åslaug Haga vil framsette et privat forslag.

Åslaug Haga (Sp) [12:05:07]: På vegne av representanten Ågot Valle og meg sjøl tillater jeg meg å fremme forslag om å nedsette en kommisjon som skal legge fram for Stortinget en betenkning om de konstitusjonelle sidene ved et eventuelt EU-medlemskap.

Presidenten: Representanten Sylvia Brustad vil framsette et privat forslag.

Sylvia Brustad (A) [12:05:30]: På vegne av representantene Marit Nybakk, Ann Helen Rui og meg selv vil jeg fremme forslag om omgjøring av salget av Østre Bolærne, slik at det fortsatt blir i offentlig eie.

Presidenten: Forslagene vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Før sakene på dagens kart tas opp til behandling, vil presidenten foreslå at Stortinget fraviker bestemmelsen i forretningsordenens § 43 første ledd og foretar votering etter at sakene nr. 1–5 på dagens kart er ferdigbehandlet, og deretter samlet votering etter sakene nr. 6–11 ved slutten av dagens møte. – Det anses vedtatt.

S a k n r . 1

Valg av medlem til Lagtinget

Presidenten: Det skal velges et medlem til Lagtinget i stedet for representanten Leif Lund, som er avgått ved døden.

Presidenten ber om forslag.

Hill-Marta Solberg (A): Jeg foreslår Rita Tveiten.

Presidenten: Rita Tveiten er foreslått som medlem til Lagtinget.

Andre forslag foreligger ikke, og presidenten antar at det kan votes på vanlig måte.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Hill-Marta Solberg bifaltes enstemmig.

S a k n r . 2

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen angående forslag fra Øystein Djupedal og Rolf Reikvam om endringer i Grunnloven §§ 1, 3, 12-14, 16-22, 25-31, 62, 67-69, 74-81, 86 og 112, om opphevelse av Grunnloven §§ 4-9, 11, 23, 24, 32, 34-37, 39-41, 43-48, om ny § 113 og om endring av Grunnlovens overskrift. (Innføring av republikansk statsform) (Innst. S. nr. 209 (2003-2004), jf. Dokument nr. 12:1 (1999-2000))

Berit Brørby (A) [12:08:13] (ordfører for saken):

Alle i komiteen, unntatt SV, går inn for å beholde den styreform vi har i dag, nemlig monarkiet. Hva Stortingets øvrige medlemmer går inn for, får vi først se ved avstemningen.

I og med at det er 7. juni i dag, og 99 år siden Stortingets vedtak om å oppløse unionen, kan det være greit med noen historiske fakta. Vedtaket i Stortinget førte til sterke reaksjoner fra svenskene, og de stilte krav om en folkeavstemning.

28. juli 1905 vedtok Stortinget at en slik folkeavstemning skulle finne sted. Allerede 13. august ble det derfor avholdt en folkeavstemning om man var for eller imot Regjeringens og Stortingets politikk om unionsoppløsningen. En massiv kampanje førte til at 368 392 stemte for og 184 imot. De som hadde stemmerett, var alle menn over 25 år. Det var da uavhengig av inntekt. Ledende kvinner satte i gang en underskriftskampanje og en underskriftsaksjon til fordel for unionsoppløsningen, og den førte faktisk til 279 878 underskrifter, som stortingspresidenten fikk av disse kvinnene 22. august. Det var imponerende.

Den andre folkeavstemningen i 1905 ble avholdt 12. og 13. november, etter vedtak i Stortinget 31. oktober. Den dreide seg om Norges framtidige statsform. Det var ingen selvfølge for alle nordmenn at monarkiet skulle være den foretrukne statsform. Det var ikke samme enighet om statsformen som det hadde vært om unionsoppløsningen. Resultatet ble likevel ved folkeavstemningen, som ble holdt over to dager, at 259 563 stemte for monarki og 69 264 stemte imot.

Noen hevder at om vi i dag skulle velge styreform, ville mange flere antakeligvis stemt for republikk. Det blir for meg feil utgangspunkt. Vi må ta utgangspunkt i den styreform vi har i dag, og det er vår oppgave å vurdere om det er nødvendig å endre styreform fra monarki til republikk.

Komiteens medlemmer har selvfølgelig fått med seg den debatt om monarkiet som foregår i media, hvor det i kronikker og leserinnlegg argumenteres både for og imot. Vi har selvfølgelig også sett Dagbladets menings-

måling om det samme. Slik det er, slik er det, og slik skal det være i et demokrati.

Men slik flertallet ser det, er det grunnlag for å si at monarkiet har bred oppslutning i folket. 17. april ble vår tronarving døpt. I talen sa bl.a. biskop Stålsett at kongeriket står foran en helt ny tid. Han sa bl.a. også at hun må få være ungdom, slik hennes far fikk lov å være, og så får tiden vise om hun blir dronning. Og som biskopen så riktig la til: «Om folket vil.»

I merknadene fra Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet vil vi understreke at dersom det en gang i framtiden skulle komme på tale å endre styreform, mener vi at det er folket gjennom en folkeavstemning som må få gi sin tilråding.

Flertallet i komiteen anbefaler at forslaget fra SV om å innføre republikk i Norge ikke bifalles.

Martin Engeset (H) [12:12:25]: Det foreliggende grunnlovsforslag fra SV er en gjenganger her i Stortinget. Om det ikke har vært fremmet i hver stortingssesjon, har det i det minste vært oppe en rekke ganger. Det er selvfølgelig enkeltrepresentanters og partienes fulle rett å fremme forslag til endringer i Grunnloven, selv om de har blitt avvist i tidligere perioder, men for egen del finner jeg det noe anmassende og totalt unødvendig å gjenta og gjenta tidligere forslag når det ikke har skjedd noe substansielt nytt som skulle tilsi en endring i det standpunkt Stortinget har inntatt tidligere.

Da jeg tegnet meg til innlegg, var det først og fremst for å kommentere en merknad i innstillingen fra Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet. De har kommet i skade for å skrive følgende:

«Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet viser til at monarkiet i Norge i sin tid ble innført etter folkeavstemning.»

Av hensyn til Stortinget selv kan ikke dette bli stående uimotsagt. Det ville være pinlig. I beste fall er denne merknaden en meget upresis formulering, i verste fall vitner den om store hull i kunnskapen om Norges historie, for det er ikke grunnlag for å si at monarkiet ble innført ved en folkeavstemning i 1905. Det norske monarkiet har røtter som går mer enn tusen år tilbake i tid. I løpet av disse årene har Norge hatt mer enn 60 regenter som en ubrutt tradisjon tilbake til vikingtiden. Vi hadde faktisk monarki da Grunnloven ble til i 1814. Vi hadde også monarki da dette hus ble tatt i bruk i 1866.

Det jeg antar at komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet hadde til hensikt å si med sin merknad – og det bekreftes vel for så vidt også av saksordføreren innlegg – var at monarkiet ble bekreftet ved den folkeavstemning som fant sted 12. og 13. november 1905, en folkeavstemning som kom i stand etter at prins Carl fremholdt at han var villig til å akseptere tilbudet om å bli konge dersom dette var det norske folks vilje. Folkeavstemningen fremstod derfor først og fremst som et folkelig kongevalg, selv om statsformen monarki eller republikk også var tema. Resultatet ble en sterk tillits-erklæring til prins Carl og en kraftig bekreftelse av at mo-

narkiet var den statsform som det norske folk ønsket å fortsette med.

Ellers er jeg litt forundret over at SV, slik det fremgår av innstillingen, slutter seg til Arbeiderpartiets og Fremskrittspartiets merknad om at

«nye taler for at folket gjennom folkeavstemning bør få gi sin tilråding dersom det skulle bli tilstrekkelig flertall på Stortinget for en endring av styreform».

Jeg har fått det bestemte inntrykk at SV har vært, og er, mot monarkiet uansett. Hva skal da være hensikten med en folkeavstemning? Betyr dette at SV vil følge folkets råd og oppgi sin motstand mot monarkiet dersom flertallet i en fremtidig folkeavstemning nok en gang bekrefter at det er monarkiet vi skal ha som vår statsform?

Jeg vil anbefale Høyres representanter å stemme imot grunnlovsforslaget i Dokument nr. 12:1 for 1999-2000.

Henrik Rød (FrP) [12:16:23]: Spørsmålet om man skal endre statsform i Norge fra monarki til republikk, er en prinsipiell problemstilling som jeg er ganske sikker på det er delte meninger om i de aller fleste partier. Det er det også hos oss i Fremskrittspartiet.

Det er selvsagt slik at endring av statsform kan ha sin hensiktsmessighet i enkelte land, hvor folkets demokratiske rettigheter ikke blir tilstrekkelig ivaretatt. Slik er ikke situasjonen i Norge. Vi har et monarki som er tuftet på kultur og tradisjon, og vi har et meget velfungerende demokrati. Det er heller ingen tvil om at kongehuset nyter stor respekt og tillit i det norske folk.

Fremskrittspartiet er av den oppfatningen at kongefamilien er gode ambassadører for Norge. Vi har historie for monarki, og det fungerer godt hos oss i Norge. Den reelle makten ligger imidlertid hos de folkevalgte her i Stortinget. Det sikrer de demokratiske prosesser og folkets innflytelse.

Jeg tror at denne diskusjonen hadde hatt en større berettigelse dersom det hadde vært en debatt i folket, dersom dette spørsmålet hadde vært en reell problemstilling som innbyggerne hadde vært opptatt av. Slik oppfatter ikke jeg at dette er. Riktignok er det, som også saksordføreren var inne på, en viss debatt, noen innlegg, kronikker, osv., men det er åpenbart at det norske folk er vel tilfreds med monarkiet og det kongehuset som vi har i Norge.

Vi er derfor motstandere av at Stortinget skal gå inn og fatte vedtak basert på det som foreligger i dette forslaget, uten at dette er forankret i langt større grad i folket enn det som er situasjonen i dag. Vi kommer derfor til å stemme imot forslaget.

Oystein Djupedal (SV) [12:18:43]: Forslaget fra Rolf Reikvam og meg selv er prinsipielt begrunnet. Det prinsipielle i dette er at et arvelig monarki, slik som vi har i Norge, ikke er i samsvar med moderne statsskikk og et demokratisk folkestyre. Det er med andre ord en prinsipiell begrunnelse som dreier seg om at et lands stats-overhode ikke skal arve sin posisjon, men velges av folket i valg. Videre betyr det at det i dette ikke ligger noe

annet enn at det er klokt av et parlament fra tid til annen å ta opp til debatt hvordan landet vårt skal styres.

Vår kongefamilie har utført sine funksjoner i pakt med både tradisjoner og ikke minst vår tids krav til kongehuset. Derfor er det på mange måter lettere å diskutere monarkiet i eget land i Stortinget enn det vil være i mange andre lands parlamenter i Europa som også har monarki, der man med rette kan kritisere monarken og monarkens familie for å oppføre seg på en måte som gjør at dette derfor kommer til debatt.

I Norge har vi en kongefamilie som har utført sine valg i pakt med gode tradisjoner og i pakt med demokratiske tradisjoner, og derfor er dette et rent prinsipielt spørsmål sett fra SVs side. Det er det i grunnen viktig å ha klart for seg, for det betyr at også representanter i denne sal kan diskutere dette på et prinsipielt grunnlag, og ikke på et grunnlag som er annerledes.

Det er selvfølgelig riktig at monarkiet som sådant har lange tradisjoner i Norge. Det er helt riktig at monarkiet ikke ble innført i 1905 ved en folkeavstemning. Hvis man skal tro Snorre, har monarkiet tradisjoner helt tilbake til Harald Hårfagre som den første samlenende konge i Norge. Det betyr at det er monarki som er vår nasjons tradisjon, men det betyr ikke at det er unødvendig å tenke igjennom om denne tradisjonen er riktig, for alle generasjoner må gå inn i sin tid. Som kongefamilien må gå inn i sin tid, må parlamentet også gå inn i sin tid, for å se om det er nødvendig og behøvelig å endre landets statsskikk. Vi mener prinsipielt at dette er nødvendig, og derfor har vi også lagt inn dette forslaget.

Det betyr at den tilnærming som representanten Engeset har til dette spørsmålet, at han nærmest synes det er litt uhøvisk eller upassende at parlamentet skal diskutere denne typen spørsmål, vil jeg for min del ta sterkt avstand fra. Det er klokt, og jeg tror også at kongefamilien setter pris på denne typen debatt, for det er helt riktig, som flere representanter har sagt, at dette vil bekrefte kongefamiliens sterke støtte ikke bare i parlamentet, men også i folket. Vi vet utmerket godt at vi ikke i dag får flertall for dette forslaget.

I 1905 var det så mange som nesten 70 000 som stemte imot, i det som den gangen var folkeavstemning nummer to, i novemberdagene i 1905. Det er i seg selv ganske oppsiktsvekkende høye tall, med tanke på den situasjonen som var. Vi mener også at det ville være klokt at folket – siden man da hadde folkeavstemning i 1905 – selvfølgelig på et tidspunkt får anledning til å si sitt. Hvordan dette rent praktisk skal gjøres, har vi ikke tatt stilling til, men vi er enige i den tilnærming som ligger i merknaden fra Fremskrittspartiet og Arbeiderpartiet. Selv om den er litt klønete formulert, er det vel ingen som er i tvil om hva som rent faktisk ligger i dette, nemlig at når man først har hatt en folkeavstemning, er det bare folket som i en ny folkeavstemning kan overprøve det. Dette prinsipielle syn vil SV være enig i – eller la meg si, vil jeg være enig i. Siden dette er et grunnlovsforslag, står våre representanter fritt til hvordan de vil behandle dette.

Min mening om dette er avslutningsvis følgende: Jeg tror det er nødvendig at nasjonen tenker igjennom hvordan dette skal være. Det arvelige monarkiet har utført sine funksjoner godt, men det betyr ikke at man ikke fra tid til annen kan reise prinsipielle spørsmål om nasjonens statsform. Denne debatten er nyttig og nødvendig. Vi kan heldigvis ha det privilegiet i Norge at vi kan diskutere dette på et prinsipielt grunnlag uten at noen kan mistenkes for å ha en skjult agenda i dette, som man vil kunne ha i mange andre land der de har kongefamilier som er langt mer omstridt. Det betyr at den norske kongefamilien helt fra 1905 og fram til i dag har gjort kloke valg, uttalt seg klokt og oppført seg høvisk og skikkelig i forhold til landets statsskikk. Det er en stor stolthet. Også vi som er republikanere, er stolte av vårt kongehus.

Rolf Reikvam (SV) [12:23:29]: Monarkiet som statsform tilhører egentlig enevoldstiden. Det som er utrolig, er at en avart av demokratiet har overlevd langt inn i perioden med demokrati, og det lever åpenbart så lenge avarten ikke utfordrer demokratiet – vi har en del eksempler i Europa der monarkiet har utfordret demokratiet og har falt sammen – eller det vil åpenbart overleve inntil de som representerer den avarten av monarkiet, selv erkjenner at tiden er inne for avvikling, eller inntil det demokratiske systemet bestemmer seg for at den avarten har overlevd seg selv.

Jeg synes det er viktig å minne om at demokratiet ikke er vunnet en gang for alle. I august i fjor kom en sluttrapport fra Maktutredningen. I løpet av fem år hadde denne forskergruppen arbeidet med mange spennende rapporter som tok for seg ulike temaer. Konklusjonene er likevel på mange måter entydige, og jeg vil starte med å sitere én konklusjon, der Maktutredningen sier følgende:

«Den mest sentrale endringen av maktforholdene i Norge er at demokratiet i grunnbetydningen folkestyre – et formelt beslutningssystem gjennom flertallsvalg og folkevalgte organer – er i tilbakegang.»

En sentral konklusjon, som er et direkte svar på første del av mandatet vedtatt av Stortinget, er at folkestyret forvitret. Nå trenger ikke det i seg selv være galt hvis folkestyrets forvitring fører til at makten overføres til andre demokratiske organer. Demokrati bygger ikke bare på makt gjennom folkevalgte organer på ulike nivåer, men på ulike former for deltakelse utenom valg, partier og politiske folkebevegelser. Disse ulike formene for tilleggsdemokrati, som aksjonsdemokrati, deltakerdemokrati, forbrukerdemokrati, lobbydemokrati, har supplert folkestyret som formelt beslutningssystem, men det kan ikke erstatte det.

Demokratiet er utfordrende, og folkestyrets vilkår og spillerom blir redusert. Når betydningen av demokratiet overføres fra folkestyre som formell beslutningsform til forskjellige former for tilleggsdemokrati, blir forvitringen av folkestyret tildekket og skillett mellom demokrati og ikke demokrati utydelig. Forvitringen av folkestyret er ikke et resultat av en lang og seig synlig maktkamp mellom folkevalgte organer og sterke interesser utenfor. Forvitringen er en bevisst politisk strategi der målet er å

kommersialisere og gjøre store deler av offentlig sektor om til en markeds plass, og det skjer på forskjellige måter. Det skjer på forskjellige måter også ifølge Maktutredningen. Det kommunale selvstyret har mistet mye av sitt innhold gjennom rettighetslovgivning, statlige pålegg og budsjettknapphet. Kommunene sitter igjen med råderett over rent lokale saker og med administrativt ansvar for statlig politikk. Det burde ikke overraske oss at nå ved siste kommunevalg var for første gang valgdeltakelsen nede på 50-tallet. Det var vel 58 pst. Gjennom markedsretting, fristilling og privatisering blir områder som tidligere var offentlig styrt, overlatt til markedsaktørene. Grunnmuren i velferdssammenheng er at sentrale velferdsgoder som helse, utdanning og omsorg i viktige faser av livet skal alle ha tilgang til. Det er så nære bånd mellom velferdsstat og folkestyre at jeg tror det er stor usikkerhet med hensyn til hva som vil skje med velferdsstaten dersom folkestyret forvittrer.

Det er viktig å se debatten om monarkiet inn mot det som Maktutredningen peker på, nemlig at det skjer en forvitring av folkestyret. Derfor hadde jeg håpet og trodd at når vi fremmet et forslag om innføring av republikk som statsform, hadde vi fått en debatt om demokrati og demokratiforståelse, for det er det det egentlig dreier seg om i siste instans. Derfor hadde jeg for så vidt også håpet at flere ville ta del i debatten om hvordan vi skal forvalte vårt demokrati framover, for vi er nødt til å ta stilling til det som Maktutredningen peker på. I den forbindelse er det også helt naturlig å ta en skikkelig debatt om det som jeg kaller «avarten av monarkiet», den avarten av monarkiet som har overlevd inn i vårt demokrati.

Inge Lønning (H) [12:29:02]: Jeg lyttet med interesse til den begrunnelse de to forslagsstillerne gav for sitt forslag, og konstaterer at det var en viss ulikhet i tilnærming og i begrunnelse fra de to forslagsstillerne side.

Representanten Reikvams overlegninger omkring folkestyrets problemer er interessante, men det er svært kunstferdig å koble dem sammen med spørsmålet om monarki eller republikk. Den som ønsker å vitalisere folkestyret i dagens Norge, har svært mange oppgaver foran seg også i dette hus, når det gjelder å få bedre skikk på vår egen måte å utøve Stortingets funksjoner på som lovgivende og bevilgende myndighet, og når det gjelder å trekke klare grenser mellom den utøvende statsmakt og den lovgivende statsmakt. Men alle disse utfordringer har det til felles at de har ingen ting med spørsmålet om innføring av republikk å gjøre.

Representanten Djupedal hadde en annen tilnærming. Jeg hørte hans innlegg nærmest som en slags unnskyldning for at SV fortsetter å repetere forslaget til tross for at man er fullt klar over at det ikke vil ha noen oppslutning verken i folket eller i Stortinget. Jeg oppfattet Djupedal slik at han kom nær ved å si at hensikten med forslaget var å få frem en ny tillits erklæring til monarkiet i Norge, og det er jo et godt formål, selvfølgelig. Man kunne vel med inntil visshet grensende sannsynlighet forutsi at det var nettopp det man ville komme til å oppleve i Stortinget i dag. I parentes bemerket er det vel en kalendermes-

sig tilfældighet at behandlingen av forslaget denne gang faller akkurat på datoen 7. juni.

Det er grunn til å stille spørsmålet hvorfor republikanere i Norge har en så lang oppoverbakke når de skal forsøke å kjempe frem tilslutning til idéen om republikk. Det kan finnes mange grunner til det. Den viktigste grunnen tror jeg for min del er at de som er prinsipielle tilhengere av republikansk statsform i Norge, aldri har tatt seg bryet med å bli enige seg imellom om hvilken form for republikk de egentlig ønsker innført i Norge.

Innenfor samlebetegnelsen republikk finnes det jo nemlig en stor, meget stor, variasjonsbredde av ulike statsformer og ulike former for grensedragning mellom den lovgivende folkevalgte og den utøvende statsmakt. Det finnes presidentstyre hvor presidenten har praktisk talt like store fullmakter som en norsk regjering i dag har, på presidentens egen hånd. Det finnes presidentstyre som er av rent symbolsk art, og som i praksis er omtrent den samme statsform som vi har med det innskrenkede monarki i dagens Norge. Skal det ha noen mening å diskutere innføring av republikk i Norge, må man ta seg bryet med å presisere hvor på denne skalaen man forestiller seg at en ny norsk statsform skulle befinne seg.

Man får av og til inntrykk av når tilhengerne av republikk taler fra Stortingets talerstol, at den form for monarki vi har i dagens Norge, er et særsyn. Vi har som kjent to naboland som vi har delt monarki med gjennom vår historie, Danmark og Sverige, som fremdeles har monarki som statsform, og som ikke har noen intensjon om å forandre det. Blant våre naboer har vi for øvrig et annet land som har republikansk statsform, Island, som i øyeblikket er inne i en dyp konstitusjonell krise fordi presidenten har nektet å akseptere en lov som på vanlig måte er vedtatt av de folkevalgte i Alltinget. Heller ikke republikanske statsformer er uten problemer!

Det finnes, som representanten Engeset pekte på, en del eiendommeligheter i de merknadene som er skrevet inn i innstillingen fra kontroll- og konstitusjonskomiteen. At Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet har ordlagt seg på en forkjært måte når det gjelder det som skjedde i 1905, er for så vidt som en skjønnhetsfeil å regne, vil jeg anta. Det skjedde som kjent ingen endringer av Grunnloven eller av statsskikken i Norge i 1905. Der var det full kontinuitet. Derimot skjedde det en uskiftning av kongehus, idet kongehuset Bernadotte forlot den norske tronen og vi fikk det kongehus som vi har i dag.

Mer eiendommelig er merknaden fra SV i innstillingen. For når det sies at «mye taler for at folket gjennom folkeavstemning bør få gi sin tilrådning dersom det skulle bli tilstrekkelig flertall på Stortinget for en endring av styreform», så er den eneste naturlige lesning av en slik formulering at man forestiller seg at Stortinget først skal votere og finne ut av hvorvidt det er grunnlovsmessig flertall, og deretter skal man spørre folket til råds. Det vil i så fall være en splitter ny fremgangsmåte! Man må ha lov til å spørre seg hva det skulle være godt for. Hvis man skal avholde en rådgivende folkeavstemning, må det rimeligvis være i forkant av at Stortinget behandler et forslag om endring av statsskikk. Det inter-

essante spørsmål er om det i så fall er et signal om at SV i realiteten vil overlate denne avgjørelsen til folkeflertallet, og i så tilfelle vil frafalle sitt prinsipielt begrunnede forslag om endring av statsskikk. Det håper jeg at vi får et klart svar på, for det er av betydning med tanke på fremtiden.

Øystein Djupedal (SV) [12:37:11]: Det er helt åpenbart at vår kongefamilie har sterk støtte. Den sterke støtten i folket skyldes først og fremst at de har utøvd sine funksjoner i pakt med det som er en demokratisk tradisjon, og det som er folkets vilje.

At man diskuterer hvilken styreform en nasjon skal ha, eller hvordan en eventuell republikk skal se ut, er en del av den demokratiske prosess enhver nasjon faktisk må gå igjennom. Demokratiet er heldigvis en prosess. For eksempel har den salen som vi nå sitter i, tilegnet seg makt og også fraskrevet seg makt etter demokratiske prosesser der man egentlig ikke har gitt svar i forkant. Det er Stortinget som, faktisk etter en endeløs prosess i dialog med folket, både sier hva man faktisk skal beslutte, og hva man skal gi fra seg av beslutningsmyndighet. Slik vil også vår statsskikk fungere. Vår statsskikk har endret seg når det gjelder hvordan forholdet mellom kongehus, storting og regjering kontinuerlig har vært.

Det som vi som legger inn dette forslaget, selvfølgelig ser for oss, er at forslaget i seg selv ikke vil endre vår statsskikk. Vi er nøkterne realister i så måte. Det betyr at vi skjønner at det ikke er flertall for forslaget. Jeg må for min egen del få lov til å si at jeg tror det er klokt at det ikke blir flertall for dette gjennom denne type behandling i Stortinget. Men det er klart at hvis det i denne salen viser seg å være et betydelig antall republikanske stemmer ved voteringen i dag, vil det være et signal om at kanskje storting, regjering og monark sammen må tenke igjen hvordan dette landet faktisk skal ledes i framtiden. Det er egentlig det dette forslaget mer enn noe annet dreier seg om. Forslaget er ikke en unnskyldning for å være republikaner, som en representant her kom i skade for å si. Dette er simpelthen en helt nødvendig debatt i et moderne demokrati, og den debatten begrunnes ikke i noen unnskyldning fordi kongefamilien har utført sine plikter godt. Men det er ingen unnskyldning for at Stortinget ikke nødvendigvis fra tid til annen er nødt til å ta denne debatten.

Så har vi et par rent praktiske konstitusjonelle vanskeligheter, nemlig forholdet mellom en grunnlovsendring i Stortinget og en folkeavstemning. Det var det også en representant som tok opp. Det er klart at hvis Stortinget i plenum gjør en endring i Grunnloven, så har Stortinget i plenum gjort en endring i Grunnloven som sådan. Da trenger man ikke en folkeavstemning. Det er åpenbart riktig. Men det vi også vet, er at kongefamilien som vi i dag har, ble innsatt etter en folkeavstemning. Det gjør at dette forholdet tidligere ikke er konstitusjonelt avklart, og altså rent faktisk er et problem, eller en utfordring eller et forhold, som Stortinget er nødt til å bruke litt tid på. Sett fra mitt ståsted – og det vil være fra mitt ståsted, fordi dette grunnlovsforsla-

get er lagt inn av to enkeltstående representanter fra vårt parti – vil det bety at hvis det viser seg at det er et betydelig mindretall i denne salen som mener at en endring av styringsform kan være fornuftig, må storting og regjering starte en prosess, og i den prosessen må det foreligge en folkeavstemning. Men slik vårt forslag er formulert, vil det i denne prosessen, sett fra mitt ståsted, være slik at man på et gitt tidspunkt, etter at den sittende monark enten er død eller har frasagt seg tronen, innfører en ny statsform. Men dette er upløyd mark. Hvis man tar en diskusjon om dette, og man i den sammenheng er polemisk eller prøver å være utfordrende, må man gjerne være det, men da har man en akademisk tilnærming til dette, ikke en tilnærming som tilsier at de som faktisk er republikanere i Norge, mener at vi skal ha en republikansk styreform, og at den er demokratisk og prinsipielt den riktige. Man trenger ikke samtidig å mene at kongefamilien ikke utøver sine plikter bra. Kaller man dette for en unnskyldning, blir det etter mitt skjønn en for akademisk og en for polemisk tilnærming til det som faktisk er en debatt som jeg tror mange utenfor Stortinget finner interessant. Det interessante er at hvis man går og spør folk om hva de prinsipielt vil ha som styreform, er det forbausende mange republikanere i Norge. Det er forbausende mange som prinsipielt mener at republikk er den riktige styreformen. Jeg vil tro at de aller fleste borgere som sier dette, ikke legger noen kritikk av den eksisterende styreformen i det, men at det i det ligger en prinsipiell tilnærming. Derfor må også Stortinget fra tid til annen ta den diskusjonen. Derfor har representanten Reikvam og jeg selv fremmet dette forslag. Vi har en prinsipiell tilnærming til dette spørsmålet, og så må veien bli litt til mens man går, uten at man nødvendigvis trenger å ha alle tenkelige svar.

Hvis man skal tillate seg et kort lite historisk sveip, er det heldigvis slik at i nesten alle demokratiske framskritt som er foretatt, både i vår nasjon og i andre nasjoner, har man ikke visst hva resultatet ville bli. Heldigvis er demokratiet fremdeles også en prosess. Vi vet ikke svaret i enden av den gangen. Vi bør ikke vite svaret, men i hvilken retning vi ønsker å gå.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Carl I. Hagen (FrP) [12:42:25]: Jeg synes representanten Inge Lønning stilte et veldig avgjørende og viktig spørsmål som jeg hadde håpet at Øystein Djupedal skulle besvare. Det gjorde han ikke. Jeg vil da gjerne i replikk stille det en gang til.

Når SV går inn for republikk, hvem er det SV ser for seg som statsoverhode? Ifølge grunnlovsforslaget setter man bare inn regjeringen i stedet for kongen. I det tilfellet ville det kanskje være statsministeren som også var statsoverhode. Hvis det ikke er statsministeren som er statsoverhode, skal man da ha en president slik som man f.eks. har i USA og i Frankrike, som altså også er den valgte politiske leder, eller skal det være mer som det islandske systemet?

Jeg synes det er viktig å få en avklaring fra SV på hva man her har tenkt, fordi det er to helt forskjellige typer republikker man snakker om.

Øystein Djupedal (SV) [12:43:29]: Jeg takker representanten Hagen for spørsmålet, fordi det glapp i mitt innlegg.

Hvis denne prosessen ender med at Stortinget vedtar dette, vil jeg tro at det vil være statsministeren som vil fylle denne funksjonen, inntil man rent faktisk har tenkt gjennom hvilken form for republikk man skal ha. Hvilken form for republikk man skulle ha, dreide en del av innlegget mitt seg om. Om det er den islandske formen for republikk, den tyske eller den finske eller for så vidt den amerikanske, som jeg tror svært få i Norge egentlig ville like, har ikke vi svar på. Men i en overgangsperiode ville det være naturlig at det ville være statsministeren som fylte den funksjonen – hvis Stortinget og en folkeavstemning hadde gått inn for å avskaffe kongedømmet, slik at kongedømmet dermed ikke lenger skulle være styreform i landet.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til replikk.

Rolf Reikvam (SV) [12:44:29]: Det var en litt merkelig opplevelse å høre på Inge Lønnings tilnærming. Jeg tror ikke at han hadde en prinsipiell tilnærming i det hele tatt. Den var polemisk mot en del forhold vi tok opp. Det var nesten patetisk da han avsluttet med at han forventet at SV iallfall måtte avklare hvordan en folkeavstemning skulle oppfattes, før vi kunne gå videre med denne type problemstillinger.

Dette er et prinsipielt spørsmål, og jeg prøver å trekke opp en prinsipiell debatt. Men jeg er enig med Inge Lønning på ett område, nemlig at debatten om demokrati i Norge ikke er avhengig av hvordan vi skal utvikle og forsterke demokratiet, og den er ikke avhengig av hva som skjer med monarkiet. Poenget mitt var at det ville vært naturlig å se dette i en sammenheng. Vi er nødt til å ta en debatt om demokratiet og demokratiets framtid på bakgrunn av Maktutredningen. Det som var mitt poeng, var at det i den debatten også vil være naturlig å ta med statsformen og hvorledes vi skal organisere statsformen, den avarten av monarki som vi har, kontra en republikk.

Jeg blir rimelig overrasket når Inge Lønning argumenterer med å vise til Island og den dype konstitusjonelle krisen som de har nå. Han sier at heller ikke en republikansk statsform er uten problemer. Kjære vene, det er ikke det. Vi velger jo ikke statsform ut ifra om det skaper problemer eller ikke. Vi velger statsform ut ifra en prinsipiell tilnærming til demokratiet: hva slags demokrati vi ønsker, hvorledes vi skal utvikle demokratiet, og hvorledes vi skal styrke det. Det er vårt utgangspunkt, og det hadde jeg håpet at flere var villige til å gå inn i en debatt om her og nå.

Det er mange muligheter når det gjelder hva slags president vi eventuelt skal ha: Vi kan ha direkte valg, en amerikansk modell med store fullmakter. For egen del ser jeg ikke for meg at det er det mest realistiske. La meg

understreke det. Vi kan tenke oss en tysk modell, der vi velger en president med veldig begrensete fullmakter. Det er den formen som ligger nærmest det jeg ser for meg som det beste alternativet. Når det gjelder hva som skal skje hvis forslaget vårt mot formodning skulle bli vedtatt her i dag, ville vel det mest naturlige vært at Stortingets president tok over en del av de fullmaktene som i dag ligger hos monarken og til monarkiet. Det ville sannsynligvis vært det mest naturlige.

Utgangspunktet vårt var et ønske om en prinsipiell debatt og en prinsipiell tilnærming, men jeg registrerer at det ikke er mulig å få det til. Jeg håper at det ved neste korsvei når vi skal diskutere demokratiet, er mulig å komme iallfall et stykke videre med debatten om demokratiet og demokratiets framtid.

Berit Brørby (A) [12:48:13]: Representanten Engeset kommenterte en merknad i innstillingen og representanten Lønning kommenterte den som en eiendommelighet. Jeg ser at den kan misforstås, og at den er upresist formulert. Det som er ment, er at ved folkeavstemningen i november 1905 fikk folket i Norge anledning til å si sitt når det gjaldt spørsmålet om de ville ha monarki eller republikk. Det hadde, så vidt jeg vet, aldri skjedd før. Man kan kanskje si: naturlig nok. Gjennom *det* stadfestet et stort flertall i det norske folk at monarkiet var å foretrekke, og folkeavstemningen svarte på den danske prins Carls ønske om folkeavstemning før han aksepterte tilbudet om å bli konge. Det er *det* som egentlig skjuler seg bak den noe upresise formuleringen.

Carl I. Hagen (FrP) [12:49:27]: Etter å ha hørt svaret på replikken min til Øystein Djupedal, må jeg si at jeg er mer befestet i troen på vårt eksisterende styringssystem enn jeg kanskje har vært tidligere.

Det viser seg altså at det SV har i tankene, er å avskaffe monarkiet. Så skal man drøfte i en del år om hva man skal ha i stedet. Akkurat i den overgangsperioden, som Djupedal kalte det, skal statsministeren være statsoverhode – en relativt ny konstruksjon, som ikke virker veldig gjennomtenkt. Hvis man så i denne drøftelsen om en republikk kommer til at man skal ha en president som skal være statsoverhode, og som skal foreta mer symboliske handlinger som på Island, i Tyskland og i Finland – altså hovedsakelig utfylle den funksjonen å være et samlende symbol – er jo egentlig spørsmålet: Hvis det skal være et mer nasjonalt samlingsymbol, er det da noe bedre å ha en amatør som blir valgt hvert fjerde eller sjette år, i forhold til å ha noen profesjonelle som har vært trent opp til de funksjonene hele sitt liv fra de blir født? Selvsagt ikke. Da er det jo langt bedre å ha noen som er blitt profesjonelle, altså en kongefamilie, hvor den som skal arve tronen, helt fra han blir født vil være i trening og opplæring til den jobben. I tillegg er det den samme familien. Det vi ser i praksis når kongefamilien eller dens medlemmer reiser rundt, er faktisk en enorm interesse. De er et samlende symbol. Så er det av og til hendelser som får noen aviser til å skrive litt negativt, men som institusjon virker kongefamilien helt åpenbart samlende.

Det ville ikke en valgt president være, hvor den ene kanskje er en tidligere ledende politiker som blir valgt mot annen kandidat med 55 pst. mot 45 pst., og så skal vedkommendes familie også bli et samlende symbol. Det blir for dumt.

Hadde SV hatt det synet at de gikk inn for et system mer som i Frankrike og i USA, hvor den valgte presidenten også er sjef og utnevner sin egen regjering, hadde vi hatt en forståelse for å diskutere dette på prinsipiell basis. Men først må man komme opp med det som skal være alternativet til monarkiet, for å kunne få en interessant debatt. Dette at man skal ha en overgangs- og drøftelsesperiode etter at man har avskaffet monarkiet, vil jo ikke være særlig lurt. Jeg synes det er en litt useriøs tilnærming hvis man følger oppskriften om først å avskaffe monarkiet og så drøfte i fem-åtte-ti år, for deretter å bli enige om at jo, vi gjeninnfører monarkiet.

Hvis man hadde klart for seg hva alternativet var, kunne det vært interessant med en debatt. Debatten ville da gått på den politiske styringen av landet i større grad enn på den nåværende funksjonen til kongen og kongefamilien, som er veldig viktig i forhold til å forene et folk. Kongen og kongefamilien er for alle i dette land. De er symboler og er samlende, noe som er av meget stor betydning i en tid da det er altfor mye som splitter. Noe som virkelig er samlende og felles, det bør vi bevare. Men jeg vil utfordre SV til, neste gang de tar opp et grunnlovsforslag, kanskje å tenke igjennom hva alternativet skal være, slik at det blir en noe mer fruktbar debatt.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Siri Hall Arnøy (SV) [12:53:50]: Det er litt interessant med tanke på de debatter som tidligere har vært i denne sal om valg av Stortingets president, å høre representanten Hagens bekymring for at amatører skulle bli valgt til president, men jeg skal unnlate å gå for mye inn på det.

Jeg må si jeg blir litt i stuss over representanten Hagens forståelse av situasjonen f.eks. i Finland, for man ser at i de land som velger å ha en folkevalgt symbolfigur, påvirker det faktisk hvilke personer som trer inn i det vervet, og hvorledes de opptrer. Jeg vil jo tro at representanten Hagen vil være enig i at om han mot formodning skulle bli stortingspresident noen gang, ville det være en annen rolle enn rollen som partileder. Jeg tror ikke at det ville blitt så amatørmessig håndtert som representanten Hagen ser ut til frykte, men han er jo ekspert på det området, så det kan hende jeg tar feil.

Presidenten: Carl I. Hagen til svar på replikk – oss amatører imellom!

Carl I. Hagen (FrP) [12:55:00]: Jeg vil tillate meg å si at når det gjelder valg av stortingspresident, er alle kandidater automatisk profesjonelle, for man må være medlem av Stortinget for å kunne bli stortingspresident. Da må man være politiker, og da er man en del av denne forsamlingen som man skal lede. Så der er det helt klart

at man får profesjonelle, uansett hvilken person det måtte være som ble valgt.

Når det gjelder det å være nasjonens hovedfamilie, er det mitt syn at selv om veldig mange ville kunne gå inn i rollen og veldig mange kunne utføre deler av funksjonene, ville de aldri kunne være det samlende symbolet som en kongefamilie er. Det er fordi sannsynligvis bare litt over halvparten av befolkningen ville stå bak.

Nå kan man godt si at en president kunne velges av nasjonalforsamlingen, noe som også gjøres noen steder, men jeg ville tro at uansett ville vedkommende ikke kunne ha den samlende funksjon som vår kongefamilie nå har, og ikke over en så lang periode som tilfellet er med en kongefamilie.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til replikk.

Kjell Engebretsen (A) [12:56:19]: Jeg ser fram til en kopp kaffe med Carl I. Hagen for å diskutere amatører kontra profesjonelle. Det tror jeg kan bli en spennende og morsom debatt.

Jeg er enig med Carl I. Hagen i at et kongehus i gitte situasjoner nok kan samle folket på en annen måte enn hva en valgt president kan gjøre. Det har vi erfaring for, tror jeg, men det betyr at det er et kongehus som faktisk samler. Norge er nok i den situasjonen, men er ett av de få monarkier i verden i dag som har et kongehus som har en slik støtte i folket. Det finnes nok en del amatører blant kongehusene rundt i Europa også. Det ser iallfall slik ut.

Det jeg bad om ordet til, var at representanten Reikvam sier at dette for så vidt er en prinsipiell debatt. En prinsipiell debatt om styreformen tror jeg ikke noen ville ha noe imot å gå inn i. Det trengs fra tid til annen. Det er jeg enig i. Men det SV inviterer til her, er ikke noen prinsipiell debatt. Det SV inviterer til, er å endre statskikk. Det er å fjerne kongehuset, opphøre som et monarki og innføre en republikk, *før* man har hatt en prinsipiell debatt om hvordan en slik republikk skal se ut. Hva skal et kongehus erstattes med? Det kan være en diskusjon som man sikkert bør ha i samtlige monarkier fra tid til annen, slik at man vet hva man eventuelt skulle ha isteden hvis man endret statsform. Jeg tror for min del at SV har bommet litt her hvis man tror at man har invitert parlamentet til en prinsipiell diskusjon om statsform, for det har man altså ikke. Man har invitert Stortinget til å endre statsform før vi har noen modell for hvordan denne staten da skal komme til å se ut.

Så til Inge Lønning og til Engeset. De har naturligvis helt rett, som Brørby sier. Vi er naturligvis klar over at monarkiet, det arvelige monarkiet, fantes i Norge helt fram til Kalmar og etter det, og at monarkiet som statsform ble stadfestet igjen på Eidsvoll i 1814, men det vi har forsøkt å si, på en klonete måte, er at folket i 1905 bekræftet monarkiet som styreform.

Inge Lønning (H) [12:59:18]: Jeg har hele tiden gått ut fra det som representanten Engebretsen og også representanten Brørby stadfestet, at det var det som var me-

ningen, og at det bare var en uheldig uttrykksform. Men siden komiteinnstillingene arkiveres for historien, er det litt vesentlig at det blir oppklart hva som var meningen, og hva som ikke var meningen, med å skrive inn en slik formulering i innstillingen.

Ellers er det fascinerende å lytte til internseminaret mellom de to forslagsstillerne. Det er åpenbart ganske ulike oppfatninger av hva det prinsipielle element, som representanten Reikvam er så opptatt av, egentlig går ut på. For tolkningen som representanten Djupedal legger inn, nemlig at hvis dette forslaget skulle få flertall i Stortinget i dag, vil det innebære at vi om et antall år vil ha en statsform i Norge hvor det er statsministeren som samtidig skal være statsoverhode, på ubestemt tid – hva er det prinsipielle i det? Ifølge representanten Reikvam skal dette være et fremskritt i demokrati. Nå har vi i Norge gjennom mer enn 20 år hatt mindretallsregjeringer. Det vil i utgangspunktet bety at man vil sitte med et statsoverhode som ikke bare ikke er direkte valgt av folket, men heller ikke indirekte valgt av Stortinget. Det er jo en relativt original utgave av en republikansk statsform. Da vil Norge skille seg virkelig ut i floraen av statsskikker, ikke bare i Europa, men i resten av verden også. Det som for meg er vanskelig å begripe, er at det skulle være et prinsipielt skritt fremover i demokrati, eller at det skulle styrke folkestyret, å opphøye statsministeren til statsoverhode. Så der tror jeg nesten jeg må be representanten Reikvam om en forklaring, hva som er det prinsipielt demokratiske fremskritt i en overgang til en slik statsskikk. Som sagt, å lytte til internseminarer er fascinerende. Men jeg vil vel anbefale at man neste gang tar seg tid til å gjennomføre det seminaret på forhånd, slik at man er noenlunde innforstått med hva det er man har bedt Stortinget om å ta stilling til.

To ting til, til slutt. Det er etter mitt skjønn en ganske uryddig sammenblanding når man diskuterer demokratiets problem og monarkiets problem som om det skulle være to utgaver av samme problem, eller forutsetter, som representanten Reikvam synes å gjøre, at det å avskaffe monarkiet pr. definisjon er et skritt fremover når det gjelder å vitalisere folkestyret. Det finnes ikke noe som helst empirisk belegg noe sted, som jeg kjenner til, for en slik tankegang. Det finnes ikke noe belegg for at de stater som har en kort eller lang erfaring med en republikansk styreform av et eller annet slag, pr. definisjon har et mer vitalt folkestyre eller lokaldemokrati, som Reikvam var opptatt av, enn eksempelvis kongeriket Norge har. Det finnes heller ikke noe holdepunkt verken i Maktutredningen, som representanten Reikvam viser til, eller i noen annen forskning, meg bekjent, som gir noen grunn til å anta at det å avskaffe det innskrenkede monarki som styreform, slik vi har det i Norge i dag, ville løse et eneste av de problemer som Maktutredningen peker på. De problemene vil være nøyaktig de samme etter at man har gjort den operasjonen, som de er før man har gjort den operasjonen. Derfor tror jeg man må gå vesentlig grundigere til verks hvis man skal kunne overbevise om at man har en såkalt prinsipiell tilnærming til spørsmålet om statsskikk. Da må man først bestemme seg for hvilket

prinsipp det er man snakker om, og så langt har ikke jeg i den aktuelle debatt omkring monarkiets stilling i Norge oppdaget et eneste prinsipielt betont argument utover det argumentet som av og til fremføres, nemlig at enhver borger som fødes i kongeriket Norge, skal ha den samme sjanse til å bli statsoverhode. Det er naturligvis en prinsipiell tilnærming. Det er etter mitt skjønn en ideologisk tilnærming som er rendyrket individualliberalistisk, og jeg trodde faktisk ikke at det var det som var den ideologiske plattform som SV bekjenner seg til.

Det aller siste: Jeg har ennå ikke fått noen forklaring på hva SV har ment med sin merknad i komiteinnstillingen, hvor det helt uttrykkelig sies at folkeavstemning skal overveies dersom det skulle bli tilstrekkelig flertall, altså 2/3 flertall, på Stortinget for en endring av styreform. Det må da ha ligget en eller annen tanke bak da man skrev dette inn, og jeg ville svært gjerne vite hva den tanken går ut på.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Siri Hall Arnøy (SV) [13:05:33]: Kun en kort replikk for å forsøke å gi et svar på Inge Lønnings spørsmål: Det som er ment med den merknaden i komiteinnstillingen, er at dersom vi gjennom behandlingen i komiteen hadde sett at et forslag som dette så ut til å kunne bli vedtatt i Stortinget, ville vi ha lagt inn et forslag om en rådgivende folkeavstemning. Pr. i dag er det, med den komiteinnstillingen som foreligger, rimelig klart hva utfallet kommer til å bli, og det ser heller ikke ut til å være noen sterk oppslutning i denne sal om en folkeavstemning om dette spørsmålet på det nåværende tidspunkt. Men vi slutter oss til Arbeiderpartiets og Fremskrittspartiets betraktning i komiteen om at dersom det skulle bli aktuelt, altså at det var en realistisk mulighet for at Stortinget ville vedta en endring i Grunnloven som innebar endring av styreform, burde det først avholdes en folkeavstemning. Jeg kan for så vidt slutte meg til Lønnings påpeking av at dette kunne vært mer nøyaktig formulert, men det er jo godt at Lønning får noe å bruke tiden sin til.

E i r i n F a l d e t hadde her overtatt presidentplansen.

Inge Lønning (H) [13:06:52]: Jeg takker for oppklaringen. Jeg forstår det da slik at det man har ment med merknaden, er å si at dersom komiteinnstillingen hadde vist at det var et potensielt flertall for det forslaget til grunnlovsendring som Djupedal og Reikvam har fremsatt, ville SV ha forandret oppfatning om prosedyren og isteden ha gått inn for en folkeavstemning. Det er jo meget interessant.

Presidenten: Rolf Reikvam har hatt ordet to ganger og får ordet til en kort merknad, begrenset til ett minutt.

Presidenten antyder at det kanskje også skal tas opp et forslag?

Rolf Reikvam (SV) [13:07:43]: For sikkerhets skyld starter jeg med å ta opp vårt forslag i innstillingen. Det er tydeligvis ikke gjort før.

Jeg må få lov til å si til Inge Lønning at det er merkelig at han argumenterer og polemiserer mot ting som han tydeligvis har konstruert selv. La meg presisere det én gang til: Vi tror ikke at det å endre statsform og avvikle avarten monarki er det som skal til for å vitalisere demokratiet. Men hele demokratidebatten er en del av den debatten. Det er det vi prøver å si. Det er jo en merkelig oppfatning av demokrati Inge Lønning har, ikke å vektlegge at det er en viktig del av et demokrati at et folk skal velge sitt statsoverhode. Å trekke inn dette med «individuelliberalistisk» – det var litt uklart hva det egentlig var.

Så til Carl I. Hagen: Jeg var litt bekymret en periode, særlig innledningsvis, for Carl I. Hagen nevnte dette med profesjonalitet, og at man ikke kunne ha amatører til å være statsoverhode. Da så jeg for meg at mange av oss som sitter her på Stortinget, jo er amatører. Vi har ikke vært her i 28 år. Så de fleste er amatører. Men så definerte han det tydeligvis slik at alle vi som er her, er profesjonelle. Det var da en trøst for oss. (Presidenten klubber.) Men en slik holdning til valg og til valgte personer – det som går på amatører og profesjonelle – virker jo i utgangspunktet litt skremmende i en demokratisammenheng.

Presidenten: Representanten Rolf Reikvam har tatt opp det forslaget han refererte til.

Steinar Bastesen (Kp) [13:09:45]: Vi behandler i dag et forslag fra republikanerne. Jeg er glad for den innstillingen som i dag foreligger, og som sannsynligvis blir vedtatt. Den kan vi stemme for, uten tvil. Vi har jo prøvd å ha president i Norge. Han var visst ministerpresident. Det var ikke særlig vellykket, for å si det mildt. Jeg er glad for at vi har et kongehus å se opp til.

Presidenten: Inge Lønning har hatt ordet to ganger og får ordet til en kort merknad, begrenset til ett minutt.

Inge Lønning (H) [13:11:00]: Hva slags statsoverhode en stat har, er et prinsipielt viktig spørsmål – altså statsoverhodets funksjoner. Hvorledes man blir statsoverhode, er muligens et prinsipielt betont spørsmål, men i hvert fall et vesentlig mindre interessant spørsmål.

Jeg konstaterer, etter representanten Reikvams siste innlegg, at han svever i den tro at han har fremsatt et forslag som går ut på at vi skal ha et direktevalgt statsoverhode i Norge, mens representanten Djupedal hevder at han har fremsatt et forslag som går ut på at statsministeren, i hvert fall for en lengre overgangsperiode, skal være statsoverhode i Norge. Det ville ha vært en fordel om de to herrene var blitt enige.

Carl I. Hagen (FrP) [13:12:09]: Bare en kort kommentar for å oppklare en misforståelse fra representanten Reikvam når det gjaldt profesjonelle og amatører. Når

jeg bruker ordet profesjonell, gjelder det personer som har fått opplæring, som er trent, som gjennom lang tid har tilegnet seg en spesiell innsikt og kunnskap, og som kanskje kommer under kategorien fagperson. En amatør er altså en som ikke har noe av den bakgrunnen for den funksjonen man snakker om.

Når jeg sa at de som stiller til valg som stortingspresident, er profesjonelle, er det fordi alle slike kandidater vil ha vært i Stortinget en stund og derved tilegnet seg kunnskap om hvordan Stortinget arbeider, og om forholdet mellom nasjonalforsamling og regjering – altså en god del ting. De er profesjonelle. Men de samme personer er ikke nødvendigvis profesjonelle når det gjelder å være statsoverhode. Når det gjelder å reise rundt og spre glans over forsamlinger, vekke vill begeistring blant barn og unge og alle de andre tingene vår kongefamilie gjør, er man en amatør. Så det kommer an på hvilken funksjon man snakker om.

En person kan være profesjonell og spesielt kvalifisert på ett område, men det behøver ikke å bety at han er det på et ganske annet område. Jeg trodde de fleste hadde oppfattet at det er forskjell på det å være stortingspresident og det å være statsoverhode i et land, og deres funksjoner, men jeg håper at den som ikke oppfattet dette første gangen, nå har oppfattet det.

Presidenten: Øystein Djupedal har hatt ordet to ganger og får ordet til en kort merknad, begrenset til ett minutt.

Øystein Djupedal (SV) [13:14:17]: Heldigvis er det i politikken som i livet for øvrig: Det er for oss amatører. Det må gå seg litt til underveis.

La meg bare ta en kort replikk til representanten Lønning, som fortsetter å polemisere, uvisst av hvilken grunn. På den veien som SV har lagt ut på, og som vi inviterer Stortinget til å være en del av, er selvfølgelig mange av forholdene ukjente. Det betyr at man bør ikke og kan ikke ha alle svar. La meg likevel bare ta akkurat dette som jeg konkret ble utfordret på. Gitt at denne prosessen i Stortinget og i komiteen gjorde at det var grunn til å anta at det var et flertall for endret statskikk, måtte man ha startet en slik prosess. Hvis det viste seg at man ikke klarte å få på plass et regelverk eller en valgprosedyre for valg av president i en overgangsfase, hvis det var nødvendig, ville det være naturlig at det var statsministeren som hadde disse funksjoner. Men poenget er at dette vil vi ha god tid til å diskutere, for det er ingenting som tyder på at vi får flertall i dag. Det betyr at det vil være en ny runde, kanskje om fire år, og at det vil være interessant å diskutere disse spørsmålene videre.

Jeg er veldig overrasket over at en parlamentariker kan late som om det finnes entydige svar, med to streker under, i denne typen spørsmål.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2. (Votering, se side 2989)

S a k n r . 3

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen angående forslag fra Thomas Chr. Wyller, vedtatt til fremsettelse av Anne Enger Lahnstein og John Dale, om endring av Grunnloven § 93. (Rådgivende folkeavstemning) og forslag fra Erna Solberg om endring av Grunnloven § 93 (Norsk tilslutning til Den europeiske union) (Innst. S. nr. 190 (2003-2004), jf. Dokument nr. 12:13 (1999-2000) og Dokument nr. 12:14 (1999-2000))

Siri Hall Arnøy (SV) [13:16:10] (ordfører for saken):
Stortinget behandler i dag to ulike forslag til endringer i Grunnloven § 93, som foreløpig lyder:

«For at sikre den internasjonale Fred og Sikkerhed eller fremme international Retsorden og Samarbeide kan Stortinget med tre Fjerdedeles Flertal samtykke i, at en international Sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter sig til, paa et sagligt begrænset Omraade, skal kunne udøve Beføielser der efter denne Grundlov ellers tilligge Statens Myndigheder, dog ikke Beføielse til at forandre denne Grundlov. Naar Stortinget skal give sit Samtykke, bør, som ved Behandling af Grundlovsforslag, mindst to Trediedele af dets Medlemmer være tilstede.

Bestemmelseerne i denne Paragraph gjælde ikke ved Deltagelse i en international Sammenslutning, hvis Beslutninger har alene rent folkeretslig Virkning for Norge.»

Grunnloven § 93 kommer altså til anvendelse ved avtaler som innebærer avståelse av suverenitet i et visst omfang til internasjonale organ, såfremt suverenitetsavståelsen har direkte virkning i Norge, dvs. at norske borgere og norske bedrifter vil være direkte forpliktet av avgjørelser i det internasjonale organet.

Uten å gå inn på den siste tidens debatt om et EU-medlemskap i forhold til Grunnloven kan en konstatere at Grunnloven § 93 er av de paragrafer det kan være aktuelt å anvende ved en eventuell norsk inntreden i Den europeiske union. § 93 omfatter også inngåelse av avtaler der omfanget av direkte myndighetsoverføring er beskjedent, men der avtalen forutsetter en kontinuerlig regelutvikling der den reelle utformingen av innholdet i regelverket er utenfor norske statsorganers kontroll. EØS-avtalen ble således inngått ved et § 93-vedtak. § 93 vil i framtiden komme til anvendelse ved inngåelse av lignende avtaler.

Det er en samlet komite som viser til at de to folkeavstemningene om EF/EU-medlemskap har etablert den sedvane at folkets råd skal innhentes gjennom en rådgivende folkeavstemning før Stortinget tar stilling til en inntreden i Den europeiske union. Det første av to endringsforslag til § 93 innebærer en grunnlovsfesting av denne sedvane, ved en tilføyelse til § 93 som et nytt første ledd tredje punktum, som skal lyde:

«Inden Stortinget træffer sin Afgjørelse, skal det lade afholde en raadgivende Folkeafstemning om Sagen.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener det er riktig at denne sedvane i forhold til suverenitetsavståelse nedfelles i Grunnloven, og at den utvides til å omfatte all suverenitetsavståelse etter § 93.

Spørsmål om suverenitetsavståelse av en karakter og et omfang som er slik at det omfattes av § 93, vil være blant de mest grunnleggende Stortinget vil komme til å måtte ta stilling til. Slik suverenitetsavståelse vil ha vidtrekkende betydning for det norske samfunnet. En grunnlovsfesting av en ordning der folkets råd skal innhentes før Stortinget tar stilling til slike spørsmål, vil etter flertallet syn representere et viktig demokratisk fremskritt. På denne bakgrunn anbefaler flertallet at forslag nr. 13 i Dokument nr. 12 for 1999-2000 bifalles.

Det er betryggende at det er bred enighet om at folket skal høres direkte i EU-saken. Det er videre etter mitt syn svært gledelig at et flertall i denne sal – faktisk nesten to tredjedeler av representantene – ser ut til å slutte seg til at folket også skal høres i lignende saker. EØS-avtalen har fått svært omfattende konsekvenser for norsk politikk. På en lang rekke områder setter avtalen rammer og legger premisser for avgjørelsene som fattes i denne sal. At et flertall på Stortinget nå ønsker folkeavstemning før en tilsvarende avtale inngås, er etter mitt syn et stort fremskritt.

Det andre endringsforslaget til § 93 er framsatt i tre alternativer. I alternativ 1, som er det forslaget som anbefales av et mindretall i komiteen, foreslås følgende som et nytt annet ledd til § 93:

«Kongeriget Norge kan blive Medlem af Den europeiske Union dersom Stortinget, med to Trediedeles Flertal, bifalder en Kongelig Proposition om Ratifikation af en Tiltrædelsesaftale. Naar Stortinget skal give sit Samtykke, bør mindst to Trediedele af dets Medlemmer være tilstede.»

Et flertall i komiteen – alle utenom Høyres representanter – avviser på prinsipielt grunnlag at det skal innføres en særbestemmelse i Grunnloven om innmeldelse i EU. Etter flertallets syn bør regler vedrørende suverenitetsavståelse være av generell karakter og gjelde alle forhold som kommer inn under Grunnloven § 93. På denne bakgrunn anbefaler flertallet at dette forslaget ikke bifalles.

Komiteens mindretall sier i sine merknader at forslaget «innebærer en tilpasning til at flertallskravet etter § 93 bør være det samme som for endringer i Grunnloven, det vil si 2/3 flertall».

Jeg vil tillate meg å påpeke at vi ved grunnlovsendringer har andre spilleregler ved siden av flertallskravet – det at forslag framsatt i et Storting først kan behandles etter et valg – og at det derfor med mindretallets forslag uansett ville være ulike prosedyrer for å endre Grunnloven og for å melde Norge inn i EU. Uansett ser det ikke ut til at tanken om en særbestemmelse om EU-tilslutning vil få noen særlig tilslutning i denne sal, og det er etter mitt syn bra.

Kjell Engebretsen (A) [13:22:06]: Jeg skal bare veldig kort redegjøre for – nærmest for protokollen – at Arbeiderpartiet for sin del slutter seg til det som saksordføreren sier her, også til bakgrunnen og begrunnelsen for de forslag som ligger i saken.

Det ene gjelder å endre stemmetallet ved suverenitetsavståelse etter § 93. Det kan nok i seg selv være en debatt som man sikkert kan ha: hvorvidt det er rimelig, riktig, og fornuftig å ha et høyere flertallskrav til suverenitetsavståelse enn vi har til å endre Grunnloven. Det er godt mulig at den diskusjonen bør komme, men vi synes altså, i likhet med hva saksordføreren framførte her, at det er helt urimelig å tenke seg å legge en bestemmelse som spesielt relateres til medlemskap i EU, inn i Grunnloven – en såpass spesifikk bestemmelse inn i landets konstitusjon tror vi er helt urimelig.

Det andre, at vi går inn for rådgivende folkeavstemning, og at det relaterer seg nettopp til anvendelsen av § 93 her i Stortinget, ser vi som et framsteg for den demokratiske tenkningen og styresettet i Norge.

André Dahl (H) [13:24:07]: Medlemskapsspørsmålet står ikke på dagsordenen. Det gir oss en mulighet her i dag til å diskutere spillereglene ut fra et ønske om mer demokratisk rimelighet, selv om jeg ikke har den store forventningen til at alle partiene har den samme forståelsen av demokratibegrepet. Fra Høyres ståsted er det iallfall klart at det foreligger en politisk moralsk forpliktelse til å følge det rådet som folket gir i en folkeavstemning. Ut fra det virker det demokratisk rimelig at det er tilstrekkelig med et vanlig flertall i en slik folkeavstemning. Forslag nr. 14, fra Erna Solberg, legger til grunn at det er tilstrekkelig med det samme flertall som kreves for å endre Grunnloven, når folkeavstemningsresultatet senere skal behandles i Stortinget. Det innebærer at man legger til grunn et kvalifisert flertall, som samtidig fremstår som noe mer rimelig enn dagens tre fjerdedelskrav – et slags mer kvalifisert kompromiss mellom mindretallsvern og hensynet til flertallet enn det som foreligger i dagens grunnlov.

Alternativene, som også innebærer en innføring av folkeavstemningsinstituttet i Grunnloven, medfører flere problemstillinger, bl.a. at terskelen for også å legge inn et slikt institutt koblet til helt andre saker, eller som et generelt bindende eller rådgivende institutt, blir lavere. Stortinget bør, slik Høyre ser det, alltid være suverent når det gjelder å avgjøre om det skal spørre om folkets råd i forbindelse med en enkelt sak. I et representativt demokrati er beslutninger delegert til folkets representanter ved valg og gjenspeiles gjennom Stortingets sammensetning.

På generelt grunnlag kan jeg vel også si på Høyres vegne at vi ikke er umiddelbart overbevist om at økt bruk av folkeavstemninger, verken bindende eller rådgivende, medfører det helt store demokratiske fremskrittet. Når man ser på forbilder, i den grad man kan kalle dem det, som f.eks. Sveits, frister de ikke akkurat til kopiering. Et eksempel derfra er at kvinner fikk stemmerett en gang på 1960-1970-tallet, noe som ikke akkurat er veldig pro-

gressivt. Likevel er det på det rene at det kan være aktuelt å spørre folket til råds gjennom et referendum i forbindelse med saker av særs viktighet, slik EU-saken er. Avgivelse av suverenitet *kan* være en slik sak, men trenger ikke være det.

Når det gjelder beslutningen om et eventuelt EU-medlemskap, ligger det allerede klart i kortene at det vil bli ny folkeavstemning. Folkeavstemningene i forbindelse med søknaden om medlemskap i 1972 og i 1994 legger klare føringer om at folket også ved neste korsvei bør rådspørres. Det er en politisk selvfølge, men har ikke nødvendigvis utviklet seg til å bli en konstitusjonelt utviklet sedvane, som da bør grunnlovfestes.

For Høyre er det selvsagt at når Stortinget først spør folk om råd, bør Stortinget også følge det rådet som gis. Den tillitskrisen som vil oppstå mellom Stortinget og befolkningen hvis en fjerdedel pluss én av representantene her i huset skulle overprøve folket, vil ikke være ubetydelig. Den kan for så vidt fortsatt oppstå hvis Høyres forslag, ved Erna Solberg, om to tredjedels flertall kommer opp og f.eks. Senterpartiet får 34 pst. av stemmene ved et senere valg.

SV har heldigvis denne gang klarlagt at de vil følge folkets råd. Det fortjener SV ros for. Så håper vi at vi får en mer verdig forestilling når det gjelder prosessspørsmålene, denne gang enn vi fikk i 1994. SV har i alle fall tatt et veldig viktig skritt i den retning.

Jeg har dyp respekt for store jurister og statsvitere som innimellom anføres som sannhetsvitner i denne type debatt, da jeg selv personlig er en middels utgave av den første faggruppen og lekmann i forhold til den andre. Spørsmålet er imidlertid om det demokratisk og politisk sett fortsatt er riktig å legge til grunn et tre fjerdedelskrav i EU-spørsmålet. Her vil jeg nok si at 165 stortingsrepresentanter, valgt på vegne av det norske folk, har vesentlig bedre forutsetninger for å vurdere akkurat den problemstillingen. Enkelte miljøer i dette landet synes dessverre å være vesentlig mer opptatt av å finne mest mulig effektive ordninger for å hindre at folkets syn i EU-spørsmål skal bli gjeldende, enn å ta folket på alvor. Det synes jeg er trist, og anbefaler Høyres gruppe å støtte Erna Solbergs forslag.

Jeg tar med dette opp Høyres forslag, nr. 2, samt forslag nr. 1, fra Høyre og Kristelig Folkeparti, om å avvise å ta forslaget om rådgivende folkeavstemninger inn i Grunnloven.

Presidenten: Representanten André Dahl har tatt opp de forslag han refererte til.

Henrik Rød (FrP) [13:29:13]: For Fremskrittspartiet er prinsippet om folkeavstemninger helt avgjørende. Det er et veldig grunnleggende element i den politikken som vårt parti bygger på. Det er dypt forandret, og det er et prinsipp som for oss må gjelde. Det er derfor fra vår side lett å slutte seg til de merknader som saksordføreren her gjorde rede for. Det kan ikke herske tvil om at spørsmålet om suverenitetsavståelse i ulikt omfang, som Grunnloven § 93 omhandler, må betegnes som så avgjø-

rende og grunnleggende at folkets mening i det minste bør høres, og vi sier også at den må følges opp. I dag dreier dette spørsmålet seg selvsagt om hvordan Norge skal forholde seg til EU, men man kan også tenke seg at det i framtiden vil være andre alternativer eller konstellasjoner som man kan stå overfor og måtte ta stilling til.

Vi har vært igjennom to folkeavstemninger om EU, og folkets mening har blitt hørt. Etter vår oppfatning har det med de tidligere prosedyrer og valg man har foretatt, blitt etablert en sedvane i forhold til hvordan disse sakene skal behandles. Det er derfor helt riktig etter vår oppfatning at man fortsetter å behandle disse sakene på denne måten, og at man også grunnlovfester det. Vi vil at folket skal gis en garanti gjennom en grunnlovsendring. Det er en garanti som sikrer folket at et flertall her på Stortinget ikke kan gjøre saker og ting av stor og prinsipiell viktighet uten at det er flertall for det i befolkningen. Vi tror derfor at det forslaget som det er redegjort for, vil være fornuftig.

Når det gjelder det andre forslaget, fra Erna Solberg, er vi ikke innstilt på å støtte dette. Vår primære oppfatning, som jeg har redegjort for, er at man skal innhente folkets råd og følge det. Det er vår primære oppfatning. Det er gledelig at det også ser ut til å bli økt oppslutning om det prinsippet. Vi ser derfor ikke noen grunn til å endre spillereglene ut fra det som ligger i forslaget til Erna Solberg, og kommer ikke til å støtte det.

Modulf Aukan (KrF) [13:32:44]: Å endra Grunnlova i Noreg er ein tung og lang prosess. Og slik skal det vera. Det skal ikkje vera lettvent å endra eit land si grunnlov.

Stortinget er ei representativ forsamling og som slik vald til å ta politiske avgjersler. Derfor er det svært sjeldan det er behov for å gjera seg nytte av folkerøystingar. Ser vi på bruken av folkerøystingar i Noreg, er det i store, viktige saker der temaet har vore oversiktleg, og der det er klare alternativ som det kan røystast for eller imot. Di meir samansett og kompleks ei sak er, di mindre eignar ho seg for ei folkerøysting. Den sedvanen som vi har i Noreg på dette området, fungerer godt, og vi i Kristeleg Folkeparti ser ikkje behovet for å nedfella denne i Grunnlova.

Det er klart at det er andre saker enn spørsmålet om suverenitetsavståing som kan eigna seg til å spørja folket om i ei folkerøysting. Dette gjeld både nasjonalt i Stortinget og lokalt i kommunane. Denne moglegheita har vi i dag, og ho vert brukt.

I min kommune har vi hatt fire folkerøysingar dei siste 35 åra. Den eine omhandla eit industriprosjekt, for eller imot. To omhandla medlemskap i Den europeiske union, for eller imot. Ei omhandla kommunesamanslåing, det var ved kommunevalet i 2003, for eller imot, men med ein føresetnad om bygging av ei bru og eit spesielt tilskott frå Kommunaldepartementet inn i ein pakke. Dette kompliserte temaet betydeleg, slik at det var debatt i forkant om kva eit ja kontra eit nei innebar. Dei to lokale vart det ja på, men til unionen, også lokalt, fekk ein eit nei både i 1972 og 1994.

Eg har med interesse skotta på den debatten som har gått føre seg i dei nye søkjarlanda om Den europeiske union. Grunnlovene i dei ymse landa er nok ikkje like, men ein fellesnemnar ser det ut til å vera: at dei alle har hatt folkerøystingar, og at eit fleirtal i folket, ja eller nei, automatisk vert teke til etterretning av parlamenta. Slik må det også vera i Noreg. Spør ein etter råd frå folket, ja, så følgjer ein det rådet.

Men for å føra samanlikninga vidare er det nok stort sprik i forhold til å tolka kva eit ja til unionen vil innebera. I den samanhengen vil eg visa til kva Tsjekkias president, Vaclav Klaus, sa til internasjonale nyheitsbyrå, attgjeve i NRK den 22. april: «Som alle veit, vil vår stat i løpet av få dagar opphøyra med å eksistera som ei sjølvstendig, suveren eining.»

Fleire norske juristar som meiner å kjenna denne typen EU-rett, er vel også langt på veg einige med Klaus i at dette også vil gjelda norske forhold ved ein medlemskap i unionen. Det vil nok vera delte meiningar om dette spørsmålet også innan unionen, vil eg tru.

Dersom Noreg framleis står fast på standpunktet om ikkje å søkja om å verta innlemma i unionen, og det er det etter Kristeleg Folkeparti sitt syn svært gode grunnar for, er dette problemstillingar av teoretisk art.

Når det gjeld forslaget i Dokument nr. 12:14, om å endra kravet til fleirtal for å melda Noreg inn i unionen frå 3/4 fleirtal til 2/3 fleirtal, støttar ikkje Kristeleg Folkeparti dette og vil stemma imot.

Åslaug Haga (Sp) [13:37:52]: I et demokrati bør det ikke herske uklarhet om grunnleggende framgangsmåter for hvordan beslutninger skal fattes. Enighet om beslutningsmetoder er en viktig kjerne i demokratiet. Det er ganske spesielt for Norge at innslag av direkte demokrati, altså folkeavstemninger, i det representative styre ikke er regulert i Grunnloven.

De grunnlovsendingsforslagene som vi drøfter nå, har direkte relevans til EU-saken. Det er i alles interesse å avklare spillereglene for en eventuell framtidig EU-kamp i god tid. Det er vårt ansvar som storting å sikre legitimiteten til et framtidig vedtak. Det kan bare gjøres gjennom å sikre de nødvendige justeringer av Grunnloven. Det ville være uholdbart å ende opp i en situasjon der store deler av folket stiller spørsmål ved legitimiteten til en avgjørelse av så stor viktighet som medlemskap i Den europeiske union. Nettopp derfor var det så viktig å få sikret kvalifisert flertall for grunnlovsforslagsendringene som er fremmet av Anne Enger Lahnstein og John Dale. Forslaget innebærer jo ganske enkelt å grunnlovfeste den praksis rundt folkeavstemninger om EU som har eksistert i flere runder allerede, nemlig at rådgivende folkeavstemning må holdes. Jeg er forundret over at det ikke er et tilstrekkelig flertall i denne salen til å få stadfestet dette en gang for alle. Forslaget ville slått fast at enekompetansen til å avgjøre suverenitetsavståelse tiligger Stortinget, og det er flertall i denne salen for at man faktisk *skal* bruke denne prosedyren. Det er nemlig bare få måneder siden denne sal avviste Fremskrittspartiets forslag om å gjøre folkeavstemningene bindende.

Forslag nr. 14 i Dokument nr. 12 for 1999-2000 fra Erna Solberg får imidlertid støtte bare fra Høyres medlemmer. Det er gledelig at et så stort flertall avviser forslaget, som i høyeste grad vil bryte med Grunnlovens ånd. Professor Eivind Smith omtalte forslaget slik da det ble fremmet forrige gang:

«En slik endring vil stå i åpenbar strid med Grunnlovens system.»

Solbergs forslag går ut på å senke flertallskravet fra 3/4 til 2/3 når suverenitet skal avhendes til internasjonale sammenslutninger. Jeg registrerer at forslagsstilleren i Nationen den 11. mai hevder at dette vil «endre Grunnloven tilbake slik den en gang var».

Dette er med respekt å melde ikke riktig. Forslaget ville gjøre det enklere å benytte § 93 enn § 112, fordi man ved § 93 slipper unna kravet om ventetid, dvs. at et forslag må ligge over et stortingsvalg før det endelig kan vedtas.

Professor Eivind Smith begrunner ventetidsordningen slik:

«Denne ordning bygger på den tanke at velgerne, når de avgir stemme, skal ha anledning til å legge vekt på sitt eget (og kandidatens) syn på de fremsatte forslag. På dette punkt er systemet for grunnlovsendring altså grunnleggende demokratisk.»

3/4-kravet i Grunnloven § 93 er en kompensasjon for at ventetiden som ligger i § 112, er falt bort. Dette enkle, men viktige faktum ignorerer tydeligvis forslagsstilleren.

Det mest oppsiktsvekkende med Solbergs forslag er kanskje at hun vil innføre en særparagraf for innmelding i EU. Denne særparagrafen vil i praksis gjøre det mye enklere å melde Norge inn i EU enn i en hvilken som helst annen overnasjonal sammenslutning. Det vil f.eks. bli enklere å melde oss inn i EU enn det var å melde oss inn i EØS. Dette ville være absurd med tanke på hvor langt EU har gått i føderalistisk retning. Solbergs forslag utelater ganske enkelt dagens formulering om at suverenitetsavståelsen må skje på et saklig begrenset område. Omfanget av dagens EU-samarbeid kan neppe sies å være saklig begrenset. Senterpartiet oppfatter forslaget som juridisk taktikkeri, som ville svekke et vedtaks legitimitet blant folk flest.

Forslaget fjerner også kravet om at medlemskapet ikke gis beføyelse til å forandre Grunnloven. Det er Senterpartiets klare oppfatning at et EU-medlemskap vil komme i strid med Grunnloven på en lang rekke punkt. En slik særparagraf gjør det mulig å ignorere at disse omfattende endringene i norsk styresett vil finne sted, og vi vil sitte igjen med en norsk grunnlov som ikke avspeiler virkeligheten når det gjelder f.eks. Stortingets, Regjeringens eller Høyesteretts myndighet når det gjelder myndigheten over norsk pengepolitikk eller utenrikspolitikk.

Enhver moderne grunnlov som vi kjenner til, ivaretar prinsippet om mindretallets rettigheter. Dette er en kjerne i et velfungerende demokrati. Jeg må si at jeg er forundret over Høyres inkonsekvente opptreden på dette punktet. Sjølv har jeg oppfattet nettopp Høyre som et parti som er tilhenger av konstitusjonalisme og mindretallsgarantier. Men det er oppsiktsvekkende at Høyre står alene om å

støtte dette forslaget, som så åpenbart vil bryte med Grunnlovens ånd. Iveren etter EU-medlemskap overskygger tydeligvis alt annet. Det er en lykke at forslaget faller. Alternativet frykter jeg ville være å kaste Stortinget ut i en stor legitimitetskrise med konstitusjonelle oppgjør lenge etter at Stortinget har fattet en framtidig beslutning om et EU-medlemskap, som vi for all del håper ikke vil komme.

Steinar Bastesen (Kp) [13:43:51]: I Kystpartiet registrerer vi at forslagene fra Anne Enger Lahnstein og John Dale blir vedtatt. Vi registrerer også at rådgivende folkeavstemninger blir en del av Grunnloven i forbindelse med suverenitetsavståelse til EU. Man skal ikke forandre Grunnloven i tide og utide.

En folkeavstemning gir muligheter for en bred drøfting i folket av den enkelte avtale med EU og er dermed et skritt i demokratisk retning. Det er også bra at man fastslår at folkeavstemningene er rådgivende. En slik ordning er ytterligere med på å sikre at et folkeavstemningsresultat kan vurderes av Stortinget.

Vi er også glade for at Erna Solbergs forslag får bare Høyres stemmer. Det viser at Høyre er isolert i spørsmålet om å svekke Grunnlovens vern mot suverenitetsavståelse. Jeg er forbauset over Høyres måte å ivareta mindretallets interesser på i dette spørsmålet. Men det får jo bli opp til dem.

Mye tyder på at EU-landene klarer å bli enige om å vedta en grunnlov for EU. Denne grunnloven vil da være overordnet medlemslandenes nasjonale grunnlover. Det vil derfor være nødvendig å foreta vesentlige endringer i den norske grunnloven hvis Norge skulle bli medlem av EU. Det er fastslått av framstående jurister.

Kystpartiet ser på norsk medlemskap i EU som helt uaktuelt. Vi vil derfor beholde Grunnloven som den er, og heller arbeide systematisk for å gjenvinne den suverenitet som vi allerede har avgitt til EU. Vi må huske på at suverenitet er en forutsetning for at den norske befolkning kan sikres det økonomiske utbyttet av sitt arbeid og av sine naturressurser. Vi er en stormakt når det gjelder naturressurser.

André Dahl (H) [13:46:34]: Jeg og Høyre har respekt for at Senterpartiet er opptatt av Grunnlovens ånd. Grunnlovens opprinnelige ånd var altså et maktfordelingsprinsipp som alle jurister sa det ville være et brudd med da man innførte parlamentarismen. Så jeg vil anta at når en jurist som Smith uttaler seg, har han de tilsvarende juridiske prinsippene i behold.

Men det er ikke slik at Grunnlovens ånd sier klart ifra om det skal være 3/4 flertall eller 2/3 flertall for å endre Grunnloven. Det den sier med det opprinnelige 2/3 flertall, er at det faktisk er i Grunnlovens ånd, men vi endret det i forbindelse med EU-spørsmålet i sin tid. Så den nærmere utformingen av mindretallsvernet er ikke statisk bestemt for enhver tid. Det eneste grunnlovsånden er klar på, er at det skal være et mindretallsvern, og det tar Erna Solbergs forslag opp i seg.

Når det gjelder grunnlovskonservatisme, ble det tradisjonelt etablert i en tid da Norge og nordmenn flest var veldig redde for at kong Carl Johan skulle komme og ta oss. Stortinget utviklet en praksis for at det ikke skulle endres en tøddel i Grunnloven. Denne læren har vi da utviklet slik at det ikke er mulig å endre på et komma eller et punktum, og bl.a. på grunn av det har Grunnloven fått en mengde språklige feil. Det er en grunnlovskonservatisme som noen vil si kanskje ville fordre en total grunnlovsrevisjon, men det er et annet spørsmål.

Jeg synes det mest spesielle for så vidt er at Senterpartiet har lagt seg på 1800-tallets grunnlovskonservative tilnærming også når det gjelder spørsmålet om legitimiteten av en folkeavstemning. Det er derfor man skal ha det inn i Grunnloven. Det er derfor det er et stort poeng å få det inn i Grunnloven. Da må jeg si at spørsmålet om legitimiteten av en folkeavstemning gjelder i hvilken grad man følger flertallet i en folkeavstemning eller ikke. Så det synes jeg er et oppkonstruert argument.

Så er det denne enorme forbauselsen over at Høyre eventuelt skulle behandle et mindretall på en spesiell måte. Jeg synes det er god grunn til å bli forbauset over hvordan enkelte vil behandle et stort flertall. *Det* er egnet til forbauselse.

Når det gjelder forslaget om å utvide adgangen til å ha folkeavstemninger, fatter Stortinget i dag en rekke vedtak etter forutgående konsultasjoner i både EØS-komiteen, utenrikskomiteen og den utvidede utenrikskomiteen. Jeg har respekt for at man ønsker bruk av folkeavstemning i EU-spørsmålet. Det mener vi er nødvendig. Det er etablert en praksis for det. Men slik jeg ser det, er det svært tvilsomt om en utvidet bruk av folkeavstemning i prinsipielt *alle* spørsmål og saker som har med en suverenitetsavgjørelse å gjøre, vil bidra til stor demokratisk deltakelse. EU-spørsmålet som sådant er i dag særdeles velegnet til en folkeavstemning, men jeg er sterkt i tvil om hvorvidt ganske mange av de enkelttraktatene som vi vedtar her i Stortinget, er spesielt godt egnet til folkeavstemning, noe et forslag om en utvidet bruk av folkeavstemning, som foreligger her, vil kunne legge opp til. Det tror jeg faktisk vil medføre stor tretthet blant folk flest når det gjelder folkeavstemning, og vil antakeligvis være en vesentlig svekkelse av folkeavstemningsinstituttet som sådant.

Inge Lønning (H) [13:50:12]: «Ånd» er ikke av de aller mest presise begreper i språket. I grunnlovsdebatter pleier man gjerne å introdusere Grunnlovens ånd når man mangler en bokstav, dvs. når man mangler noe helt konkret å henvise til som skal begrunne det synspunktet man fremfører.

Det er riktig som representanten Dahl nettopp påpekte, at grunnleggende strukturer i Grunnloven av 1814 er blitt endret i tidens løp. Den aller viktigste endring er den som skjedde på 1880-tallet, da man innførte parlamentarismen, men det var ingen som kom på å skrive den inn i Grunnloven. Enkelte savner det fremdeles og bruker det som et argument for ønsket om en totalrevisjon eller ny-skriving av hele Grunnloven i forbindelse med 200-års-

jubileet. Min oppfatning er at dette er å miskjenne hva som på en måte har utviklet seg som den historiske logikk i vårt norske demokrati. Vi har levd utmerket godt med parlamentarismen som statskikk i 120 år, uten at noen har funnet det nødvendig å skrive den inn i Grunnloven.

Når det gjelder forslag nr. 13, som et flertall i komiteen går inn for, har vi ikke en så lang tradisjon, men vi har i hvert fall en mer enn 30-årig tradisjon som er helt entydig, og som tilsier at den politiske virkelighet er at et eventuelt forslag om medlemskap i EU vil bli forelagt til folkeavstemning uansett om det er skrevet inn i Grunnloven eller ikke. Slik sett vil ikke det å vedta dette forslag forandre en tøddel i det som er den politiske tradisjonen i Norge.

Det er heller ikke lett å se at det vil avklare noe som helst spørsmål når det gjelder hvorledes man forstår forholdet mellom Grunnlovens system, som er et rent representativt system, og som ikke kjenner folkeavstemninger i det hele tatt, på den ene siden, og det som skjer av politiske prosesser i det øyeblikket et flertall i Stortinget bestemmer seg for å spørre folket til råds, på den annen. Også her har vi en tradisjon. Det er for øvrig ikke bare såkalte prinsipielle spørsmål som har vært forelagt til rådgivende folkeavstemning i tidens løp. På 1920-tallet hadde man med få års mellomrom to folkeavstemninger om sprit. Man kan mene mye om sprit, men noe prinsipielt problem er det formodentlig ikke.

Det er kort og godt etter vår tradisjon og Grunnlovens bokstav ingen som helst tvil om at Stortinget står fritt til, når det måtte ønske, å spørre folket til råds gjennom en direkte avstemning. Men det er hittil ingen som har funnet det nødvendig at dette skulle kodifiseres i grunnlovsform, eller at Stortinget skulle pålegge fremtidige storting hvorledes man skal gå frem i forbindelse med å vedta en rådgivende folkeavstemning.

Jeg lyttet med interesse til representanten Røds innlegg. Han la veldig stor vekt på at Fremskrittspartiets standpunkt i denne saken er prinsipielt begrunnet. Men hele hans resonnement forutsatte, så langt jeg kunne høre, at det dreier seg om bindende folkeavstemning og ikke rådgivende folkeavstemning. Det er et prinsipielt spørsmål, for i det øyeblikk man ønsker å grunnlovsfeste bindende folkeavstemninger, har man forandret – jeg hadde nær sagt – både Grunnlovens ånd og bokstav, for da har man tatt et langt skritt i retning av å demontere det representative system og den tankegang at folket utøver sin suverenitet gjennom sine valgte representanter. Det ville være et virkelig dramatisk prinsipielt skritt. Men at det skulle ligge noe prinsipielt i å stemme for det foreliggende forslag til endring av § 93 når det gjelder rådgivende folkeavstemninger, har jeg store problemer med å skjønne.

Det viktigste argument fra min side mot å stemme for forslag nr. 13 er at det løper inn åpne dører i forhold til det som er etablert politisk sedvane, og det foregir å skape en klarhet som det faktisk ikke skaper. For fremdeles, om man vedtar forslag nr. 13, vil man stå overfor en åpen situasjon dersom Stortinget inviterer til en rådgivende folkeavstemning, det være seg forut for en søknad om

medlemskap eller etter at forhandlinger er gjennomført. Fremdeles vil ikke Grunnloven si ett eneste ord om hvorledes Stortinget skal forholde seg til resultatet av det råd det har bedt folket om.

Når det gjelder dette siste spørsmål, er det vel grunn til å understreke at det ikke lar seg løse gjennom juridiske bestemmelser i det hele tatt, for det er ganske enkelt et moralsk spørsmål, nemlig et spørsmål om sannferdig kommunikasjon. Det er slik i dagligdags oppfatning av mellommenneskelig samkvem at hvis man ber om et råd, er det fordi man er interessert i å få det og kunne følge det. Hvis en nasjonalforsamling vedtar at den ikke er i stand til å treffe en begrunnet avgjørelse på egen hånd uten å ha hørt folkets råd, innebærer det implisitt at man samtidig inngår en slags kontrakt med velgerne, nemlig om at man vil følge det rådet man ber om.

Hvis man ønsker å tviholde på prinsippet om den enkelte representants, eventuelt det enkelte partis – det siste er i hvert fall ikke i samsvar med Grunnlovens ånd – rett til suverent å treffe sin egen avgjørelse på tvers av det råd folket gir, er det dypt ulogisk at man vil bruke Grunnloven til å forplikte Stortinget til å innhente folkets råd. Det er simpelthen et standpunkt som logisk sett er umulig.

Åslaug Haga (Sp) [13:57:52]: Senterpartiet er svært glad for at Erna Solbergs forslag om å endre flertallskravet i Grunnloven § 93 fra 3/4 til 2/3 faller. Høyre står altså suverent alene i den saken. Det er tydeligvis Høyre meget uvillig til å ta innover seg. Høyre benytter anledningen til å diskutere håndteringen av en rådgivende folkeavstemning i stedet.

Til den saken la meg si følgende: Det er da underlig at de som mener at det er en politisk, moralsk forpliktelse å følge folkets råd i en folkeavstemning, ikke stemmer for bindende folkeavstemninger. Det er faktisk ikke lenge siden det spørsmålet var opp i denne sal, og Høyre stemte imot. Det er altså ingen ting i det representanten Lønning nå argumenterte for, som skulle tilsi at han ikke kunne gå for en bindende folkeavstemning. Dette er totalt inkonsekvent fra Høyres side. Når det gjelder EU-saken, skal en spille etter helt andre spilleregler enn en skal når det gjelder andre typer saker.

Det er fristende å stille et spørsmål tilbake til Høyre. Det går på om man mener at det ville bli en god situasjon for Norge hvis Norge ble meldt inn i EU med et folkeavstemningsresultat som var 50 pst. pluss én stemme. Jeg er meget usikker på om det ville være en god situasjon for landet på sikt, men det er det som er konsekvensen av den linja Høyre legger seg på i EU-saken. I alle andre saker skal man altså ikke være forpliktet av en folkeavstemning.

La meg til slutt bare si at når Senterpartiet ønsker en rådgivende folkeavstemning om EU, skal vi sjølsagt lytte til rådet. Sjølsagt skal vi det. Men vi forbeholder oss retten til å veie ulike hensyn opp mot hverandre også etter en folkeavstemning. Det vil f.eks. for oss være viktig om stemmene er geografisk jevnt fordelt i landet, eller om det er slik at det bare er det sentrale østland som øns-

ker å melde Norge inn i EU, mens landet for øvrig ikke ønsker å gjøre det.

Men uansett er det til sjuende og sist slik at det bare er Stortinget som kan avgi suverenitet. Det kan altså ikke Stortinget overlate til andre. Det er vår plikt som stortingsrepresentanter til sjuende og sist å avgjøre om vi i denne saken skal si ja eller nei til å melde Norge inn i EU. Og jeg må bare for egen del få si at det ville være en uhyre spesiell situasjon om jeg som stortingsrepresentant skulle tvinges til å sitte i denne sal og trykke på ja-knappen under en votering om norsk EU-medlemskap, når det etter alt å dømme ikke er ett menneske som har stemt meg inn til Stortinget for å gjøre nettopp det.

J ø r g e n K o s m o hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Inge Lønning (H) [14:01:44]: Det er interessant at akkurat Senterpartiets leder er så opptatt av at et parti står alene. Det må jo være fordi hun har rik erfaring fra denne sal. Det er vel ikke noe parti som med så stor glede står alene, som akkurat Senterpartiet. Men det er samtidig en påminnelse om at vår diskusjon om Grunnlovens ånd er en ganske komplisert diskusjon. Grunnloven kjenner verken etter sin bokstav eller sin ånd politiske partier. Og den kjenner i hvert fall ikke den praksis at politiske partier gjennom gruppevedtak binder sine representanter til å stemme på en bestemt måte.

Selvsagt har Åslaug Haga rett i at ingen kan tvinge en stortingsrepresentant til noe som helst. Enhver som er valgt til denne forsamling, står i enhver sak fritt til å stemme slik vedkommende føler seg samvittighetsforpliktet til. Det innebærer naturligvis at det i teorien også er fullt mulig å stemme for at Stortinget skal be folket om et konkret råd i ja/nei-form i et helt konkret spørsmål som EU-medlemskap og så etterpå, gjennom sin stemmegivning, demonstrere at man ikke lytter til det rådet folket har gitt. Ingen kan hindre noen representant i å gjøre dette. Ingen kan heller hindre et parti i å gjøre det kollektivt, selv om det ville være oppsiktsvekkende om en hel partigruppe skulle marsjere i takt i en slik sak.

En helt annen sak er at den praksis som har utviklet seg bl.a. etter at parlamentarismen ble innført, og etter at de politiske partiene har fått en større og større vekt i hele utøvelsen av demokratiet, har skapt en entydig politisk tradisjon som det skal svært mye til at man bryter, simpelthen fordi det å bryte denne politiske tradisjon ville være egnet til å skape forvirring, og det ville gjøre forholdet mellom velgere og valgte representanter mer ugjennomsiktig og vanskeligere for folk å forstå.

Det er vel grunn til å minne om i forhold til alle de forslagene vi nå debatterer, at grunnen til at den norske konstitusjon – i likhet med de fleste andre lands konstitusjoner – har innebygde sikkerhetsmekanismer, hva enten det dreier seg om to tredjedels eller tre fjerdedels kvalifisert flertall, eller det dreier seg om andre prosentsatser, er at man ønsker å forebygge den mulighet som ellers kunne tenkes å inntreffe: at den folkevalgte forsamling skulle havne på kollisjonskurs med flertallet av velgere. Hen-

(Lønning)

sikten med slike sikkerhetsmekanismer var aldri– heller ikke den sikkerhetsmekanismen som ble innført på 1960-tallet – at man skulle ha et generelt krav om at det må være et folkeflertall i den størrelsesorden for at en beslutning skal være legitim. Det ville jo være i strid med selve folkesuverenitetsprinsippet dersom et mindretall, det være seg på 25 pst. eller en annen prosent, skulle være i stand til å overkjøre eller blokkere folkeviljen. Slik har det aldri vært ment.

Det som er det grunnleggende konstitusjonelle problem i vår norske rettsstilstand i dag, er at vi har innført en tradisjon med rådgivende folkeavstemning i EU-saken som ikke er tilpasset Grunnlovens struktur og mønster. Det gjør det mulig å sjonglere med begrunnelser, alt etter hva man har bruk for i den politiske debatt, og det var det Åslaug Haga nettopp gjorde: sjonglere med begrunnelsene ettersom det passer med den konklusjonen man ønsker å komme frem til.

Tilbake til det som er gjenstand for debatt, nemlig forslag nr. 13. Er det noen grunn til at vi skal skrive inn i Grunnloven at Stortinget skal, dvs. må, innpasse en folkeavstemning i prosessen? Mitt svar på det er helt klart nei, for det er ikke et menneske som kjenner dagens norske politiske praksis, som er i tvil om at det vil det være nødvendig å gjøre når den tid kommer. Og da er det egentlig misbruk av Grunnloven å skrive det inn.

Åslaug Haga (Sp) [14:07:30]: Representanten Inge Lønning vet utmerket godt at Grunnloven § 93 også kan anvendes i andre tilfeller enn EU-spørsmålet. Også i andre sammenhenger kan man sjølsagt tenke seg at det avgis suverenitet, og at man i den typen spørsmål søker folkets råd, anser jeg rimelig.

Jeg hadde forventet noe mer av et svar fra representanten Inge Lønning på spørsmålet knyttet til hvorfor stortingsrepresentanter bør bindes av en rådgivende folkeavstemning i EU-saken og ikke i andre saker. Det er opplagt at man ville lytte til folkets råd etter en folkeavstemning. Men spørsmålet er hvorfor Høyre skiller mellom EU-sak og andre typer saker. Hvorfor er det mer av en moralsk-politisk forpliktelse automatisk å følge folkets råd når det gjelder EU-saka enn i andre saker? Det hadde jeg forventet at representanten Lønning hadde svart på.

Presidenten: Inge Lønning har hatt ordet to ganger før og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Inge Lønning (H) [14:09:08]: Svaret burde være gitt, men la meg gjenta det: Høyre har nøyaktig det samme syn på bruk av rådgivende folkeavstemning uansett hvilken sammenheng og hvilken sak det måtte dreie seg om. Vi har det syn at det er Stortinget selv som til enhver tid må vurdere hvorvidt det er «rimelig», som Åslaug Haga sier, å forelegge en sak til rådgivende folkeavstemning. Derfor finner vi det meningsløst å skrive inn i Grunnloven at Stortinget skal gjøre dette i bestemte saker.

Ingen representant bindes av utfallet av en rådgivende folkeavstemning. Det er egentlig så enkelt: Det er bare et spørsmål om den enkelte representant er i besittelse av gangsyn eller ikke. Og er man det ikke, hjelper ingen grunnlovsbestemmelser.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 3. (Votering, se side 2990)

S a k n r . 4

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om forslag fra Carl I. Hagen om ny § 110 d i Grunnloven. (Avkastningen av Folketrygdfondet og Petroleumsfondet og bruk av fondets midler) (Innst. S. nr. 206 (2003-2004), jf. Dokument nr. 12:20 (1999-2000))

Berit Brørby (A) [14:10:50] (ordfører for saken): Ser man forslagene i Dokument nr. 12:20 og Dokument nr. 12:21 fra Carl I. Hagen i sammenheng, kan disse invitere til debatt om bruk av handlingsregelen, om statens totale økonomiske evne til å sikre framtidige pensjoner og hvordan innbetaling til pensjonene bør finansieres. Det skal jeg la ligge.

Forslagene fra representanten Carl I. Hagen er så å si identiske med grunnlovsforslag som ble behandlet i forrige periode. Arbeiderpartiet, SV, Høyre og Kristelig Folkeparti har det standpunkt at det ikke er hensiktsmessig å regulere øremerking av midler til spesielle formål i Grunnloven, og man vil ikke støtte et forslag som innebærer en formell kobling mellom Statens petroleumsfond og/eller Folketrygdfondet og folketrygdens pensjonsutbetalinger.

Høyesterett har ved to anledninger stadfestet at trygderettigheter har grunnlovsvern etter § 97 i Grunnloven, men uten at det er foretatt objektive avgrensninger av hvor langt dette gjelder. For eksempel vil trygdeytelser kunne justeres, grunnbeløp endres, osv. uten at man med hjemmel i Grunnloven vil kunne motsette seg dette. Det vil kreve betydelig innsats å framskaffe grunnlag for å kunne foreta relevante avgrensninger.

Flertallet mener også at spørsmålet som man her inviteres til å ta stilling til, om man ønsker å benytte ordningen med øremerkede midler i forhold til Grunnloven, er av prinsipiell karakter. Flertallet mener at en binding av midler og styring i forhold til enkeltsaker gjennom Grunnloven ikke er hensiktsmessig, og at det er prinsipielt uheldig å knytte konkrete føringer om f.eks. avkastningen av oljefondet og Folketrygdfondet opp mot Grunnloven. Etter flertallets syn bør sikring av pensjonsforpliktelsene reguleres på en helt annen måte.

Pensjonskomisjonens innstilling omhandler viktige sider av spørsmålet om framtidig finansiering av trygdeytelser og pensjoner. Finansieringen av pensjonene bør derfor behandles i tilknytning til dette og ikke i forbindelse med et grunnlovsforslag.

Ifølge innstillingen ser det ut til at spørsmålet om å gjøre oljefondet om til et pensjonsfond kan få bred tilslutning. I alle fall vil det være riktig å ta en helhetlig dis-

kusjon om våre framtidige pensjonsforpliktelser og finansieringen av disse når Regjeringens melding om Pensjonskomisjonens innstilling kommer til behandling i Stortinget. Derfor er flertallets konklusjon at forslaget om ny § 110d i Grunnloven ikke bifalles. Flertallets stemmegivning har altså sin bakgrunn i dette, men hovedbegrunnelsen er at man ikke ønsker å regulere øremerking av midler til spesielle formål i Grunnloven.

Martin Engeset (H) [14:14:48]: Det er sagt at en politikers største fiende er hans egne tidligere uttalelser. De fleste av oss har sikkert kommet i skade for si å ting som burde være usagt eller sagt på en annen måte. Det er imidlertid ganske sjelden vi får demonstrert uttrykket «å møte seg selv i døra» så tydelig som i denne saken. Her får vi på den ene side til behandling i dag, 7. juni 2004, et grunnlovsforslag fra representanten Carl I. Hagen hvor han skriftlig foreslår et grunnlovsmessig forbud mot at midler tas ut av Folketrygdfondet og Petroleumsfondet til andre formål enn pensjonsutbetalinger. Videre foreslås det at både avkastningen av oljefondets midler og midlene selv skal øremerkes folketrygdens pensjonsutbetalinger. For fem dager siden, i spontanspørretimen 2. juni, holdt den samme Hagen en forestilling om hvor viktig det var å bruke tre–fire milliarder av oljefondets midler til å redusere bensinavgiften. Da er det ikke bare snakk om å møte seg selv i døra, men å få svingdøra rett i fleisen.

Samtidig vet vi at det knapt finnes noe parti eller noen enkeltrepresentant her i salen som ved hver eneste budsjettbehandling har så stor appetitt på å forsyne seg av oljefondets midler som Fremskrittspartiet og representanten Carl I. Hagen. Ja, faktisk er det jo slik at hele Fremskrittspartiets økonomiske politikk, synliggjort ved deres alternative statsbudsjetter opp gjennom årene, er tuftet på betydelige innhogg i oljefondets midler og avkastningen fra oljefondet.

Denne saken kunne invitere til mange debatter, som saksordføreren også gjorde rede for, i forhold til pensjonssystem osv. Det får Stortinget rikelig anledning til å komme tilbake til ved en mer passende anledning. Men det ligger i innstillingen et signal om noe, nemlig at det å omdanne Folketrygdfondet og Petroleumsfondet til et pensjonsfond er en spennende og god tanke som vi fra Høyres side har betydelig sans for. Akkurat dette er da også et viktig tema i forbindelse med behandlingen av Pensjonskomisjonens innstilling. Videre er et veldig viktig tema i Pensjonskomisjonens innstilling Grunnlovens bestemmelser om tilbakevirkende kraft og hvilket grunnlovsværn opparbeidede rettigheter skal ha. Det er viet meget bred plass i Pensjonskomisjonens innstilling.

I forhold til dette er vi fra vår side helt overbevist om at vi kan behandle Pensjonskomisjonens innstilling når den skal behandles, men at dette kan og bør gjøres helt uavhengig av eventuelle bestemmelser i Grunnloven. Jeg vil derfor anbefale Høyres representanter å stemme imot grunnlovsforslag nr. 12:20.

Carl I. Hagen (FrP) [14:18:14]: Jeg er rimelig tilfreds med at tanken om å gjøre oljefondet og eventuelt

også Folketrygdfondet til reelle fond for pensjonsforpliktelsene vinner stadig mer tilslutning. Vi har snakket om det i Fremskrittspartiet lenge, lenge. Vi fikk høre i årevis at vårt folketrygdsystem var basert på «pay as you go», med andre ord at det var de løpende skatte- og avgiftsinntekter som skulle fastsettes slik at man fikk råd til å betale utgiftene, og at et fond derfor var helt unødvendig. Det var statens skatte- og avgiftsoppkrevningsrolle som skulle garantere for folketrygdens forpliktelser.

Jeg husker også en debatt med daværende statsminister Gro Harlem Brundtland og meg selv under åpningen av valgkampen i 1989, hvor jeg kunne påvise at når man fremførte forpliktelser og skatte- og avgiftsinntektsanslag, var løftene fra Arbeiderpartiet om pensjoner i år 2030 – man opererer ofte med langsiktige forpliktelser – slik at man ville mangle 100 milliarder årlig i sine budsjetter for å dekke det. Det ble den gangen avfeid, men senere har også Arbeiderpartiet begynt å tenke litt annerledes, og de ser at det kan være fornuftig å tenke litt langsiktig.

Forslaget om å grunnlovfeste at avkastning og uttak av Folketrygdfondet kun skulle gå til pensjoner, står vi fast ved. Det betyr selvsagt at i det øyeblikk man tok penger fra fondet eller avkastningen til å betale pensjonene, ville man frigi nøyaktig det samme beløp på det ordinære statsbudsjettet. De pengene ville selvsagt da bli tilgjengelige for andre formål. Det har ikke Martin Engeset helt skjønt, men det får man tilgi, for det har heller ikke Jens Stoltenberg skjønt; han har sagt at vi prøver å bruke oljepenger to ganger. Det er klart at i det øyeblikk penger kommer fra oljefondet til løpende pensjoner, vil de ordinære midler som i dag går til å dekke de løpende pensjoner over statsbudsjettet, være der i form av et overskudd som er tilgjengelig for andre forhold. Det som imidlertid er hovedpoenget vårt, er å sikre nettopp pensjonsutbetalingene bedre enn andre offentlige utgifter. Det dreier seg om individuelle, opparbeidede rettigheter.

For øvrig vil jeg overfor Martin Engeset også gjøre oppmerksom på at det kanskje kunne være en fordel å lese ikke bare merknader, men også det tekniske sammendraget i innstillinger. Jeg vil vise til side 1, annen spalte, litt ned i første avsnitt, hvor det står:

«Grunnlovsforslaget forutsetter at lov om Statens petroleumsfond utformes slik at alle ordinære inntekter som skatter og avgifter i utgangspunktet tilfaller statskassen med mindre de er øremerket gjennom lovverket til spesielle formål og at det fattes konkrete vedtak om overføring av midler til Petroleumsfondet eller Folketrygdfondet. Når slike vedtak er fattet og overføring er gjennomført, vil midlene være låst i henhold til grunnlovsforslaget.»

Det forutsetter altså en annen lov om Statens petroleumsfond som vil gjøre det fullt mulig at de årlige skatte- og avgiftsinntekter og inntekter fra salg av SDØE kommer inn på statsbudsjettet. Hvis de hadde kommet inn på statsbudsjettet slik som nevnt her, ville vi i 2004 ha et overskudd i statsbudsjettet på 130 milliarder kr totalt sett. Å finansiere en stakkars lettelse i bensinavgiften på 3 milliarder kr av et overskudd på 130 milliarder er ikke

det helt store problemet. Når Martin Engeset gjorde så stort nummer av at det bare er en uke siden vi tok opp denne tanken – forslaget kommer i revidert nasjonalbudsjett – ville det i hvert fall vært fullt mulig, i og med at jeg forholder meg til Grunnloven slik den til enhver tid lyder, og ikke til mulige fremtidige endringer. Men uansett, om vårt forslag i dag hadde blitt vedtatt, hadde det vært fullt mulig å vedta en nedsettelse av bensinavgiften, slik at det norske folk ikke fikk høyere bensinpris som følge av at den norske stat soper inn 30 milliarder kr ekstra i oljeinntekter hvis oljeprisen holder seg ut året. Takken for at staten får 30 milliarder kr mer i uventede nye inntekter, er altså fra stortingsflertallets side at norske bilister skal betale en høyere bensinpris og ikke ha noen fordel i det hele tatt. Det synes vi faktisk er uklokt overfor befolkningen. En liten del av den store merinntekten burde vært brukt til å sørge for å holde bensinavgiften slik Regjeringen mente den skulle være da den laget sitt budsjett.

På denne bakgrunn tar jeg opp forslaget i innstillingen. Der har «Alternativ 1» falt ut ved en inkurie. Forslaget fra Fremskrittspartiet skal da lyde:

«Dokument nr. 12:20 (1999–2000) – forslag fra Carl I. Hagen om ny § 110 d Alternativ 1 i Grunnloven – bifalles.»

Presidenten: Da har representanten Hagen tatt opp Fremskrittspartiets forslag, med den rettelse han selv refererte.

Oystein Djupedal (SV) [14:24:03]: Dette forslaget fra Carl I. Hagen er ikke noe godt forslag, av mange grunner, og jeg skal komme inn på noen av de grunnene.

Jeg skjønner jo hvorfor representanten Hagen er bekymret. Hvis man tar dette forslaget så alvorlig som det faktisk er framsatt, er jo utgangspunktet at han frykter at det ikke skal finnes penger til å utbetale framtidige pensjoner, og at det kan sikres gjennom et grunnlovsforslag. Det kan det ikke.

De summer som i dag finnes på Petroleumsfondet og Folketrygdfondet til sammen, er ikke i nærheten av å kunne finansiere noe som helst av Folketrygdens forpliktelser. Om fondet hadde vært ti til tjue ganger større, hadde det enda ikke vært stort nok til å sikre Folketrygdens forpliktelser. Det finnes ingen stat i verden – kanskje med unntak av Saudi-Arabia, for de har helt spesielle rettigheter for egne borgere – som har penger nok på bok til å kunne sikre borgernes pensjons- og trygderettigheter gjennom denne typen forslag. Det betyr at det ikke finnes realisme i dette forslaget. Og som det står i Fremskrittspartiets merknad:

«Borgerne må få trygghet for at opparbeidede trygde- og pensjonsrettigheter er sikret.»

Den eneste måten de kan sikres på, er jo gjennom budsjettvedtak, for man kan godt si at «pay as you go» ikke er noe godt prinsipp, men det er rent faktisk det prinsippet man må ha, for det finnes ikke andre midler å ta av for å betale de store trygde- og pensjonsrettigheter som staten har påtatt seg. Det betyr at dette forslaget ikke

hadde hatt noen betydning i virkelighetens verden, ikke hadde bidradd til noe som helst for å sikre trygdede og pensjonister som måtte være utrygge med hensyn til om det finnes penger til pensjoner. Den beste måten å sikre penger til framtidige pensjoner på er å sikre at folk har et arbeid å gå til, at de jobber og betaler skatt, slik at staten har inntekter. På den måten kan man drive litt fordelingspolitikk. Det betyr at dette forslaget sånn sett ikke er realistisk og derfor heller ikke bør vedtas. Men hvis man går på det rent faktiske innholdet, mener jeg også det er uklokt at man gjennom grunnlovsendringer skal sørge for at noen del av statens inntekter skal øremerkes spesielle formål.

Stortinget må stå fritt til å gjøre de disposisjoner Stortinget mener er riktig, også hvis man fra mitt ståsted – og for den saks skyld representanten Hagens ståsted – mener at beslutningen er feil. Vi må akseptere at det i et demokratisk samfunn står og må stå borgerne fritt å stemme inn partier som har en annen oppfatning enn en selv.

Trygderettigheter sikres kun gjennom vedtak i denne sal, og ved at det finnes nok penger i samfunnet til å betale disse. Det å innføre som et prinsipp at man i Grunnloven skal øremerke midler, mener jeg er uklokt. Jeg mener det er uklokt av veldig mange grunner, for det er mange aktverdige formål i vårt samfunn jeg gjerne skulle ha sett var sikret. Faktisk mener jeg at svært mange aktverdige formål der staten i dag betaler, bør sikres. Pensjons- og trygderettigheter er ett av disse.

Det finnes svært mange andre ting som jeg mener det er helt åpenbart at Stortinget og samfunnet har et overordnet ansvar for. Jeg mener at dette ikke kan sikres gjennom bestemmelser i Grunnloven, men at det må skje gjennom vedtak i denne sal, og selvfølgelig også gjennom ulik tilnærming til politikk, for det er ikke sånn at det er mulig å avpolitiserer politikk, sånn som dette forslaget egentlig dreier seg om.

Hvis man ser på Pensjonskommissjonens innstilling, er det ingen tvil om at enkelte vil gå dramatisk til verks ved å kutte folks pensjoner og rettigheter. Dette forslaget ville ikke ha endret det. Det må selvfølgelig stå Stortinget helt fritt både å nedsette kommisjoner og å gjøre vedtak. Det betyr at det ikke finnes noen automatikk i dette. Men dette er altså en del av politikken vesen, nemlig at det finnes noen politikere som mener at kutt i pensjoner er greit, slik som Høyre f.eks. mener i Pensjonskommissjonen, og andre politikere som mener at det ikke er greit. Dette er en del av den politiske dagsorden og kan ikke avpolitiseres ved at man fremmer forslag knyttet til Grunnloven.

La meg ta det siste poenget også, for jeg synes ikke at dette er noe stort sentralt poeng. Jeg legger merke til at Høyre i denne salen, og også andre representanter tidligere, har polemisert mot Carl I. Hagen fordi han bruker pengene mange ganger. Dette er sannsynligvis et godt argument hvis man snakker om en TV-debatt, men jeg synes jo med all respekt å melde at dette forslaget skal behandles på denne måten. Jeg mener at dette er et dårlig forslag, av mange grunner. Men det er helt åpenbart riktig, som Hagen sier, at hvis man tenkte seg at man øre-

merket disse pengene, ville det være noen penger som ble friggitt. Men det dette først og fremst ville ha ført til, var at det ville bli et ras når det gjelder pensjons- og trygderettigheter, for det ville ikke være nok penger til å betale, med mindre man brukte statskassen som buffer. Statskassen er i dag bufferen og garantisten for at det finnes penger til pensjoner. Om alle disse pengene var låst inne i et fond, ville vi ikke vært i nærheten av å kunne betale de forpliktelsene som ligger der. Derfor er etter mitt skjønn den måten som Engeset i denne debatten angriper forslaget på, helt feilaktig. Der har Hagen et lite poeng, men det er et svært lite poeng. Forslaget bør avvises simpelthen fordi det ikke er på den måten man sikrer verken pensjonsrettigheter eller annet. Grunnloven kan ikke brukes til dette. Dette er en del av en politisk kamp eller en politisk debatt, og som sådan synes jeg det er fornuftig at ulike partier går til valg på ulik tilnærming til dette.

Modulf Aukan (KrF) [14:29:29]: Dette forslaget, slik eg les det, vil bety at Stortinget for framtida fråskriv seg moglegheita til vanlege løyvingar frå fondsavkastningar og fondskapitalen i oljefondet. Eller skal vi kalla det pensjonsfondet? Eg siterer frå forslaget:

«... både avkastning av fondenes midler og midlene selv skal øremerkes folketrygdens pensjonsutbetalinger.»

Tanken på å bestemma seg for å ta eit slikt standpunkt er ikkje fjern, men det må skapast eit breitt fleirtal dersom eit slikt vedtak skal verta slitesterkt. Personleg ser eg faktisk poenget med det.

Alt tyder jo på at pensjonsforpliktingane vert vanskelege i framtida, men ei slik grunnlovfesting vil få dramatiske konsekvensar for politikken i Noreg framover. Konkret kan vi seia at overbodspolitikken til m.a. Framstegspartiet med dette vil verta avblåsen. Forslaget som samferdselspolitisk talsmann i Framstegspartiet sette fram i Dagbladet den 4. juni, om å bruka 75 milliardar kr *ekstra* til vegbygging, vil etter at grunnlovsforslaget er vedteke, berre innehalda luft. Her må ein på ein måte bestemma seg. Vil ein ha sikring av pensjonane, slik saka vi har framfor oss, vil innebera, eller vil ein halda fram med alle kostbare framlegg, slik som det vi såg på fredag? Ein kan umogleg halda fram med å foreslå begge delar.

Generelt kan vi seia at vi gjerne tek ein grunnleggjande debatt om dette temaet.

Eg ber samtidig Kristeleg Folkeparti sine representantar om å røysta imot det forslaget som ligg føre.

Presidenten: Presidenten vil ikke på noen måte forsøke å begrense eller avgrense debatter om bestemmelser i Grunnloven, men presidenten vil gi uttrykk for at i forhold til resten av Stortinget ville det være en fordel om vi kunne greie å gjøre ferdig avstemningene om grunnlovsbestemmelsene før formiddagens møte er slutt.

Martin Engeset (H) [14:32:34]: Jeg skal forsøke å ta tilbørlig hensyn til det ved å være kort, men jeg følte behov for å ha et oppfølgingsinnlegg etter representanten Carl I. Hagens innlegg.

Når vi går imot dette forslaget, er det først og fremst fordi vi synes forslaget ikke er godt. Men den nære forhistorie tatt i betraktning synes jeg at det var nokså relevant å minne om hva som skjedde i spontanspørretimen for få dager siden. Nå argumenterte Hagen med at hvis man tar penger ut av fondet, vil det frigi penger. Ja, mon det. Det spørs jo helt hva man bruker disse pengene man tar ut, til. Hvis de brukes til å avlaste folketrygdens utgifter, kan nok det være så sin sak. Men hvis man forsyner seg av oljefondet for å sette ned bensinavgiften for å kompensere for en råoljepris som har skutt i været på grunn av en utrygg internasjonal situasjon, er det en reell tapping av fondet, og man kan ikke trøste seg med at man da avlaster andre budsjetter.

Jeg registrerte det også som interessant at som et svar for sin opptreden i spontanspørretimen sa Hagen at han forholder seg til Grunnloven slik den til enhver tid lyder. Det kunne man gjøre med gjeldende grunnlov. Jeg leste i det en innrømmelse av at det kanskje ikke hadde vært fullt så greit hvis dette grunnlovsforslaget hadde blitt vedtatt.

Så vil jeg også minne om at når det gjelder den behandlingen vi skal ha i forhold til Pensjonskommissjonen, som altså kommer på et senere tidspunkt, er det der betydelige forskjeller partiene imellom – mellom de representantene som partiene har utpekt til å sitte der på sine vegne. Den modellen Fremskrittspartiet tar til orde for der, er at det skal være en lik pensjon for alle. Den skal være om lag på dagens minstepensjonsnivå. Hvis ikke det er en avkorting av opparbeidede rettigheter for folk flest, så vet ikke jeg. Det er vel kanskje den mest dramatiske avkorting av folks rettigheter.

Dessuten er det heller ikke slik at dette oljefondet er så astronomisk som enkelte forsøker å innbille folk. Det er jo ikke i nærheten av å kunne oppfylle de allerede opparbeidede pensjonsforpliktelser som ligger i systemet. Det har representanten Djupedal helt rett i. Det er veldig langt frem før vi kommer dit – om vi noen gang kommer dit.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 4. (Votering, se side 2991)

S a k n r . 5

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om forslag fra Carl I. Hagen om ny § 110 e i Grunnloven. (Grunnlovssikre opparbeidede trygde- og pensjonsrettigheter) (Innst. S. nr. 207 (2003-2004), jf. Dokument nr. 12:21 (1999-2000))

Berit Brørby (A) [14:36:16] (ordfører for saken): Jeg skal ta henstillingen om å gjøre dette kort, men noe er jeg nødt til å si.

Forslaget fra representanten Carl I. Hagen er identisk med det grunnlovsforslaget som ble behandlet i forrige periode, men begrunnelsen er noe endret. I begrunnelsen for forslaget heter det:

«Fra tid til annen dukker det opp en debatt om hvorvidt opparbeidede rettigheter i folketrygdsystemet egentlig er til å stole på eller om Stortinget kan endre folketrygdloven slik at verdien av opptjente folketrygdpoeng blir redusert eller ytelsene på andre måter kan reduseres.»

Etter en gjennomgang av høyesterettsdommer på feltet synes det avgjørende om en lovendring framtrer som en klart urimelig eller urettferdig tilbakevirkning. Stortingets økonomiske handlefrihet og behovet for å kunne foreta omprioriteringer innenfor trygdesystemet tillegges også vekt i Høyesterett.

Pensjonskommisjonen drøfter spørsmål om vern av opptjente rettigheter i Kap. 13.3. Kommisjonen understreker at det kan dreie seg om å beholde allerede tilståtte ytelser uendret, og å få de ytelser som allerede er opptjent. Men alle sider ved dette skal vi debattere i en helhet når et nytt pensjonssystem skal formes.

Etter flertallets vurdering er opparbeidede trygde- og pensjonsrettigheter ikke noen entydig størrelse. Dersom man skal gå inn for en grunnlovsfesting av rettigheter på dette feltet, bør man foreta en presisering av hvilke rettskrav Grunnloven skal beskytte. Noen slik avgrensning ligger ikke inne i det foreliggende forslag fra representanten Hagen. Avgjørende i forhold til grunnlovsvernet er om en lovendring framtrer som klart urimelig eller har urettferdig tilbakevirkning. Vurderingen av dette vil være skjønsmessig og endre seg over tid. Pensjonskommisjonen har reist en rekke problemstillinger i den forbindelse, og det vil være naturlig at Stortinget gir noen føringer om forståelsen av rettighetsvernet i den forbindelse.

Derfor: Forslaget til ny § 110 e i Grunnloven, om grunnlovsikring av opparbeidede trygde- og pensjonsrettigheter, anbefaler flertallet i komiteen at ikke bifalles.

Spørsmålet om hva slags vern opptjente rettigheter i en reformert og modernisert folketrygd skal ha for framtidige endringer, bør vurderes i forbindelse med behandlingen av Pensjonskommisjonens innstilling.

Carl I. Hagen (FrP) [14:39:18]: Den klareste føring Stortinget eventuelt kunne gi til Høyesterett om betydningen av ikke å kunne gjøre negative endringer i opparbeidede pensjons- og trygderettigheter, ville selvsagt være nettopp en grunnlovsbestemmelse.

Da Høyesterett for en del år siden behandlet to saker hvor dette var en relevant problemstilling, fattet de noen beslutninger, og det var klart at begrepene «urettferdig» og «urimelig» var noe som ble tillagt vekt. Jeg tror en grunnlovsendring ville gitt det resultat at Høyesterett i langt sterkere grad ikke ville sagt at hvis nedgangen i pensjonen man får, ikke er urimelig, så aksepteres det. Da tror jeg Høyesterett mer ville sagt: Vel, på grunn av grunnlovsvedtaket kan det ikke aksepteres noen nedgang

i pensjonen som følge av lovvedtak med simpelt flertall i Stortinget.

Etter at folketrygden ble bygd ut og pensjonslovene kom, er det fra stortingsflertallets side flere ganger gjort vedtak som har virket negativt for pensjonene. Det vi har ønsket med dette forslaget, er å prøve å bidra til å gjøre dette vanskeligere å gjennomføre i praksis, slik at tryggheten blir noe større. Det er klart at for Høyesterett, som til slutt måtte ta stilling til alle eventuelle tvister, ville en slik grunnlovsbestemmelse bli tillagt vekt i den aktuelle sak.

Det vi altså har forsøkt å bidra til med dette forslaget når det gjelder den offentlige pensjon, er i sterkere grad å gjøre det som man kan gjøre med ordinære pensjonsavtaler i private forsikringsselskaper. Hvis det der oppstår tvister, og hvis man som pensjonsrettighetshaver mener at selskapet ikke følger opp på en korrekt måte i henhold til en polise, så kan man faktisk gå til rettsak for å få domstolene til å avgjøre det. Det er det som har vært vanskelig når det gjelder den offentlige pensjonsordning. Den kan ensidig endres av selskapet, som altså er Stortinget, staten og Regjeringen, uten at man har det vern i domstolene for sine rettigheter som man har i private forsikringsselskaper. Vi har ønsket å prøve å styrke de juridiske rettighetene til pensjonistene med dette forslag. Jeg er ikke i tvil om at hvis dette hadde blitt vedtatt, så ville det styrke rettighetstenkningen. Høyesterett ville tillagt den grunnlovsbestemmelsen vekt i en aktuell sak, slik som Høyesterett må tillegge grunnlovsbestemmelser vekt og fortolkninger i alle andre saker hvor grunnlovsbestemmelser blir påberopt av en part.

På denne bakgrunn tillater jeg meg å ta opp Fremskrittspartiets forslag slik det fremkommer i innstillingen.

Presidenten: Representanten Carl I. Hagen har tatt opp det forslag han refererte til.

Flere har ikke bedt om ordet i sak nr. 5.
(Votering, se side 2991)

Etter at det var ringt til votering i 5 minutter, uttalte **presidenten:** Stortinget er da klar til å votere i sakene nr. 2–5, som er forslag til endringer i Grunnloven.

Votering i sak nr. 2

Presidenten: Under debatten har Rolf Reikvam satt fram et forslag på vegne av Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument nr. 12:1 (1999-2000) – forslag fra Øystein Djupedal og Rolf Reikvam om endringer i Grunnloven §§ 1, 3, 12-14, 16-22, 25-31, 62, 67-69, 74-81, 86 og 112, om opphevelse av Grunnloven §§ 4-9, 11, 23, 24, 32, 34-37, 39-41, 43-48, om ny § 113 og om endring av Grunnlovens overskrift. (Innføring av republikansk statsform) – bifalles.»

Det vil bli votert alternativt mellom dette forslaget og innstillingen fra komiteen, og presidenten foreslår at vi

voterer på vanlig måte, altså ved voteringsanlegget.
– Det anses vedtatt.

Komiteen hadde innstillet:

Dokument nr. 12:1 (1999-2000) – forslag fra Øystein Djupedal og Rolf Reikvam om endringer i Grunnloven §§ 1, 3, 12-14, 16-22, 25-31, 62, 67-69, 74-81, 86 og 112, om opphevelse av Grunnloven §§ 4-9, 11, 23, 24, 32, 34-37, 39-41, 43-48, om ny § 113 og om endring av Grunnlovens overskrift. (Innføring av republikansk statsform) – bifalles ikke.

V o t e r i n g :

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslaget fra Sosialistisk Venstreparti bifaltes innstillingen med 126 mot 26 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 14.52.40)

Votering i sak nr. 3

Presidenten: Under debatten har André Dahl på vegne av Høyre og Kristelig Folkeparti tatt opp forslag om at forslag nr. 13 i Dokument nr. 12 for 1999-2000 ikke bifalles. Forslaget lyder:

«Dokument nr. 12:13 (1999-2000), forslag fra Thomas Chr. Wyller, vedtatt til fremsettelse av Anne Enger Lahnstein og John Dale, om endring av Grunnloven § 93 (Rådgivende folkeavstemning) – bifalles ikke.»

Forslag til vedtak under innstillingens romertall I er at nevnte forslag bifalles, og det er Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti som står bak innstillingen.

Komiteen hadde innstillet:

Dokument nr. 12:13 (1999-2000), forslag fra Thomas Chr. Wyller, vedtatt til fremsettelse av Anne Enger Lahnstein og John Dale, om endring av Grunnloven § 93 (Rådgivende folkeavstemning) – bifalles.

Presidenten: Presidenten vil foreslå at det voteres alternativt mellom innstillingen og forslaget fra Høyre og Kristelig Folkeparti, og at det voteres ved navneopprop. – Det anses vedtatt.

Oppropet starter med representant nr. 4 for Hedmark fylke. De som stemmer for innstillingen, svarer ja. De som stemmer for forslaget, svarer nei.

Presidenten vil be om at representantene svarer høyt og tydelig av hensyn til registreringen, og det bør være ro i salen. Dette er særlig viktig ved denne voteringen, da det ligger an til en svært knapp margin for hva som blir resultatet.

V o t e r i n g :

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslaget fra Høyre og Kristelig Folkeparti ble 97 stemmer avgitt for innstillingen og 55 stemmer for forslaget.

Presidenten: Innstillingens forslag til vedtak I har dermed ikke fått det nødvendige grunnlovsmessige flertall og er følgelig forkastet.

De 97 representantene som stemte for innstillingen, var:

Per Roar Bredvold, Knut Storberget, Ola D. Gløtvold, Arne Sortevik, Ågot Valle, Olav Akselsen, Gjermund Hagesæter, Rita Tveiten, Audun Bjørlo Lysbakken, May Britt Vihovde, Karin S. Woldseth, Rune J. Skjælaaen, Lodve Solholm, Ottar Kaldhol, Bjørn Jacobsen, Eli Sollied Øveraas, Geir-Ketil Hansen, Kenneth Svendsen, Torny Pedersen, Steinar Bastesen, Odd Roger Enoksen, Tor-Arne Strøm, Åsa Elvik, Berit Brørby, Inger S. Enger, Kjetil Bjørklund, Thore A. Nistad, Torstein Rudihagen, Jens Stoltenberg, Kristin Halvorsen, Carl I. Hagen, Marit Nybakk, Heikki Holmås, Bjørgulv Froyn, Siv Jensen, Trine Skei Grande, Heidi Sørensen, Britt Hildeng, Jan Simonsen, Tore Nordtun, Ingrid Fiskaa, Øyvind Vaksdal, Oddbjørg Ausdal Starrfelt, Magnhild Meltveit Kleppa, Reidar Sandal, Jorunn Ringstad, Heidi Grande Røys, Sigvald Oppebøen Hansen, Sigbjørn Molvik, Gunn Olsen, Bendiks H. Arnesen, Lena Jensen, Øyvind Korsberg, Knut Werner Hansen, Bjarne Håkon Hanssen, Marit Arnstad, Aud Gaundal, Inge Ryan, Per Sandberg, Gunhild Øyanger, Øystein Djupedal, Ola Røtvei, Christopher Stensaker, Gunn Karin Gjøl, Ingvild Vaggen Malvik, Morten Lund, Jørgen Kosmo, Per Ove Width, Inga Marte Thorkildsen, Anne Helen Rui, Per Erik Monsen, Signe Øye, Øystein Hedstrøm, Svein Roald Hansen, May Hansen, Henrik Rød, Gunnar Halvorsen, Torbjørn Andersen, Mette Gundersen, Vidar Bjørnstad, Rolf Reikvam, Grethe Fossli, André Kvakkestad, Kjell Engebretsen, Siri Hall Arnøy, Morten Høglund, Åslaug Haga, Thorbjørn Jagland, Ulf Erik Knudsen, Sigrun Eng, Magnar Lund Bergo, Karl Eirik Schjøtt-Pedersen, Olav Gunnar Ballo, Eva M. Nielsen, Sylvia Brustad, Eirin Faldet, Karin Andersen.

De 55 representantene som stemte for forslaget fra Høyre og Kristelig Folkeparti, var:

Bjørn Hernæs, Åse Wisløff Nilssen, Oddvard Nilsen, Ingebrigt S. Sørfonn, Øyvind Halleraker, Anita Apelthun Sæle, Torbjørn Hansen, Ingmar Ljones, Erlend Nornes, May-Helen Molvær Grimstad, Petter Løvik, Modulf Aukan, Elisabeth Røbekk Nørve, Jan Sahl, Olemic Thommessen, Inge Lønning, Heidi Larssen, Afshan Rafiq, Lars Rise, Ine Marie Eriksen, Hans Gjeisar Kjæstad, Bent Høie, Bjørg Tørresdal, Finn Martin Vallersnes, Olaf Gjødrem, Inger Lise Aarrestad, Per Steinar Osmundnes, Sverre J. Hoddevik, Kari Lise Holmberg, Bror Yngve Rahm, Åge Konradsen, Arne Lyngstad, Egil Hestnes, Ola T. Lånke, Linda Cathrine Hofstad, Svein Flåtten, Hans Kristian Hogsnes, Elsa Skarbøvik, Martin Engeset, Odd Holten, Carsten Dybevig, Jan Olav Olsen, Åse Gunhild Woie Duesund, Jon Lilletun, Anne Berit Andersen, Peter Skovholt Gitmark, Sonja Irene Sjøli, Leif Frode Onarheim, Einar Holstad, Julie Cristiansen, André Dahl,

Trond Helleland, Beate Heieren Hundhammer, Finn Kristian Marthinsen, Raymond Robertsen.

Følgende 13 representanter var fraværende:

Ranveig Frøiland (forf.), Asmund Kristoffersen (forf.), Harald T. Nesvik (forf.), Hill-Marta Solberg (forf.), Ivar Kristiansen (forf.), Jan Arild Ellingsen (forf.), Søren Fredrik Voie (forf.), Haakon Blankenborg (forf.), John I. Alvheim, Ivar Østberg (forf.), Dagrøn Eriksen (forf.), Jan Tore Sanner (forf.), Ursula Evje (forf.).

Presidenten: Det blir så votert over innstillingens forslag til vedtak II.

Under debatten har André Dahl på vegne av Høyre fremmet et forslag, forslag nr. 2. Forslaget lyder:

«Dokument nr. 12:14 (1999-2000), forslag fra Erna Solberg om endring av Grunnloven § 93 (Norsk tilslutning til den Europeiske union) alternativ 1 – bifalles.»

Det vil bli votert alternativt mellom dette forslaget og innstillingen fra komiteen, og presidenten foreslår at det voterer ved å benytte voteringsanlegget. – Det anses vedtatt.

Komiteen hadde innstillet:

II

Dokument nr. 12:14 (1999-2000), forslag fra Erna Solberg om endring av Grunnloven § 93 (Norsk tilslutning til den Europeiske union) – samtlige alternativer – bifalles ikke.

V o t e r i n g :

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslaget fra Høyre bifaltes innstillingen med 117 mot 35 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.05.42)

Votering i sak nr. 4

Presidenten: Under debatten har Carl I. Hagen på vegne av Fremskrittspartiet fremmet et forslag. Presidenten gjør oppmerksom på at representanten Carl I. Hagen har rettet forslaget og presisert at forslaget omhandler Alternativ 1. Forslaget lyder i rettet form:

«Dokument nr. 12:20 (1999-2000) – forslag fra Carl I. Hagen om ny § 110 d Alternativ 1 i Grunnloven – bifalles.»

Det vil bli votert alternativt mellom dette forslaget og innstillingen fra komiteen, og presidenten foreslår at det voterer ved å benytte voteringsanlegget. – Det anses vedtatt.

Komiteen hadde innstillet:

Dokument nr. 12:20 (1999-2000) – forslag fra Carl I. Hagen om ny § 110 d i Grunnloven. (Avkastningen av Folketrygdfondet og Petroleumsfondet og bruk av fondets midler) – bifalles ikke.

V o t e r i n g :

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslaget fra Fremskrittspartiet bifaltes innstillingen med 128 mot 22 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.07.03)

Votering i sak nr. 5

Presidenten: Under debatten har Carl I. Hagen på vegne av Fremskrittspartiet fremmet et forslag. Forslaget lyder:

«Dokument nr. 12:21 (1999-2000) – forslag fra Carl I. Hagen om ny § 110 e i Grunnloven – bifalles.»

Det vil bli votert alternativt mellom dette forslaget og innstillingen fra komiteen, og presidenten foreslår at det voterer ved å benytte voteringsanlegget. – Det anses vedtatt.

Komiteen hadde innstillet:

Dokument nr. 12:21 (1999-2000) – forslag fra Carl I. Hagen om ny § 110 e i Grunnloven. (Grunnlovssikre opparbeidede trygde- og pensjonsrettigheter) – bifalles ikke.

V o t e r i n g :

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslaget fra Fremskrittspartiet bifaltes innstillingen med 130 mot 22 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.08.03)

Presidenten: Dette var de voteringer som skulle gjøres i tilknytning til de grunnlovsforslag som har vært oppe til behandling i dag.

Møtet blir nå hevet, og nytt møte blir satt kl. 18.

Møtet hevet kl. 15.10.

Møte mandag den 7. juni kl. 18

President: J ø r g e n K o s m o

D a g s o r d e n :

Sakene på dagens kart (nr. 93)

S a k n r . 6

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av effektiviteten av norsk bistand til Mosambik (Innst. S. nr. 214 (2003-2004), jf. Dokument nr. 3:6 (2003-2004))

Kjell Engebretsen (A) [18:01:10] (ordfører for saken): Riksrevisjonen har på en svært omfattende måte undersøkt effektiviteten i norsk bistand til et av våre hovedsamarbeidsland, Mosambik. Ulike tiltak, som til sammen utgjorde 75 pst. av den samlede bilaterale bistanden i 2000 og 80 pst. av bistanden i 2001, er med i Riksrevisjonens undersøkelser. Når vi vet at denne bistanden utgjør ca. 300 mill. kr pr. år, ser vi hvor omfattende denne undersøkelsen er.

Riksrevisjonen har undersøkt hvilke resultater som er oppnådd, og om disse resultatene står i forhold til de planlagte resultater. Spesielt så man på om målet om fattigdomsreduksjon preget tiltakene, og også på hvilken risikovurdering som gjøres fra norske myndigheters side, og dette kanskje særlig knyttet til de områder som omfatter direkte støtte inn i landets statsbudsjett. Riksrevisjonen fant både mangler og svakheter ved måloppnåelse, ved risikovurderingene og også i forhold til fattigdomsorienteringen, som i vesentlig grad styrer norsk tenkning i dette arbeidet.

Norge er en betydelig bidragsyter i arbeidet med å redusere fattigdom i verden. Hvis vi ser på vår deltakelse i forhold til folketallet i Norge, er vi blant de aller, aller største. Det er en nesten samstemt politisk støtte bak dette arbeidet og denne deltakelsen. Det er også generelt sett bred tilslutning i befolkningen når det gjelder vår bistandspolitikk og måten bistanden blir gitt på.

Spørsmålet som stilles når det dreier seg om å bruke milliarder av kroner på å bedre levekårene og redusere fattigdommen i den fattige delen av verden, er *ikke* om vi har råd til dette. Det er ikke et spørsmål som det norske folk stiller. Spørsmålet de stiller, er bl.a.: Når disse pengene fram til dem de er ment å nå fram til? De stiller spørsmål om bistanden gjør livet bedre i disse landene, om den gir en framtidsutsikt for barn og unge i disse landene, om den gir bedre helse, om den gir bedre utdanning, osv. Det er spørsmålene som stilles.

Nå ser komiteen at å bistå de fattige deler av verden med å komme seg ut av fattigdommen er et omfattende og svært komplisert arbeid, et arbeid hvor mange faktorer og komponenter spiller inn. Det er et arbeid hvor resultatene ikke er lette å registrere etter kort tid. Vi må også lære oss å se forskjellen mellom nødhjelp – kortsiktige aksjoner rettet mot en akutt situasjon – og den langsiktige og systematiske forbedringen i et land.

La meg sitere en enstemmig komitee, som sier:

«Skal fattigdommen kunne bekjempes, er det helt avgjørende å sikre grunnlag for en god fordelingspolitikk, for investeringer i infrastruktur, i helse og utdanning og i forsvarlig forvaltning av naturressurser. Bare ved å legge grunnlag for stabil vekst og utvikling vil fattigdomsproblemene kunne finne en varig løsning.»

Dette sier komiteen. Det betyr da også at vi står overfor et omfattende og vanskelig arbeid, og et arbeid hvor man altså ikke uten videre kan lese ut resultatene raskt.

Vi erkjenner denne kompleksiteten og bistandsarbeidets omfang og langsiktighet, men må samtidig peke på det behovet Stortinget har for å kunne vurdere om de forutsetningene som ligger til grunn for Stortingets bevilgninger, oppfylles. Og dette er svært viktig. Når Stortinget bevilger milliarder av kroner, må det på en eller annen måte være slik at Stortinget for sin del systematisk kan se om vi gjennom disse pengene faktisk når de målene vi setter oss for slike bevilgninger. Det er derfor svært viktig at Regjeringen skaper et solid grunnlag for dette gjennom å definere kriterier, og gjennom måten rapporteringen skjer på.

Vi har forstått, ikke minst gjennom St.meld. nr. 35 for 2003-2004, som nå er her i huset, at Regjeringen vil gi dette arbeidet meget høy prioritet. Vi kan registrere at departementet i sine svar til Riksrevisjonen ser muligheten for forbedringer når det gjelder å tydeliggjøre mål, tydeliggjøre utfordringene, og den risiko som ligger i de investeringene man foretar. Jeg tror jeg kan si at komiteen var særlig fornøyd med at departementet i forbindelse med de nye retningslinjer for budsjettstøtte vil styrke risikovurderingene. Det tror jeg er svært viktig for Stortinget.

Riksrevisjonen har pekt på områder i vårt bistandsarbeid som må styrkes, og Stortinget vil – går jeg ut fra – forvente at dette følges opp av Regjeringen på alle punkt. Og vi ser at denne undersøkelsen som Riksrevisjonen har foretatt, har vært svært viktig. Den vil også bidra til en større forståelse av dette arbeidet i et bredere perspektiv. Jeg forstår at Regjeringen for sin del tar disse erfaringene og de funn som Riksrevisjonen har gjort, meget alvorlig, og St.meld. nr. 35, som nå ligger, som jeg sa, til behandling her i huset, tyder på at det vil skje.

Bjørn Jacobsen (SV) [18:08:08]: Det som er bra med denne saka, er at det er første gongen at Riksrevisjonen behandlar effekt av bistand. Ein har tidlegare behandla korleis kanaliseringssystemet og det forvaltningsmessige blir administrert, men akkurat at ein måler effekten av bistanden, er det første gongen ein gjer her. Denne rapporten er alvorleg lesing. Det blir heilt klart slått fast at det er mangelfulle vurderingar av om ein har oppnådd dei måla ein sette seg. Der ein har undersøkt måloppnåinga, er ho dessverre lita.

Eg skal ikkje bruke så mykje tid på å snakke om snøen som fall i fjor, men heller sjå framover, for vi kan lære av dei feila som er gjorde. Stortinget kan, som komiteen seier, vurdere effekten av bistanden til Mosambik i førstkommande budsjettbehandling, om Regjeringa legg opp

til det. Det tek eg som ei sjølvfølge at Regjeringa kjem til å gjere.

Dersom vi ser på kva slags moglegheiter vi frå Stortingets side har til å kontrollere, har vi sjølv sagt dei årlege gjennomgangane av dei bistandsavtalane ein faktisk har sett seg som mål å gjennomføre. Det er ei moglegheit. Vi bruker ikkje å ha så mykje debatt i den samanhengen. Så har vi budsjettet. Vi får også ei fattigdomsmelding, som saksordføraren nemnde. Kvart åttande-tiande år kjem det ei stortingsmelding der vi kan ta ei heilskapleg vurdering. Det som vi kanskje manglar, og som statsråden har vore inne på tidlegare, er ei årleg utviklingspolitisk utgreiing. Det ville det vere særskilt viktig å få. Då kunne vi ha ei tettare oppfølging av desse sakene. Kanskje hadde vi i det heile sloppet at Riksrevisjonen måtte gå inn i slike saker, nettopp fordi vi sjølve hadde betre kontroll med det enkelte landet, og ikkje minst at fordi kom tettare opp til det og fekk ei meir politisert styring av utviklingspolitikken.

Svenskane gjekk rett ut og sa til Mosambik: Vi skal ha millionar av kroner tilbake. De kan ikkje vise at dei pengane som er gjevne via Sida – det svenske utviklingsdirektoratet – faktisk har gått til utdanning. Då skal vi ha pengane igjen. Vi skal ikkje sjå bort frå at vi frå Noregs side i framtida også må stille strengare krav. Dersom ein ikkje oppnår det ein ønskjer, skal dei faktisk betale pengane tilbake.

Når det gjeld opinionen i Noreg, er det sjølv sagt stor støtte til bistand, som saksordføraren la god vekt på. Det er viktig at pengane går dit dei skal.

Ser vi tusenårsmåla i eit endå større perspektiv, skal dei rike landa slette gjeld, og vi skal auke bistanden. Vi skal kanskje doble bistanden frå Noreg. Då må vi iallfall vite at pengane går til rett plass.

Mange av dei oppgåvene utviklingslanda har, er korrupsjonskontroll osv. Dersom vi i dei rika landa slummar med kvar pengane blir sende, korleis skal vi då kunne rekne med at fattige land skal kunne klare å etterprøve bruken av pengane? Her kan vi rett og slett påverke ved å gjere eit godt arbeid heime, påverke regime som kanskje ikkje klarer å hushaldere på best mogleg måte.

Vi har dei siste åra hatt to rettssaker, ei i Zambia og ei i Nicaragua. Begge har hatt fellande dommar, faktisk fellande dommar over tidlegare statsleiarar som har brukt pengar som skulle ha gått til fattige. Men ein har fått rettskraftige dommar. Det ser ut som om fattige land begynner å bli klar over det, begynner å bli i stand til sjølve å ta oppgjær med dette. Då blir det også viktig at vi følgjer opp frå vår side.

Så nokre få ord om budsjettstøtte. Det blir det meir og meir av. Eg skal ikkje ta den historiske bakgrunnen, men berre kort seie at når det blir gjevne budsjettstøtte, er det iallfall vanskelegare å følgje opp enn om ein gjev direkte prosjektstøtte, for når det gjeld eit prosjekt, kan ein faktisk dra ut og måle om det er der, om det står der, osv. Men skal ein gje budsjettstøtte, blir det større krav til at det er eit forsvarleg forvaltningsregime på plass, før ein gjev budsjettstøtte. Etter mi meining har ein ikkje vore grundig nok når det gjeld å tenkje på at det forholdet

også må vere til stades. Ein har hatt for vane å drive prosjektstøtte, kopla over på budsjettstøtte, og dermed kanskje late ting segle sin eigen sjø meir enn nødvendig.

Skal vi kunne lære noko av dette, og skal dette bli ei sak utover ei enkel sak i Mosambik, må vi systematisk jobbe for at norsk bistand har den effekten som han er meint å ha, slik at vi i Noreg ikkje berre har det forvaltningsmessige på det tørre, men at ein etterprøver det på ein god og grundig måte.

Modulf Aukan (KrF) [18:15:55]: Eg konstaterer at det er brei einigheit om utviklingssamarbeidet mellom Noreg og Mosambik. Som i alt bistandsarbeid er det viktig at ein kan syna fram resultat av innsatsen, som saksordføraren var inne på.

Denne rapporten gjer det tydeleg at det også i dette arbeidet faktisk er rom for forbetringar. Det gjeld særleg konkretisering av måla, utfordringane, og den risikoen slikt arbeid fører med seg. Denne forvaltningsrapporten vil vera eit viktig innspel til departementet når det gjeld stadig å forbetra rutinar og arbeidsmåtar.

Innhaldet i St.meld. nr. 35 om felles kamp mot fattigdom går midt inn i dei problematiske tinga som Riksrevisjonen peikar på i denne rapporten. Fokusering på kvalitetssikring og resultatforbetring er sterkt vektlagt. Ved budsjettet for inneverande år vart det starta eit arbeid med å framstilla mål og resultat i utviklingsarbeidet systematisk. Det vart no lagt vekt på å synleggjera dei måla som Noreg bidreg til overfor hovudsamarbeidslanda og andre samarbeidsland.

Arbeidet med å revidera den såkalla Bistandshandboka som eit viktig verktøy i arbeidet med stat til stat-samarbeidet har starta. Som ei følge av revisjonsrapporten har ambassaden i Mosambik utarbeidd ein konkret oppfølgingsplan. I denne ligg det at ambassaden vil styrkja dialogen med mottakarane med sikte på resultatrapportering. Som ein konklusjon på dette kan vi konstatere at forvaltningsrevisjonen viser seg å ha vore nyttig i strevet for å få ein stadig meir målretta og effektiv bistandspolitikk. At det vert rapportert om reduksjon i fattigdommen i Mosambik som ei følge av det arbeidet styresmaktene i landet har gjort, saman med bistandsarbeidet, viser at det også nyttar for slike land som Noreg å ha eit aktivt land til land-samarbeid.

Statsråd Hilde Frafjord Johnson [18:17:11]: Forvaltningsrevisjon er egentlig noe nytt i norsk forvaltning, også på dette området. Slik situasjonen var før, etterprøvde man om et prosjekt var gjennomført etter planen. Hvis man så at det var gjennomført etter planen, var man i grunnen fornøyd med det. Man spurte ikke: Har de fått det bedre? Er effekten god? Dette er egentlig også spørsmål som vi i større grad stiller oss ellers i norsk forvaltning: Er effekten og resultatene slik vi satte oss som mål? Har vi lyktes, eller har vi ikke lyktes så bra?

Det gjør at vi på en måte er inne i et pilotarbeid: Hvordan kan vi gjennomføre en etterprøving av det vi gjør, som sikrer at vi ser etter effekt og resultater – det som man på engelsk kaller «impact»? Det gjør at vi er inne på

nyplyd mark, og at vi alle er nødt til å raffinere og forbedre rutinene våre og måten å jobbe på. Det gjelder også på utviklingsområdet og i forhold til Mosambik.

Jeg har akkurat kommet tilbake fra et besøk i Mosambik nå i helgen. I mine møter med president Chissano og stats- og finansminister Diego stod flere av disse spørsmålene som vi diskuterer her i dag, på dagsordenen – ikke minst dette å etterprøve resultater. Det nye verktøyet man nå har utformet i Mosambik som nettopp skal gjøre det, heter Performance Assessment Framework. Der har man laget felles indikatorer. Med dette skal en vurdere effekten av det vi gjør. Så har man laget en statistisk husholdsundersøkelse med en basisk statistikk, som betyr at man år for år kan måle: Har de fattige fått det bedre? Det er et parallelt verktøy som følger budsjettstøtten, og som i sammenheng med det også følger en styrket finansforvaltning.

For å ta det første poenget først, som representanten Jacobsen var inne på: Her er det ikke snakk om at budsjettstøtte innebærer at man lar ting seile sin egen sjø. Nei, faktisk er det slik at vi skal etterprøve år for år hvordan midlene blir forvaltet. Men dette er et nytt verktøy, som vi tar i bruk i fellesskap med flere land. Vi er inne på nyplyd mark, og vi må jobbe videre for stadig å forbedre det. Men det er ingen tvil om at her skjer det veldig mye i løpet av kort tid.

Det andre, som jeg også vil understreke, som representanten Jacobsen var inne på, er at Norge mange ganger har krevd penger tilbake. Vi er helt klare på det. Er det ikke ordentlig rapportering, er det pengene tilbake. Vi er kompromissløse på det.

Så det siste. I forhold til redegjørelser som kan sikre Stortingets etterprøving, er selvfølgelig jeg som statsråd veldig interessert i det. Det er opp til Stortinget å legge til rette for slike årlige redegjørelser. I dag er det bare utenriksministeren som har den muligheten. Derfor vil jeg anmode representanten Jacobsen, dersom han ønsker dette, om å håndtere dette med Stortingets presidentskap og ikke med statsråden, som mer enn gjerne stiller, også på kort varsel.

Så til innstillingen og til saken. Jeg konstaterer at det er bred enighet om Norges utviklingssamarbeid med Mosambik, og om viktigheten av nettopp det vi har vært inne på: målrettet innsats og synlige resultater. Jeg vil med en gang si at Regjeringen vil følge opp de signaler som Stortinget gir i sin innstilling. Selv om departementet har, som svaret vårt viser, enkelte innvendinger mot tilnærmingen som er lagt til grunn fra Riksrevisjonens side, og de undersøkelsene og konklusjonene man kommer med, ikke minst i forhold til fattigdomsorientering, er det likevel ingen tvil om at det er rom for forbedringer når det gjelder å tydeliggjøre mål, utfordringer og risikoer, og ikke minst når det gjelder rapporteringsrutinene. Her hører også risikovurderinger og nye retningslinjer for budsjettstøtte med, som saksordføreren var inne på.

Vi har tatt Riksrevisjonens rapport alvorlig, noe som har medført endringer, for det første i arbeidet med kvalitetssikring og rapportering i utviklingssamarbeidet generelt, for det andre i arbeidet med tiltak i Mosambik spesi-

elt. Som saksordføreren var inne på, er det reflektert også i St.meld. nr. 35, Felles kamp mot fattigdom, som Regjeringen la fram i vår. Der framgår det et sterkere resultatfokus og en sterkere vektlegging av kvalitetssikring og måten vi har tenkt å gjennomføre det på. Vi har begynt, i budsjettproposisjonen for 2004, med en mer systematisk framstilling og en synliggjøring av nasjonale mål og resultater som Norge sammen med andre givere bidrar med i hovedsamarbeidslandene. Der ønsker vi å bidra til at Stortinget får et bedre grunnlag for å vurdere effekten av det vi gjør.

Som et ledd i å bedre læringen i bistandsforvaltningen har alle ambassader med bistandsansvar ikke bare nå, men for flere måneder siden, blitt bedt om å følge opp konklusjonene og anbefalingene i Riksrevisjonens undersøkelse i forhold til sin egen portefølje og virksomhet. Riksrevisjonens rapport og hva vi kan lære av den, er også fulgt opp gjennom møter med de bistandsansvarlige medarbeiderne ved alle ambassadene. Styrket kvalitetssikring innebærer også forbedring og oppdatering av retningslinjer og verktøy. Det er vi også i gang med, bl.a. Bistandshåndboka. Som et ledd i departementets oppfølging av ambassadenes arbeid skal det også utføres en forvaltningsgjennomgang av ambassadene i alle våre hovedsamarbeidsland i løpet av inneværende år. Mål- og resultatoppfølging samt oppfølging av gjeldende retningslinjer er sterkt vektlagt ved disse gjennomgangene. Det har altså skjedd ved en generell gjennomgang og oppfølging på bakgrunn av rapporten.

Så til det spesielle for Mosambik. Der har vi, som det framgår av vårt svar til Riksrevisjonen, og som er reflektert i stortingsdokumentet, utarbeidet en konkret oppfølgingsplan med en rekke punkter som jeg ikke skal gjennomgå i detalj. Den har komiteen allerede kjennskap til. Jeg vil bare si at ambassaden har utarbeidet en første rapport om hvordan de nå følger opp denne oppfølgingsplanen. Departementet vil nå gjennomgå rapporten, også på bakgrunn av mitt nylige besøk i Mosambik. Norge, i samarbeid med andre givere, bistår nå landets myndigheter med å utarbeide nye systemer for å overvåke gjennomføringen av fattigdomsstrategien og bedre resultatrapporteringen – det var det jeg var inne på innledningsvis – gjennom det nye rammeverket og disse indikatorene som kan gi resultatrettet rapportering. Det vil også da kunne spille inn i forhold til de nye budsjettproposisjonene. Vi håper at vi har noe klart allerede for budsjettproposisjonen for 2005.

La meg avslutningsvis si at det er noen gode nyheter som jeg synes det er viktig at Stortinget har kjennskap til. Det første er at denne husholdsundersøkelsen som nå vil være grunnlaget for gjennomgangen og overvåkingen, viser at fattigdomsproblemene i Mosambik faktisk er i nedgang. Den absolutte fattigdommen har gått ned fra 69 pst. i 1996/1997 til 54 pst. i 2002/2003. Det er faktisk en betydelig reduksjon på relativt kort tid. Her har for øvrig Statistisk sentralbyrå i Norge bidratt til framstillingen. Vi har et samarbeid med Mosambiks statistikkbyrå, så her har Norge også hatt et ord med i laget – i forhold til måling, i hvert fall, og jeg tror også i forhold til resul-

tatene. Den økonomiske veksten i Mosambik var på 7,1 pst. i 2002/2003, og det var på linje med målsettingen i fattigdomsstrategien.

Den felles gjennomgangen som nå nettopp er foretatt av budsjettstøtten som vi og 14 andre givere er med på, påviste stor grad av resultatoppgåelse i prioriterte sektorer i strategien. Det gjaldt særlig utdanning, helse, landbruk og infrastruktur. Det betyr også at vi er i ferd med å få gode resultater.

Det siste året har det vært en god økning i skatteinngangen, noe som betyr at mosambikanerne selv tar ansvar for sin egen utvikling.

Jeg hadde bare behov for å komme med disse tre nye eksemplene på en utvikling i positiv retning, slik at Stortinget også får med seg at det er en god trend i Mosambik, til tross for den rapporten vi har på bordet til behandling i dag.

Presidenten: Presidenten vil for sin del bare gjøre oppmerksom på at statsråden har en utmerket anledning til å komme med både målsettinger og prioriteringer gjennom de årlige budsjetter, og Stortinget har sin mulighet til å kommentere disse gjennom sine budsjettinnstillinger. Skjer det noe i forlengelsen av dette i løpet av året, har også statsråden anledning til å komme med nye saker til Stortinget.

Finn Martin Vallersnes (H) [18:26:28]: Denne debatten kunne jo friste en til å gå inn på en rekke temaer, kanskje ikke minst en del av de tingene som representanten Jacobsen var inne på. Men en slik generell debatt får vi jo rik anledning til å komme tilbake til i forbindelse med behandlingen av St.meld. nr. 35 om bl.a. bistandsarbeidet. Siden undertegnede er saksordfører for den saken og vi så vidt er kommet i gang med arbeidet, kan jeg iallfall nevne at utenrikskomiteen tar sikte på å avgi innstilling i midten av oktober og derved ha den klar før vi går inn i budsjettarbeidet for 2005. Det ligger nok en god del ting i denne stortingsmeldingen som vil kunne ha konsekvenser for budsjettarbeidet i 2005 allerede.

La meg bare si én ting, og det er at de forholdene som trekkes frem i denne saken om Mosambik, er bredt behandlet i stortingsmeldingen. Der er man inne på en rekke generelle problemstillinger av typen forankring i mottakerlandene, koordinering, konsentrasjon, giverharmonisering, sektorprogrammer, budsjettstøtte og ikke minst hvordan evalueringssystemene må utvikles parallelt ved at man legger om givermetodene. Her tror jeg for min del at vi har en betydelig utfordring i å være proaktive med hensyn til å bidra til utvikling av selve evalueringsverktøyene, som åpenbart er en krevende oppgave når det gjelder den type givermetoder som f.eks. budsjettstøtte er. Men, som sagt, dette får vi rik anledning til å komme tilbake. Det ligger i hvert fall et veldig godt grunnlag i stortingsmeldingen, så det kan bli en interessant debatt til høsten.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 6. (Votering, se side 3017)

S a k n r . 7

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av toll- og avgiftsetatens virksomhetskontroll (Innst. S. nr. 215 (2003-2004), jf. Dokument nr. 3:7 (2003-2004))

Carl I. Hagen (FrP) (ordfører for saken) [18:28:52]:

Toll- og avgiftsetatens overordnede mål er å hindre ulovlig inn- og utførsel av varer og å sikre korrekt fastsettelse og innbetaling av toll og avgifter, jf. bl.a. lov om toll av 10. juni 1966 og lov om merverdiavgift av 19. juni 1969.

I 2002 krevde toll- og avgiftsetaten inn ca. 124 milliarder kr i toll og avgifter. En stor del av disse inntektene fastsettes på bakgrunn av innberedte opplysninger fra toll- og avgiftspliktige virksomheter. Derfor er det en sentral etat av betydning for hele statens virksomhet som Riksrevisjonens fortjenestemessig har foretatt en forvaltningsrevisjon, en virksomhetskontroll, av. Det er særdeles viktig, bl.a. for alle dem som driver næringsvirksomhet, at de vet at deres konkurrenter betaler de samme skatter og avgifter og følger lover og regler til punkt og prikke, slik som de selv gjør. Konkurransesvridning, ved at noen unndrar seg de samme avgifter som konkurrentene har, vil være helt uakseptabelt på sikt, også for det norske samfunn. Derfor er kontrollen med at alle gjør det samme, og at alle likeverdige forhold og situasjoner får den samme behandling av myndighetene, av meget stor samfunnsmessig betydning. Derfor er det fint, og komiteen setter pris på det, at Riksrevisjonen har foretatt denne virksomhetskontrollen.

Vi slår imidlertid fast at undersøkelsene avslører betydelige svakheter. Etter komiteens skjønn indikerer resultatene av undersøkelsen at reglene på toll- og avgiftsområdet er for kompliserte både for avgiftssubjektet og for etaten. Dette innebærer følgelig at overholdelse av toll- og avgiftsregler i stor grad blir for ressurskrevende for toll- og avgiftsyster, noe som underbygges av at man ved gjentatte kontroller finner samme type feil. Kombinasjonen av denne kompleksiteten og toll- og avgiftsetatens mangelfulle kompetanse, eventuelt kapasitet, til å gjennomføre forutsatte risikoanalyser truer videre rettssikkerheten i form av like konkurransevilkår, slik Riksrevisjonens rapport antyder.

Komiteen understreker at løsningen på problemet ikke nødvendigvis ligger i økte bevilgninger, men i en gjennomgang av toll- og avgiftsreglene med sikte på forenklinger for brukerne, samtidig som etatens rutiner for risikoanalyse fullt ut må implementeres. Dette er et forhold hvor ansvaret i første rekke ligger hos etatens ledelse. Komiteen forutsetter at Finansdepartementet følger opp at de relevante toll- og avgiftsreglene gjennomgås og rutinene for risikoanalyse etterleves, slik at det fører til en bedre virksomhetskontroll i fremtiden. Jeg ber finansministeren bekrefte at Finansdepartementet vil følge opp disse relevante toll- og avgiftsregler slik som komiteen forutsetter i sin innstilling.

Komiteen vil også vise til Riksrevisjonens syn om at basert på de betydelige beløpene som fastsettes ved selvdeklarasjon, det kompliserte regelverket og den manglende kompetansen i virksomhetene, bør revisors særlige aktsomhetsplikt utvides til også å omfatte toll og øvrige avgifter som fastsettes av toll- og avgiftsetaten. Vi har merket oss at Toll- og avgiftsdirektoratet vil drøfte dette med Den norske Revisorforening, og komiteen forutsetter i likhet med Riksrevisjonen at Finansdepartementet følger dette opp, idet komiteen ber om tilbakemelding til Stortinget om resultatet av disse drøftelser, herunder Regjeringens konklusjon i sakens anledning. Da det har gått en del tid siden Riksrevisjonen gjennomførte sin undersøkelse og kom med sine synspunkter, vil jeg be finansministeren om å redegjøre for dette møtet mellom Den norske Revisorforening og direktoratet der en skulle ta dette opp og drøfte det, og redegjøre for hvor langt disse eventuelle forhandlinger er kommet, slik at vi kan få en tilbakemelding kanskje i løpet av denne debatten. Om Regjeringen har trukket noen konklusjon på om revisors plikt skal utvides, ville det også være av interesse for Stortinget. Og hvis Regjeringen mener det bør gjøres noe konkret fra myndighetenes side, hvorledes er tidsskjemaet for å gjennomføre en slik eventuell utvidelse av revisors plikter, og når vil det komme til behandling?

Med dette anbefaler jeg komiteens innstilling.

Statsråd Per-Kristian Foss [18:33:45]: Resultatene av undersøkelsen viser at det i stor utstrekning fortsatt oppdages feil, også ved gjentatt kontroll hos samme bedrift. Dette kan, som komiteen påpeker, indikere at reglene på kontroll- og avgiftsområdet er for kompliserte både for bedriften og for etaten. Resultatene kan imidlertid også indikere at de avgiftspliktige virksomhetene ikke prioriterer området tilstrekkelig. Det er virksomhetens plikt å sette seg inn i det gjeldende regelverket på området. Toll- og avgiftsetaten har i den forbindelse satset og vil fremdeles satse mye på å veilede og informere de toll- og avgiftspliktige både i forbindelse med kontrollaktivitetene og gjennom temahefter, kurs for næringslivet og informasjon på nettsidene m.m.

Arbeidet med risikoanalyser har høy prioritet i toll- og avgiftsetaten. I den sammenheng vil jeg vise til at etaten også tidligere har foretatt vurderinger av mer eller mindre analytisk karakter knyttet til objektene som har vært aktuelle for kontroll. De resultatene etaten har oppnådd gjennom de senere årene, tilsier at også de kriteriene som tidligere har vært lagt til grunn for utvelgelse og gjennomføring av kontrollene, har vært relativt gode. Toll- og avgiftsetaten vil satse på å utvikle felles systemer og metodikk for bedre å vurdere og vekte risiko, slik at også etatens risikoanalyse etter hvert kan bidra til enda mer målrettet virksomhetskontroll.

Departementet vil, som forutsatt av komiteen, følge opp at de relevante kontroll- og avgiftsreglene gjennomgås og rutineene for risikoanalyse etterleves. Departementet har i dialogen med Riksrevisjonen bemerket at det ikke er et mål for etaten at alle aktuelle virksomheter skal underlegges jevnlig virksomhetskontroll. Departementet

har påpekt at undersøkelsens fremstilling av kontrollomfanget og kontrollfrekvensen er noe skjev. Etter departementets syn er det i undersøkelsen tatt utgangspunkt i det totale antallet kontrollobjekter uten at det er tatt hensyn til at bare en mindre del av dette antallet vil være potensielt interessant for kontroll, særlig i forhold til proveny og etterberegning av toll og avgifter. I dette perspektivet blir kontrollfrekvensen slik den presenteres av Riksrevisjonen, etter departementets syn undervurdert.

Det er likevel lett å si seg enig i at kontrollfrekvensen i Oslo og Akershus bør være høyere, sett i forhold til distriktets provenymessige betydning. I den forbindelse vil jeg vise til at omorganiseringsprosessen i etatens ytre forvaltning har nettopp en riktigere ressursdimensjonering av enhetene i forhold til oppgavene som et hovedpoeng. I denne prosessen vil situasjonen i Oslo og Akershus tollregion bli gjenstand for særlig oppmerksomhet.

Riksrevisjonen anbefaler at revisors særlige aktsomhetsplikt også bør utvides til å omfatte toll og øvrige avgifter som fastsettes av toll- og avgiftsetaten. Jeg vil her vise til at direktoratet vil ta denne saken opp med Den norske Revisorforening. Departementet vil gi Stortinget en tilbakemelding om resultatet av disse drøftelsene.

Avslutningsvis og mer generelt vil jeg understreke at toll- og avgiftsetaten i forståelse med departementet gir prioritet til tiltak som er nødvendige som følge av undersøkelser av Riksrevisjonen.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 7. (Votering, se side 3017)

S a k n r . 8

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av kjøp og bruk av konsulenttjenester i staten (Innst. S. nr. 216 (2003-2004), jf. Dokument nr. 3:8 (2003-2004))

Kjell Engebretsen (A) [18:37:26] (ordfører for saken): La meg aller først få peke på en feil som har sneket seg inn i innstillingen på side 3, annen spalte – slik at verken statsråder eller presidentskap tror at vi har tatt oss til rette. Her står det: «Komiteen har merket seg at arbeids- og administrasjonskomiteen i sitt svar til Riksrevisjonen...». Det er *ikke* opprettet en slik komite, slik at det som skal stå der, er «Arbeids- og administrasjonsdepartementet».

Riksrevisjonen har gjennomført en rekke undersøkelser av statens bruk av konsulenttjenester med henblikk på å undersøke om disse statlige virksomhetene har rutiner og prosedyrer, om de er funksjonelle når det gjelder å kjøpe inn slike tjenester, og om dette er hensiktsmessige måter å kjøpe inn slike tjenester på. Det er store beløp staten bruker på disse tjenestene.

Det er også slik at når man kjøper inn konsulenttjenester, altså kjøper inn denne type kompetanse, er det regulert gjennom både lov og forskrifter hvordan dette skal skje. Her har Riksrevisjonen igjen, hadde jeg nær sagt, funnet mange og til dels betydelige brudd på bestemmel-

sene. Det er grunn til å understreke at det er så mange og så betydelige brudd at det er svært nødvendig at man følger opp den rapporten som nå foreligger fra Riksrevisjonen, på en meget nitid måte.

Stortinget har for sin del gjentatte ganger behandlet spørsmål om bedringer av statens rutiner på dette området. Og av de feil og mangler som Riksrevisjonen nå finner, kan vi se at dette er feil og mangler som har gjentatt seg over tid. Nå vil ikke jeg påstå at det ikke skjer noen forbedringer. Naturligvis gjør det det. Men vi kan nok fastslå at disse eventuelle forbedringer i hvert fall ikke skjer spesielt fort. Kun et fåtall av virksomhetene som var med i denne undersøkelsen, har en systematisert strategi for konsulentkjøp. Dette er naturligvis en situasjon som gjør at de ulike virksomhetene har mindre evne til effektiv styring og kontroll når de bruker slike tjenester.

Undersøkelsen viser også at en stor del av virksomhetene ikke har definerte retningslinjer for kjøp av slike tjenester. Når jeg sier «en stor del», er det en meget stor del. Det er over halvparten av dem som var med i undersøkelsen.

Når man kjøper inn slike tjenester, er det naturligvis dels for å få kompetanse og hjelp til å gjennomføre et bestemt prosjekt, men i den avtalen man inngår, skal det også være kompetanseoverføring, slik at forvaltningene sitter igjen med ny kompetanse og ny erfaring når konsulentene går sin veg. Store deler av de virksomhetene som var med i denne undersøkelsen, har altså aldri hatt dette med i sine avtaler. Dette mener vi det er svært viktig at man nå ser alvorlig på. Det ser ut til at det finnes en del slike oppdrag uten at det inngås kontrakter. Man tar lik som ting litt på sparket. Og en hel del av oppdragene blir ikke evaluert ved oppdragets avslutning, verken skriftlig eller muntlig.

Så til en sak som jeg synes det er særlig grunn til å peke på. Det er bestemmelsen om anbud når et oppdrag overskrider 200 000 kr. Her finner vi altså at flere av disse virksomhetene – jeg tror det var seks – kan opplyse at de stykker opp oppdragene for å komme under grensen på 200 000 kr. De stykker dem opp i flere prosjekter og slipper dermed å gå ut med anbud, og kan ordne seg på annen måte. Det er klart at dette ikke er akseptabelt. Dette bør ikke fortsette.

La meg til slutt få sitere fra kontrollkomiteens merknader i innstillingen:

«Komiteen viser til at departementet har gitt Statskonsult i oppdrag å utarbeide veiledningsmaterieell (sjekklister) for å styrke kvaliteten i forbindelse med typiske tjenestekjøp, herunder konsulentkjøp, som statlige virksomheter foretar. Videre er det iverksatt en rekke tiltak for å bedre etterlevelsen av lov om offentlige anskaffelser.»

Komiteen er meget fornøyd med at dette nå skjer, og jeg er temmelig overbevist om at neste gang Stortinget har denne typen saker til debatt, vil resultatet se helt annerledes ut.

André Dahl (H) [18:43:42]: Denne rapporten avdekker to hovedproblemer. For det første at det i undersøkelsen

sesperioden har blitt slurvet, til dels grovt, med selve praktiseringen av lov og forskrift om offentlige anskaffelser og de konkurranseforutsetninger som ligger til grunn for lovverket. Det gjelder både ved selve vurderingen av om det skal innhentes tilbud eksternt, og ved nærmere gjennomføring av selve anskaffelsen av konsulenttjenesten. Er det f.eks. sikkert at det er dokumentert at det billigste alternativet ble valgt?

For det andre, og nesten det aller viktigste, viser rapporten at det er grunn til å sette spørsmålstegn ved i hvilken grad den enkelte statlige virksomhet greier å bruke de konsulenttjenestene de anskaffer, på en fornuftig måte. Når det gjelder selve anskaffelsesprosessen, er det for Høyres del viktig å understreke at det praktiske ansvaret for den nærmere gjennomføringen ligger hos den enkelte virksomhet, og forutsetter, slik som både departement og Riksrevisjonen ser det, at virksomhetsleder er seg sitt ansvar spesielt bevisst. Når bare 11 pst. av virksomheten har skriftlig strategi for kjøp av konsulent tjenester, halvparten mangler retningslinjer, 73 pst. minst én gang har unnlatt å inngå kontrakter skriftlig, flesteparten slurver med protokollføringen og seks virksomheter har omgått regelverkets terskelverdier ved å splitte opp oppdragene, er det klart at det er behov ikke minst for økt informasjon om hvorledes regelverket er å forstå, og for at departementet følger opp sin informasjonsvirksomhet overfor den enkelte virksomhet for å gjøre den og dens ledere bedre rustet for fremtiden.

En del tiltak er heldigvis allerede gjennomført. Den generelle veilederen om regelverket har siden denne rapporten ble fremlagt, blitt utbedret, og en ny veileder, Miljø og regelverket for offentlige anskaffelser, har blitt utgitt. Meg bekjent utgis det også nå i talende stund en praktisk veileder om hvordan offentlige innkjøpere kan bedre sin innkjøpspraksis med hensyn til bedre etterlevelse av regelverket.

Regjeringens etablering av Klagenemnda for offentlige anskaffelser har videre gjort det vesentlig enklere for leverandører å få behandlet klager på innkjøperes fremgangsmåte og praktisering av regelverket. I mars i år hadde nemnda mottatt ca. 300 klager, hvorav 217 på det tidspunktet det ble gitt beskjed til Stortinget, var ferdigbehandlet.

Det er også meg bekjent blitt overlevert en rapport om erfaringene fra nemndas første virkeår. Erfaringene herfra vil være viktige. I en egen rapport om ulovlige, direkte anskaffelser foreslås det videre tiltak som skal gjøre det vanskeligere for oppdragsgivere som ikke kjenner sitt ansvar, å overholde den lovpålagte plikten til å gjennomføre konkurranse om kontrakten.

Avhengig av hva man kan trekke ut fra alle disse ulike gjennomgangene, kan det bli aktuelt å korrigere regelverket på enkelte områder, slik Regjeringen allerede ved flere ulike anledninger har varslet Stortinget om. Det er viktig for Høyre at dette følges opp.

Alle de negative funnene i Riksrevisjonens rapport, som forhåpentligvis vil bli langt færre på basis av de nevnte gjennomgangene, er imidlertid ikke noe argument i seg selv mot å kjøpe inn konsulent tjenester, slik Høyre

ser det, selv om noen kanskje vil hevde det. Det foreligger mange gode grunner til å kjøpe inn konsulenttjenester. Statlige virksomheter bør i utgangspunktet fokusere på kjerneoppgavene sine og på tjenesteproduksjon, og det er derfor på visse områder behov for, og ønskelig, at det innhentes spisskompetanse utenfor virksomhetene selv. Men forutsetningen for at den enkelte virksomhet skal ha reell nytte av bruken av konsulenter, er at den enkelte virksomhet og dens leder har et bevisst forhold til hva den vil ha vurdert hos seg selv, av noen som har til oppgave å se virksomheten utenfra, og ikke minst til hvordan de har tenkt å benytte seg av den økte kunnskapen som konsulenter forutsetningsvis frembringer på basis av det eksterne perspektivet de har til å forbedre det indre liv, i den grad man kan kalle det det, i den enkelte statlige virksomhet.

Denne rapporten viser, som nevnt, og som saksordføreren også var inne på, at det fortsatt er et ganske stort forbedringspotensial på begge punkter, all den tid skriftlig utformede kontrakter, klare retningslinjer og rutiner for så vel bestilling av konsulenttjenester som for kompetanseoverføring til den enkelte virksomhets medarbeidere når først en rapport ligger på bordet, er mangelvare mange steder.

Både komiteens flertall og mindretall ser med kritisk blick på den utstrakte bruken av konsulenttjenester innenfor f.eks. IT-området, som omfatter halvparten av konsulentutgiftene i denne undersøkelsen. Det er ikke det at det er feil å innhente hjelp utenfra – antakeligvis er det helt riktig, da utviklingen på IT-området skjer raskere og raskere. Utfordringen her er først og fremst om det skjer en kompetanseoverføring til personalet, slik at behovet for konsulenter eventuelt kan reduseres senere.

Mange privatpersoner har vel også opplevd å få beskjed om at den ene som kjenner datasystemene godt nok til å gi svar, dessverre ikke er der når behovet for svar er størst. Det gjelder ikke bare små virksomheter. Jeg har for så vidt egne erfaringer både som privatperson og som politiker i en kommune med kanskje noen tusen ansatte, da jeg istedenfor å få svar på noe da jeg trengte det, måtte vente i tre uker, fordi den ene damen som tilfeldigvis satt helt alene med all kunnskap om et tema, og som kunne ha trykket på den riktige knappen og fått frem de tallene jeg trengte i forgårs, dessverre var på ferie.

Det er ikke et representativt bilde, men de fleste har vel erfart at den type eksempler finnes. Denne rapporten er et nyttig bidrag til å få oppklart hvorfor så er tilfellet, og jeg forutsetter for Høyres del at funnene i denne rapporten følges opp aktivt av Regjeringen.

For øvrig viser jeg til det saksordføreren på vanlig nøktern og bra måte fikk fremført, og til komiteens avsluttende merknader.

Henrik Rød (FrP) [18:49:58]: Som saksordføreren var innom, har temaet kjøp og bruk av konsulenttjenester i statlige virksomheter vært et gjennomgangstema i en rekke saker som Riksrevisjonen og også kontroll- og konstitusjonskomiteen har behandlet tidligere. Det har ved gjentatte anledninger blitt reist kritikk som følge av

at reglene for anskaffelse ikke har blitt fulgt opp. Jeg synes derfor det er veldig positivt at Riksrevisjonen har valgt å gå inn i denne problemstillingen isolert sett, særlig også med tanke på at dette området ser ut til å bli mer og mer viktig som en følge av at flere og flere oppgaver konkurransesettes – «outsources» – slik at statlige virksomheter kan konsentrere seg om sine kjerneoppgaver.

På bakgrunn av det antall overskridelser som tidligere har blitt dokumentert og påpekt, er det ikke særlig overraskende når også denne rapporten viser at det ikke står særlig bra til med staten som kjøper og bruker av konsulenttjenester. Rapporten fra Riksrevisjonen avdekker at halvparten av virksomhetene ikke har utarbeidet retningslinjer for kjøp og bruk av konsulenttjenester. Det er vel også derfor åpenbart at det vil forekomme anskaffelser som ikke er i henhold til regelverket.

Enda mer alvorlig er det at rapporten avdekker – som også saksordføreren kommenterte – tilfeller hvor man foretar en direkte omgåelse av regelverket. Det passer en ikke å forholde seg til regelverket, så en finner på løsninger for å omgå regelverket, redusere kontraktssummene og dele opp anbud. Det er en fullstendig uakseptabel praksis, som umiddelbart må opphøre. For meg og for Fremskrittspartiet er prinsippet om konkurranse helt grunnleggende når det gjelder offentlige anskaffelser. Kun ved å gjennomføre tilbuds- og anbudskonkurranser vil man sikre at man får rett produkt til rett pris. En systematisk omgåelse av regelverket, som rapporten til en viss grad avdekker, kan medføre at staten bruker langt mer penger enn nødvendig på slike tjenester og således påfører det norske folk store ekstrakostnader via skatteseddelen.

Det er de ulike departementene som i siste instans er ansvarlige for at gjeldende regelverk overholdes. Slik vi ser det, er det derfor kritikkverdige at man ikke har fokusert sterkere på dette området langt tidligere. Det er det store antallet av denne type saker som komiteen tidligere har vært inne i, et godt eksempel på.

Vi forutsetter derfor at de tiltak som nå blir eller er iverksatt, får den nødvendige effekt. Vi forutsetter også at det blir en kraftig og mye bedre oppfølging på dette området framover enn det som har vært tilfellet så langt.

May Hansen (SV) [18:54:02]: Riksrevisjonen har gjennomført flere undersøkelser av ulike sider ved statlig konsulentbruk de siste 10-15 årene. Formålet har vært å undersøke om statlige virksomheter har hensiktsmessige rutiner og prosedyrer for kjøp og bruk av konsulenttjenester. Denne undersøkelsen er basert på analyse av datamateriell fra spørreskjemaundersøkelser i 74 statlige virksomheter, som bruker ca. 2,3 milliarder kr til kjøp av konsulenttjenester. Dette er et betydelig beløp, og over halvparten blir brukt på IT-området.

Spørsmålet om å bedre statens rutiner for kjøp av konsulenttjenester har vært til behandling i Stortinget flere ganger. Det det har vært lagt vekt på fra Stortingets side, er nødvendigheten av strategier og retningslinjer for kjøp av konsulenttjenester, og ikke minst kompetanseoverføring fra konsulent til arbeidsgiver. Riksrevisjonen har

gjennom disse undersøkelsene avdekket alvorlige feil og mangler i forbindelse med offentlige anskaffelser i mange deler av statsforvaltningen.

Formålet med denne undersøkelsen har vært å undersøke om statlige virksomheter har hensiktsmessige rutiner og prosedyrer for kjøp og bruk av disse tjenestene. Halvparten av de undersøkte virksomhetene har ikke ført anskaffelsesprotokoll for alle kjøp over 200 000 kr. Virksomhetene har ikke utarbeidet strategier for kjøp og anvendelse av konsulenttjenester, og over halvparten av virksomhetene har ikke utarbeidet retningslinjer for kjøp av disse tjenestene. Videre viser undersøkelsen at tre fjerdedeler av virksomhetene har engasjert de samme konsulentene flere ganger i løpet av de siste tre årene.

Dette harmonerer dårlig med Stortingets føringer om at det skal legges til rette for overføring av kompetanse fra konsulent til de ansatte med sikte på å redusere virksomhetens behov for kjøp av slike tjenester i framtida. Fravær – og mangelfull evaluering – av konsulentbruken er også noe som trenger oppfølging framover.

Det er avdekket kritikkverdige og alvorlige forhold. Her brukes det betydelige midler uten at regelverk og retningslinjer følges opp. Det er dokumentert flere omgørelser av regelverket, noe Riksrevisjonen påpeker er uheldig. Det har ført til en innkjøpspraksis som kan bidra til å svekke konkurransen ved kjøp av konsulenttjenester i staten, noe som denne regjeringa bør være bekymret for.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet har i sitt svar til Riksrevisjonen bemerket at Regjeringa i arbeidet med å modernisere offentlig sektor har innskjerpet at ansvaret for egne innkjøp ligger i den enkelte virksomhet, og at innkjøp til staten således er et desentralisert ansvar. SV vil understreke, som flertallet i komiteen, Regjeringas overordnede ansvar for at forvaltningen av offentlige midler ved kjøp av konsulenttjenester skjer i henhold til Stortingets forutsetninger og gjeldende regelverk. Dette er Regjeringas ansvar. Det overordnede ansvaret kan ikke videredelegeres.

Det må også i stor grad stilles spørsmål ved om ikke effektivitet, modernisering og nedbemanning har gått for langt i offentlig sektor når man har brukt konsulenttjenester for 2,3 milliarder kr. Det er positivt med de iverksatte og foreslåtte tiltak og oppdraget, som Statskonsult har fått, om å utarbeide veiledningsmateriell. Men alvorret og omfanget av de kritikkverdige forhold som er avdekket i undersøkelsen, forutsetter en tett oppfølging framover fra Regjeringas side.

Høyres representant var i sitt innlegg inne på at virksomhetene skal drive med kjerneoppgaver, og at det er nødvendig med konsulentkjøp. Selvfølgelig er det nødvendig med konsulentkjøp, men når man bruker over 50 pst. av dette enorme beløpet på IT-sektoren, kan man begynne å lure på om det ikke hadde vært mer lønnsomt å ha en egen IT-avdeling.

Statsråd Per-Kristian Foss [18:58:45]: Jeg er glad for den brede oppslutningen om konkurranse som et virkemiddel for effektiv tjenesteanskaffelse. Jeg vil også gjøre siste taler oppmerksom på at det er en IT-avdeling i

staten, og den er stor. Men som i enhver IT-avdeling, også i store bedrifter, trengs det av og til spisskompetanse, og undersøkelsen gir ikke noe grunnlag for å tro at det er billigere å ansette denne spisskompetansen til markedets lønninger enn å kjøpe den inn når man trenger den.

Komiteens synspunkter på behovet for og omfanget av konsulenttjenester, særlig innenfor IT-sektoren, vil bli fulgt opp av Arbeids- og administrasjonsdepartementet. I valget mellom kjøp av tjenester i markedet og produksjon i egen regi, som man var inne på, er det ikke bare et spørsmål om organisering. Det handler like mye om strategi, effektivitet og kostnadsbevissthet i disse etatene.

Jeg er selvfølgelig enig i at såkalte ulovlige direkteanskaffelser, dvs. bevisst oppdeling av oppdrag for å komme under den nasjonale terskelverdien for anbud på 200 000 kr, er uakseptable. Nærings- og handelsdepartementet arbeider med forslag til nye bestemmelser i anskaffelsesregelverket som skal vanskeliggjøre denne type praksis. Det er svært viktig at alle statlig ansatte får best mulig hjelp i utførelsen av en ofte krevende bestillerrolle. Arbeids- og administrasjonsdepartementet har derfor gitt Statskonsult i oppdrag å utarbeide en sjekkliste over hvilke krav som må stilles til bestillerrollen, og hvordan disse skal ivaretas for å gjøre en god og riktig bestilling. Hensikten er å styrke kvaliteten i innkjøpsprosessen for alle konsulenttjenester. Veilederen skal etter planen være ferdig i oktober i år.

S i g v a l d O p p e b ø e n H a n s e n hadde her teke over presidentplassen.

Presidenten: Fleire har ikkje bede om ordet til sak nr. 8.

(Votering, sjå side 3017)

S a k n r . 9

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om årsmelding for 2003 fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) (Innst. S. nr. 217 (2003-2004), jf. Dokument nr. 16 (2003-2004))

Henrik Rød (FrP) [19:01:08] (ordfører for saken):

Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste leverer hvert år melding om sin virksomhet til Stortinget. Kontroll- og konstitusjonskomiteen har behandlet meldingen og er av den oppfatning at utvalget fyller en meget viktig rolle med å utøve kontroll over de omfattende og sensitive oppgavene som EOS-tjenestene representerer. EOS-utvalgets årsmelding for 2003 viser, i likhet med foregående år, en betydelig kontrollaktivitet. Det er gjennomført 24 inspeksjoner, og 22 klager er behandlet. Komiteen er meget tilfreds med at ingen av klagen har resultert i kritikk fra utvalgets side, og dette – kombinert med at også antallet klager er redusert – tyder på at tjenestene utøver sin virksomhet på den måten som er forutsatt.

Spørsmålet om utlevering av personopplysninger til samarbeidende tjenester i utlandet har tidligere vært et tema ved behandling av årsmeldingen. Komiteen er tilfreds med at utvalget mener at PST nå har de tilstrekkelige rutiner på plass for behandling av denne type saker.

Forholdet mellom utvalget og politiets særskilte etterforskningsorgan, SEFO, har vært et tema som har blitt reist i årsmeldingen dette år. Dette har blitt aktualisert ved at SEFO har iverksatt etterforskning av tjenestemenn som opererer innenfor EOS-området. Det blir således et grensefarvann hvor både SEFO og EOS-utvalget opererer. Komiteen slutter seg her til utvalgets betraktninger rundt dette og er tilfreds med at det nå foreligger en felles forståelse mellom Riksadvokaten, SEFO og utvalget om hvordan denne type saker skal håndteres. Komiteen vil likevel understreke at gode rutiner for samarbeid mellom SEFO og utvalget er en nødvendighet, og man forutsetter at dette fortløpende blir fulgt opp.

Forholdet til overordnet påtalemyndighet har også vært et tema i denne årsmeldingen. Komiteen registrerer at dette blir aktualisert ved at saker innenfor PSTs kompetanseområde har blitt overført til Økokrim. Dette gjelder bl.a. etterforskning som omhandler Ansar al-Islam og etterforskning av Mulla Krekar. Økokrim er overordnet påtalemyndighet, og etter flertallets syn kan ikke disse underlegges EOS-utvalgets kontroll. Etter flertallets syn er påtalemyndighetens frihet og uavhengighet et meget viktig demokratisk prinsipp, og det ville stride mot dette dersom man skulle ha en parlamentarisk kontroll med påtalemyndigheten. Flertallet ser likevel problemstillingen dersom flere og flere av sakene innenfor EOS-området blir underlagt Økokrims etterforskning; det vil kunne medføre en innsnevring av kontrollområdet. Flertallet i komiteen er derfor av den oppfatning at dersom man ser at dette blir en trend, og at det utvikler seg slik at flere og flere saker innenfor dette området blir tillagt Økokrim, vil det være grunnlag for en bredere utredning av dette spørsmålet. Da vil man måtte gå inn på nytt og se på hvordan denne type saker skal håndteres.

Utvalgets årsmelding viser også at forholdet mellom PST og utlendingsmyndighetene ikke er tilstrekkelig formalisert. Verken utvalget eller utlendingsmyndighetene synes å være tilfreds med gjeldende rutiner for samarbeid og kommunikasjon. Komiteen registrerer det forholdet og forutsetter at det er noe man vil arbeide med å avklare, slik at saker som ligger i grenselandet mellom disse tjenestene, får den best mulige behandling.

Så til et forhold innenfor Nasjonal sikkerhetsmyndighet som komiteen har merket seg spesielt. Det gjelder en sak hvor meldingen viser at det er iverksatt makulering av arkivmateriale som burde vært, eller i hvert fall kunne vært, åpnet for innsyn. Komiteen vil derfor understreke at slik makulering må utsettes til Innsynsutvalget er ferdig med sitt arbeid i 2006 og deres konklusjoner foreligger. Det er også i tråd med og en understrekning av det som ligger i årsmeldingen.

Avslutningsvis vil jeg bare kort bemerke at komiteen har registrert utvalgets ønske om en styrking av sekretariatsfunksjonen. Det er et forhold som man vil komme

tilbake til i forbindelse med Stortingets budsjettbehandling.

Kjell Engebretsen (A) [19:07:13]: Veldig kort: Nå var saksordføreren glitrende klar på dette punktet, men vi vil for vår del også gjenta det. Det gjelder dette med saker som blir overført til Økokrim og følgelig faller utenfor utvalgets kontrollmulighet.

Nå skriver komiteen her i sin merknad:

«Flertallet slutter seg til denne anførselen, og peker på at hvis en får en slik utvikling» – altså at flere og flere saker havner hos Økokrim – «så bør antagelig spørsmålet om forholdet til utvalgets kontroll gjøres til gjenstand for en bredere utredning.»

I dette ligger altså ikke – helt i tråd med hva saksordføreren sa – den tenkning i Stortinget at det kan være aktuelt å etablere en kontroll med overordnet påtalemyndighet. Det ligger altså overhodet ikke i denne tenkningen. Det er spørsmål om å finne andre løsninger. Det er mulig at justisministeren på en hensiktsmessig måte kan få vurdert om overføringer til Økokrim bør skje kun i de tilfeller hvor Økokrims særlige kompetanse gjør det berettiget – men det er jeg sikker på finner sin løsning.

Så vil jeg også få lov til å si at det viser seg nå at EOS-utvalget i løpet av disse årene har blitt et betydelig og svært viktig instrument i den demokratiske kontrollen med de hemmelige tjenestene. Og i likhet med hva saksordføreren sa, er det viktig at Stortinget for sin del sørger for at dette utvalget nå har den arbeidskapasiteten som trengs for å utføre de oppgaver som Stortinget forventer at det skal gjøre. Derfor regner jeg med at vi om få dager også kan få på plass den stillingen som dette utvalget så sår trenger.

Siri Hall Arnøy (SV) [19:09:41]: EOS-utvalget har en viktig og kanskje til tider vanskelig oppgave i en tid der vi på den ene siden står i skjæringsfeltet mellom stadig større vekt på terrorbekjempelse og internasjonal sikkerhet og på den andre siden samtidig ønsker å ivareta rettsstaten og menneskerettighetene. Overvåkingspolitiet opererer også i dette skjæringsfeltet, og det kan sikkert til tider være utfordrende og vanskelig. Derfor vil jeg først si at SV er glad for at utvalget på flere punkter i denne årsmeldingen melder tilbake til Stortinget at overvåkingspolitiet har kommet videre på områder Stortinget tidligere har vært opptatt av, og fått på plass rutiner som holder.

Imidlertid er det noen punkter der vi synes Stortinget eller Regjeringen fortsatt trenger å kvittere ut det utvalget kommer med – for det første i forhold til det som dreier seg om utlevering av personopplysninger. Her sier altså EOS-utvalget at regelsituasjonen for utlevering av personopplysninger er uklar. Jeg håper at dette er en uklarhet overvåkingspolitiet ikke må forholde seg til over tid, og at statsråden eller andre vil kunne fortelle hvordan man skal rydde opp i denne uklarheten. For det er klart at det er vanskelig – i en tid der vi ser at selv nasjoner som vi har regnet som våre nærmeste allierte, benytter metoder i forhold til etterforskning og forhør som

(Hall Arnøy)

vi vanskelig kan være bekjente av – å vite hvor grensene skal gå i forhold til nettopp utlevering av personopplysninger. Svar på dette bør komme fra politisk hold, ikke overlates til overvåkingspolitiet å finne på egen hånd.

Videre til det som gjelder Økokrim, som jo er litt i en særstilling som både overordnet påtalemyndighet og samtidig etterforskningsorgan. Nå oppfatter jeg for så vidt ikke at det er veldig stor forskjell mellom SVs tilnærming her og det som er komiteens flertalls syn, da begge etter mitt skjønn mener at dersom det skulle vise seg at stadig flere saker som ligger inn under EOS-utvalgets kontrollområde, blir etterforsket av Økokrim, vil det på en eller annen måte være noe Stortinget må forholde seg til. Men jeg vil like fullt understreke viktigheten av, også for tjenestenes del, at det ikke kan settes spørsmålstegn ved hvorvidt man på noen som helst måte kan gjøre en taktisk vurdering av hvem som skal etterforske ut fra at man da kan komme unna utvalgets kontroll. Jeg tror ikke at det har skjedd, men vi har sett i offentligheten at den type anførsler har vært reist fra enkelte. Jeg tror det er særlig viktig nettopp for tilliten til kontrollen med de hemmelige tjenestene, for tilliten til EOS-utvalget – for i det hele tatt tilliten til etterforskningsarbeidet – at det ikke finnes noe grunnlag for å reise den type spørsmål. Så dersom det skulle bli slik at flere saker overføres til Økokrim og dermed faller utenfor utvalgets kontrollområde, vil det være noe vi måtte ta tak i, om ikke annet så for å fjerne enhver mulighet for tvil om at dette blir gjort av noen annen grunn enn rent etterforskningsmessige hensyn.

Til slutt vil jeg gjerne komme inn på den såkalte Risor-saken. Der er jeg svært glad for at det er en samlet komite som kan slutte seg til den rosen som EOS-utvalget har gitt til overvåkingspolitiet. Det ble altså i denne saken, i offentligheten, satt spørsmålstegn ved om PST hadde et slepphendt forhold til nasjonal kontroll, et lite gjennomtenkt forhold til hvordan man samarbeidet med andre lands hemmelige tjenester. Og vi får altså en tilbakemelding her fra EOS-utvalget – på generelt grunnlag, riktignok – om at PST gav utvalget inntrykk av å være bevisst på kravet om nasjonal kontroll og hva det innebærer også i relasjon til eventuell aktivitet utøvd av samarbeidende tjenester. Jeg leser det som en bekreftelse på at PST her har vært seg sitt ansvar bevisst, at det ikke er slik at hemmelige tjenester fra andre land – som er våre allierte – kan operere på egen hånd i Norge, og det finner jeg svært betryggende.

Presidenten: Fleire har ikkje bede om ordet til sak nr. 9.

(Votering, sjå side 3017)

S a k n r . 1 0

Interpellasjon fra representanten Beate Heieren Hundhammer til sosialministeren:

«På stadig flere områder får vi økt valgfrihet og større brukermedvirkning. Regjeringen har også som uttalt

mål å gi innbyggerne større valgfrihet og brukermedvirkning på de tjenester det offentlige har ansvaret for. Innen omsorg og tjenestetilbud til eldre og pleietrengende har det hittil vært liten tradisjon for dette. Dette er tjenester hvor brukeren er ekspert på egen situasjon og er avhengig av et nært og tillitsfullt forhold til tjenesteutøveren.

Hvordan vil statsråden sikre økt valgfrihet og større brukermedvirkning innenfor tjenester som tilbys eldre og pleietrengende?»

Beate Heieren Hundhammer (H) [19:15:12]: Vi lever i et samfunn med stadig større frihet og med økende mulighet til å påvirke de tjenester vi får eller etterspør. Vi tar det som en selvfølge at vi kan velge og vrake mellom ulike typer tjenester og leverandører i dagliglivets store og små gjøremål, enten det gjelder valg av butikk, bilverksted, frisør, teleoperatører, bank eller forsikringselskap, for å nevne noen. Vi er også blitt vant til å få økt grad av fleksibilitet i forhold til når vi ønsker å motta ulike tjenester.

Mye av det som vi i dag tar som en selvfølge, har ikke bestandig vært det. Jeg husker godt diskusjonen rundt opphevelsen av NRK-monopolet. Spørsmålet om konkurrerende TV-kanaler og nærradio var kontroversielt. Men ingen, heller ikke i denne sal, ville vel i dag ha foreslått å reversere denne utviklingen, slik at vi igjen hadde fått et mediemonopol. Valgmuligheter som vi brukere har opparbeidet oss, ser vi på som en selvfølge. En reversering, enten det dreier seg om mediemonopol eller om muligheten til å handle melk om kvelden, ville blitt sett på som en uakseptabel innblanding fra myndighetenes side.

Selv om det offentlige på enkelte områder har begynt å legge til rette for brukervalg og brukerinnflytelse, er det svært mye som gjenstår. I min interpellasjon peker jeg spesielt på tjenester innenfor pleie og omsorg. Nå vil mange si at pleie- og omsorgstjenesten ikke kan sammenlignes med frihet til å velge TV-kanal eller frihet til å velge mellom 20 sorter tannpasta. Det er jeg helt enig i. Mye av det jeg innledningsvis brukte som eksempler, blir luksustjenester og -varer i forhold til de basale behov som dekkes innen pleie- og omsorgstjenesten.

Nettopp derfor er det totalt uforståelig at vi ikke har kommet lenger i utviklingen av brukermedvirkning og muligheten til å velge mellom ulike tjenesteytere innenfor denne sektoren. Det er vel ikke innenfor noe annet område hvor man mottar tjenester, at tjenestene er mer intime og private enn innenfor pleie- og omsorgssektoren, tjenester som man er «nødt» til å ha for å kunne klare hverdagen og for å kunne leve et verdig liv, som er intime i forhold til egen kropp, egen livssituasjon og eget hus og hjem. Det er vel også knapt innenfor noe annet område hvor vi trenger tjenester, at vi selv så godt vet best hvor skoen trykker. På denne bakgrunn er det vanskelig å forstå at vi har kommet så kort som vi har når det gjelder brukerinnflytelse.

Før jeg kommer inn på fordelene med og verdien av brukervalg, vil jeg ta for meg den innvendingen som hyppigst dukker opp når dette temaet blir brakt på bane,

nemlig: Hva med alle dem som ikke vil eller kan velge, eller som ikke kan eller vil være med på å påvirke det tjenestetilbudet som de skal motta? Jeg tror vi alle kan være enige om at brukervedvirkning ikke er noen tvang, men en mulighet. Det må også være frihet til å la være å velge og samtidig være sikret et godt tjenestetilbud. Men det at noen, eventuelt pårørende, frasier seg muligheten til brukervedvirkning fordi de ikke kan eller vil, må ikke frata alle andre muligheten til aktivt å påvirke de tjenester de mottar.

Valgfrihet er viktig fordi hver enkelt bør ha mulighet til innflytelse og kontroll over egen hverdag. Det handler om at den enkelte går fra å være passiv mottaker til å bli aktiv bruker. Nå er ikke brukervalg og konkurranseutsetting det samme. Mens brukervalg innebærer frihet for innbyggerne til å velge tjenesteyter, betyr konkurranseutsetting at kommunene fordeler brukerne mellom tilbydere av tjenester. Skal imidlertid brukerne ha reell valgfrihet, bør man kunne velge mellom ulike tjenestetilbydere.

Brukervalg vil også kunne bety bedre kvalitet. Når ulike tjenesteytere må konkurrere med hverandre, vil det bli fokusert mer på kvalitet.

Økt brukervalg vil kunne føre til økt brukervedvirkning. Man vil ikke velge en som leverer tjenester, hvis man synes at ens ønsker med hensyn til innholdet i tjenesten blir ignorert. Det at det blir større mangfold, vil også kunne føre til nye måter å utføre pleie- og omsorgstjenester på, noe som i seg selv vil være med på å styrke kvaliteten på velferdstjenester.

Uansett hvordan man organiserer pleie- og omsorgstjenesten, er det kommunene som har ansvaret for å sørge for at de som trenger det, får nødvendig pleie og omsorg. Det er viktig at dette ansvaret fortsatt skal ligge hos kommunene. De som har ansvaret for at eldre og andre som trenger pleie- og omsorgstjenester, får det de har behov for, bør være nærmest mulig innbyggeren.

Det er imidlertid viktig at kommunene som en del av det å ha dette ansvaret legger til rette både for brukervalg og for at brukerne får innflytelse over innholdet i tjenestene. Kommunene må også innenfor de tjenestene de selv produserer, sørge for at eldre og pleietrengende får reell påvirkning. Det er ingen grunn til at aktiv brukervedvirkning ikke skal være til stede innenfor offentlig produserte tjenester.

Det er også viktig at det innenfor et kommunalt ansvar ikke oppstår kunstige, geografiske grenser som gjør at hvor man bor, er viktigere enn hva slags behov man har. Det skjer dessverre i dag. I slike tilfeller må lokale hensyn vike for retten til å velge.

Vi må heller ikke glemme at selv om det er det offentlige som har vært og er den dominerende leverandøren av pleie- og omsorgstjenester, har det vært en god tradisjon i Norge at private aktører, inkludert frivillige organisasjoner, har vært tilbydere av pleie- og omsorgstjenester.

Valgfrihet er også viktig for å unngå utviklingen av et nytt klasseskille, for hindrene innbyggerne i dag møter når de ønsker større valgfrihet, gjør nettopp det. De med store økonomiske ressurser har mulighet til å velge fritt

og betale for seg, mens mangelen på reell konkurranse som hindrer framveksten av et mangfoldig tilbud, gjør at alle andre er prisgitt et offentlig monopol. Retten til å velge begrenses i altfor stor grad av hvilke økonomiske ressurser den enkelte har.

Skal innbyggerne ha forutsetninger for å velge, må de ha tilgjengelig informasjon. Skolene har fått sin kvalitetsportal. Det bør ikke stoppe der. Kanskje kan vi lære noe ved å ta en titt på vårt naboland Danmark. Der har man innført en fritt valg-database, hvor alle kommuner i Danmark skal innberette og offentliggjøre sine kvalitetsmessige og prismessige krav. Formålet med denne databasen er å gi borgere, kommuner og leverandører lett tilgang til de offentliggjorte pris- og kvalitetskrav, registrede leverandører som er godkjent for levering av personlig og praktisk hjelp i de enkelte kommuner, samt lette adgangen til løpende å følge implementeringen av Danmarks nye lovgivning om brukervalg.

Selv om vi opplever større frihet på enkelte områder, er det provoserende at det på de viktigste områdene i livet fortsatt er slik at politikere og byråkrater i stor grad tar valgene for oss. Tillit til enkeltmennesket er noe av det mest grunnleggende for Høyre. Frihet til å velge handler om å ha tillit til enkeltmennesket, tillit til at hver enkelt av oss kan ta beslutninger som er best for en selv eller for ens nærmeste.

Derfor bør vi alle som brukere av offentlige tjenester spørre politikere som nekter oss denne valgfriheten, hva som gjør at de er bedre i stand til å ta valg på vegne av oss enn vi kan være selv.

Det er ikke så mange steder som har innført brukervalg i pleie- og omsorgstjenesten, men en evalueringsrapport som oppsummerer erfaringene med brukervalg i to bydeler i Oslo, ble lagt fram i februar. Dagsavisen skrev dette da brukerundersøkelsen ble lagt fram:

«Ordningen med brukervalg i hjemmetjenesten har gitt hjemmehjelperne mer tid ute i aktiv tjeneste hos brukerne.»

Videre:

«De kommunale hjemmehjelperne opplevde at de skjerpet seg for å være best, og at den nye organiseringen ga økt fokus på nettopp arbeidsmiljøet.»

En av de eldre som var fornøyd, sa det slik: Nå har jeg endelig fått en hjemmehjelp som vasker oppå listene.

Vi har i altfor stor grad fratatt eldre mennesker muligheten til å ha kontroll over sin egen livssituasjon, til å ha styringen i eget hjem – mennesker som selv om kroppen fysisk begynner å svikte, kan ha et klarere hode enn både meg og deg. Enhver lokalpolitiker har derfor et ansvar for å stille seg spørsmålet: Hvordan kan jeg øke valgfriheten for eldre og pleietrengende i min kommune?

Samarbeidsregjeringen har økt brukervalg på sin agenda. Når jeg i dag retter denne interpellasjonen til sosialministeren, er det fordi hun har et særskilt ansvar for pleie- og omsorgstjenestene som blir tilbudt våre eldre og andre som har behov for slike tjenester. Derfor ser jeg fram til svaret på hva som må gjøres, og hva som vil bli gjort for å styrke valgfriheten og brukervedvirkningen innenfor denne sektoren.

Statsråd Ingjerd Schou [19:24:35]: Jeg takker for interpellasjonen, som gir oss anledning til en grundig debatt om sentrale spørsmål og ideologiske skillelinjer i utviklingen av fremtidas pleie- og omsorgstjenester.

Som interpellanten har vært inne på, er økt valgfrihet og brukermedvirkning sentrale mål for Regjeringen. Utgangspunktet er at de offentlige tjenestene er til for brukerne. Brukernes ønsker og behov skal styre utformingen av tjenestene.

Brukervalg innebærer at den enkelte kan velge fritt mellom ulike tilbydere av en offentlig tjeneste. Det kan innføres valgfrihet mellom ulike offentlige tilbydere eller mellom offentlige og private tilbydere. Det er et offentlig ansvar å sørge for at tjenestene leveres, og at de holder nødvendig kvalitet. Det offentlige skal også finansiere tjenestene. Videre er det klart at brukervalg skal være en mulighet til å velge for dem som ønsker det. Det skal imidlertid ikke være et krav om å velge tjeneste for brukere som ikke kan eller ikke ønsker dette. Brukernes behov for tjenester av god kvalitet skal ivaretas uavhengig av vilje eller evne til å velge.

De kommunale pleie- og omsorgstjenestene er en hovedpilar i velferdstjenestene. Disse tjenestene dreier seg om å gi hjelp til å klare dagliglivets gjøremål. Noen brukere er avhengige av hjelp gjennom hele livsløpet, mens det for andre dreier seg om pleie i livets siste dager. Tjenestene omfatter 200 000 brukere daglig og kan være alt fra hjemmehjelp og støttekontakt til sykehjemsplass. I spørsmål som dreier seg om så grunnleggende forhold i brukernes hverdag, bør det være en selvfølge at man har valgfrihet og betydelig innflytelse på tjenestenes utforming. Brukervalg handler om det myndiggjorte menneske som kan styre sitt eget liv.

Brukervalg bidrar til å styrke borgernes rettigheter, samtidig som det kan være et effektivt virkemiddel for modernisering av offentlig sektor. Brukervalg sikrer at offentlige tjenester er i samsvar med det nettopp brukerne ønsker. Tjenestene må tilpasses brukeren og ikke omvendt. Dette representerer en ny og bedre tenkning om forholdet mellom den enkelte og det offentlige. Dersom brukervalget skal være reelt, må det også være flere tjenestetilbydere å velge mellom. Et mangfoldig tilbud er viktig for at tjenestene skal tilpasses de ulike ønsker og behov den enkelte har.

Regjeringen har satt i gang et omfattende arbeid for å styrke muligheten for valgfrihet og brukermedvirkning i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene.

Ansvar for å sørge for nødvendige pleie- og omsorgstjenester er solid plassert hos kommunen, og Stortinget gav nylig sin tilslutning til dette ved behandlingen av St.meld. nr. 45 for 2002-2003 om kvalitet i pleie- og omsorgstjenestene. Regjeringen har iverksatt en rekke tiltak for at kommunene i større grad skal kunne tilby brukerne valgfrihet og sikre økt brukermedvirkning. Kommunenes Sentralforbund er en viktig samarbeidspartner i denne sammenheng.

Kommunaldepartementet og Kommunenes Sentralforbund har tatt initiativ til et nettverk av kommuner som ønsket å arbeide med brukervalg i skolesektoren og om-

sorgssektoren. I det såkalte brukervalgsnettverket deltok ti kommuner, og åtte av dem arbeidet med brukervalg i omsorgssektoren. Gjennom nettverket har vi fått en erfaringsoverføring og også belyst mange av spørsmålene som oppstår når en kommune vurderer å innføre brukervalg. Det er utviklet praktiske verktøy og metodikk for dette arbeidet, som flere kommuner kan gjøre seg nytte av.

Kommunaldepartementet og Kommunenes Sentralforbund har gitt ut en veileder om brukervalg som kommunene kan bruke i sitt arbeid på dette området. I tillegg er det også nylig avholdt en erfaringskonferanse, hvor nettopp erfaringene ble presentert og drøftet i et bredere perspektiv.

Så langt er det to kommuner som har tatt i bruk brukervalg i pleie- og omsorgssektoren, Oslo og Bærum. Eide kommune i Møre og Romsdal er like rundt hjørnet med sin oppstart av ordningen. For å komme i gang har kommunene valgt å konsentrere seg om praktisk hjelp i hjemmet. Hjemmetjenestene er godt egnet til å prøve ut brukervalgsordningen.

I bydelene Nordstrand og Lambertseter i Oslo kan brukerne velge hjemmehjelpstjenester fra private aktører i tillegg til den kommunale hjemmehjelpstjenesten. Tilbudet fra Kirkens Bymisjon legger særlig vekt på at den enkelte skal få færrest mulige personer å forholde seg til, mens de to sykepleiernes firma Privat Omsorg markedsfører seg som «en hjemmetjeneste du blir glad i».

Underveisevalueringer fra disse bydelene peker på fordeler og utfordringer med brukervalgsordningen. Det er gledelig at underveisevalueringen i tråd med Regjeringens utgangspunkt slår fast at brukerne får reelle valg, enten på egen hånd eller gjennom pårørende. Evalueringen så langt viser også at det brukes mer tid hos brukerne enn tidligere.

11 pst. av brukerne i bydelene har valgt privat leverandør av hjemmetjenester. De nye brukerne er mer aktive i å ta i bruk brukervalg, og av disse har 21 pst. valgt privat leverandør. Det påpekes imidlertid at informasjonen til brukerne bør bli bedre.

Eide kommune i Møre og Romsdal skal nå prøve ut brukervalg av hjemmetjenester. Kommunen la 1. juni i år 50 pst. av hjemmehjelpstjenestene ut til private leverandører. Det blir spennende å høre hvilke erfaringer en liten kommune med 3 300 innbyggere gjør med brukervalg.

Jeg har kort omtalt noen eksempler på modige kommuner som ikke har latt seg skremme av utfordringene, men som starter i det små og gir brukerne større innflytelse. De høster erfaringer om egen organisasjon og om brukernes behov, for så å kunne videreutvikle tjenestetilbudet.

Regjeringens oppgave er ikke å detaljstyre kommunene. Pleie- og omsorgstjenester er et kommunalt ansvar, og kommunene skal ha frihet til å utforme tjenestene i tråd med lokale behov.

Regjeringen fikk Stortingets tilslutning til sin strategi for å heve kvaliteten i pleie- og omsorgstjenestene ved behandlingen av St.meld. nr. 45 for 2002-2003. Denne kvalitetsstrategien legger til rette for at kommunene kan

utvikle økt brukervalg og brukervedvirkning. Det er også etablert effektiviseringsnettverk i regi av Kommunenes Sentralforbund og Kommunaldepartementet. Gjennom dette kvalitetssystemet får vi grunnlag for systematiske sammenlikninger mellom kommunene. Kommunene gjennomfører brukerundersøkelser og kartlegger objektiv kvalitet i tjenestene. I alt har 170 000 brukere deltatt i brukerundersøkelser de to første årene av nettverkene. Slike målinger gir grunnlag for forbedringer av tjenestene. Regjeringen ser derfor brukerundersøkelser som en viktig del av kvalitetsutviklingsarbeidet.

Offentlige tjenester blir bedre når brukerne får delta i utformingen av tjenestetilbudet. Stortinget har nylig behandlet to stortingsmeldinger hvor Regjeringen har presentert strategier for å styrke brukernes muligheter for innflytelse på utformingen av offentlige tjenester, nemlig St.meld. nr. 40 for 2002-2003, som handler om politikk for personer med nedsatt funksjonsevne, og St.meld. nr. 45 for 2002-2003, som handler om kvalitet i pleie- og omsorgstjenestene.

I arbeidet med å styrke brukervedvirkningen innenfor pleie- og omsorgstjenestene er det iverksatt tiltak for økt brukervedvirkning på individ- og systemnivå. På systemnivå handler brukervedvirkning om at representanter for organisasjoner og råd medvirker i utforming av tjenester og tiltak. Kommunale eldreråd er en lovfestet og velfungerende ordning. Stortinget har vedtatt å lovfeste kommunale råd for funksjonshemmede. Regjeringen jobber nå med oppfølging av dette vedtaket, som skal sikre at representanter for funksjonshemmedes organisasjoner gjennom kommunale råd får muligheter til å medvirke i kommunale planprosesser og utvikling av kommunens eget tjenestetilbud. I møte med representanter for eldreråd får jeg tilbakemelding om at de blir hørt og får innflytelse på kommunens tilbud.

På individnivå er kravet om brukervedvirkning nedfelt i lovgivningen, både i den generelle forvaltningsretten og i særlovgivningen. Innføring av individuell plan, som nå er hjemlet etter både helselovgivningen og sosialtjenesteloven, innebærer et langt steg fremover for brukervedvirkning. Brukere med langvarige relasjoner til offentlige tjenester forteller at innføring av individuell plan gir en opplevelse av å bli hørt og møtt med respekt i hjelpeapparatet. De opplever at deres egne ønsker får større vekt. Når man utarbeider en individuell plan, utløses også ressurser hos brukerne selv. Det er viktig for Regjeringen at retten til individuell plan nå blir godt kjent og tatt i bruk hos aktuelle brukere. Departementet arbeider med forskrift og veileder om ordningen.

Gjennom ordningen med brukerstyrt personlig assistanse har pleie- og omsorgstjenestene gått et skritt videre i å styrke brukernes innflytelse på utformingen av tjenestetilbudet. Ordningen bygger på nettopp de prinsippene som ligger til grunn for Regjeringens vektlegging av valgfrihet. Det er den som er bruker av tjenesten, som best kan vurdere hvordan tjenesten kan organiseres. Ordningen forutsetter at det er brukeren selv som ivaretar arbeidslederfunksjonen. Erfaringene er positive, og Regjeringen ønsker at ordningen i større grad tas i bruk. Det er

også bakgrunnen for at Regjeringen for inneværende år har bevilget nær 49 mill. kr til stimuleringsstilskudd til kommuner som vil etablere en ordning med brukerstyrt personlig assistent.

Å kunne velge tjenester selv og bestemme over eget liv og hverdag har en verdi i seg selv. Samtidig erfarer vi at brukervalgsordningen er et effektivt moderniseringsverktøy. Gjennom en slik ordning må kommunene og de ulike tjenesteytere, private og offentlige, dokumentere sine tjenester bedre. Man får et større mangfold av tjenester, og slik blir det lettere for brukerne å velge og utforme tjenester etter eget behov og egne ønsker. Brukervalgtenkningen bidrar til økt bevissthet om sammenhengen mellom kvalitet, organisasjon og ressursbruk hos alle involverte.

Beate Heieren Hundhammer (H) [19:34:59]: Jeg takker sosialministeren for svaret. Det er svært gledelig å registrere at Regjeringen har en offensiv strategi for å styrke muligheten for valgfrihet og brukervedvirkning i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene.

Sosialministeren påpeker at pleie- og omsorgstjenester er et kommunalt ansvar, og at kommunene skal ha frihet til å utforme tjenestene i tråd med lokale behov. Det er jeg helt enig i. Samtidig er det åpenbart at regjering og storting har et stort ansvar når det gjelder å stimulere og legge til rette for brukervalg og brukervedvirkning i kommunene.

Verdifulle erfaringer er høstet gjennom brukervalgsnettverket, og det er svært viktig at de praktiske verktøy og den metodikk som er utviklet, nå tas i bruk i kommunene.

For å oppnå resultater i form av økt valgfrihet må det fokuseres på muligheter, ikke på begrensninger. Akkurat slik har man tenkt i Eide kommune i Møre og Romsdal. De beviser nå at brukervalg er mulig, selv i en liten kommune.

Jeg vil få understreke at jeg legger til grunn at Regjeringen kontinuerlig vurderer nye virkemidler som virkelig fører til at kommunene aktivt sørger for et mangfoldig tjenestetilbud.

Erfaringene med brukervalg i pleie- og omsorgstjenestene viser at bare en mindre andel av brukerne aktivt benytter seg av retten til å velge en annen leverandør enn kommunene, men for dem som benytter seg av denne retten, er valgfriheten av avgjørende betydning.

Jeg vil også sterkt få understreke betydningen av god informasjon til brukerne, både om mulighetene til å velge og om de ulike alternativene. Jo bedre informasjon, jo mer reell blir valgfriheten.

Valgfrihet har en verdi i seg selv. Det er jeg glad for at sosialministeren er enig med meg i. Behovet for pleie og omsorg er et av våre mest fundamentale behov, og derfor er det ekstra viktig med valgfrihet nettopp på dette området.

Brukervalg og brukervedvirkning er stikkord for en helt ny tenkemåte, en tenkemåte som innebærer at det er brukeren og brukerens behov som settes i sentrum. Implementering av denne tenkemåten krever kontinuerlig

fokusering både fra Regjeringens og fra kommunenes side.

Sosialministerens svar på min interpellasjon viser at Regjeringen tar dette arbeidet på alvor, og at man har klare planer og ambisjoner for økt valgfrihet og brukervedvirkning i pleie- og omsorgstjenestene. Det synes jeg er betryggende.

Jeg vil avslutte med å stille sosialministeren et spørsmål i forhold til de brukerne som ikke kan eller vil benytte seg av brukervalg. Brukerundersøkelser er et viktig stikkord, men det vil være et behov for objektive kvalitetskrav i tillegg. Hvordan vil sosialministeren sikre objektiv kvalitet for å ivareta denne gruppens behov for pleie og omsorgstjenester?

Statsråd Ingjerd Schou [19:37:55]: Brukerundersøkelser er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig forutsetning for å sikre en god kvalitet på tjenestene. Det har vi understreket bl.a. i St.meld. nr. 45, som jeg refererte til i sted. Der har vi også sagt at de objektive kvalitetskravene må videreutvikles. Det finnes en rekke objektive kvalitetskrav, både i lovgivningen og i faglige normer for virksomheten. Både kommunene og den regionale stat har et ansvar for å sikre at disse kravene ivaretas i den daglige virksomheten. Det er krav i lovgivningen, bl.a. i kommunehelsetjenesteloven og pasientrettighetsloven, og i sosialtjenesteloven er det bestemmelser om faglig forsvarlig nivå på tjenestene. Kvalitetsforskriften for pleie- og omsorgstjenestene inneholder regler som gir klare føringer for hvilke grunnleggende behov som skal dekkes. Sosial- og helsedirektoratet jobber også med en veileder til kvalitetsforskriften. I tillegg inneholder forvaltningsloven rettssikkerhetsgarantier som stiller krav til forsvarlig saksbehandling og klagerett.

I tillegg er det slik at kommunene har et selvstendig ansvar for å sikre at tjenester og tilbud er forsvarlige, det som går på egenkontroll og internkontroll. Det ansvaret er supplert med en plikt til internkontroll, som ligger der både etter sosialtjenesteloven og etter helselovgivningen. Det betyr at kommunene må ha etablert rutiner som på en systematisk måte sikrer at tjenestene har den nødvendige kvaliteten som de skal ha.

Foruten det har den regionale stat tilsynsansvar for de kommunale sosial- og helsetjenestene, og deres oppgave er nettopp å påse at de tjenester som gis fra kommunen, tilfredsstiller de myndighetskravene som ligger i lovgivningen og i henhold til forsvarlighetskravene. I tillegg til det har man fra direktoratets side et ansvar for å drive faglig veiledning overfor kommunene. Det skjer i form av rundskriv, veiledere og andre former for anbefalinger. De har også utarbeidet et forslag til nasjonal strategi for kvalitetsforbedring innenfor sosial- og helsetjenesten som en overordnet ramme for kvalitetsarbeidet.

I tillegg har Regjeringen inngått en avtale med Kommunenes Sentralforbund om utviklingen av de kommunale pleie- og omsorgstjenestene, og der er målet at vi innen utgangen av 2004 har etablert et kvalitetssystem nettopp for pleie- og omsorgstjenestene i kommunene.

Britt Hildeng (A) [19:41:28]: Det er påtakelig hvordan representanter fra høyresiden bruker honnørord som modernisering, valgfrihet og brukervedvirkning når det egentlig snakkes om privatisering og markedsstyring.

Det er ikke lenge siden vi her i Stortinget behandlet meldingen om kvalitet i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene. Det som var helt åpenbart i denne forbindelse, var behovet for å fokusere på kvalitet i det som ble gitt av kommunale omsorgstjenester. Det ble ikke fokusert på manglende valgfrihet i forhold til tilbud, men derimot ble det klart dokumentert manglende tilbud.

Skal vi komme noen vei i utviklingen av den kommunale omsorgstjenesten, er det dette fokuset vi fortsatt må ha. Når brukere viser sin misnøye med omsorgstilbudet, er det ikke misnøye med manglende valgfrihet, men misnøye med manglende tildeling av tjenester. Får man tilbud om to timer hjemmehjelp hver fjortende dag eller hver tredje uke, er ikke problemet valgfrihet, men manglende omfang av tilbud. Beboere på sykehjem klager ikke på manglende valgfrihet, men de uttrykker misnøye med at det ikke er tilstrekkelig legetjeneste, og misnøye med at de må legge seg kl. 17 på ettermiddagen. Når personalet sier at de må starte med kveldsstellet tidlig på ettermiddagen på grunn av personellbrist, er ikke det et spørsmål om valgfrihet, men et spørsmål om å få innfridd grunnleggende rettigheter, noe som det offentlige må sikre.

Arbeiderpartiet er imot en utvikling som i stigende grad ser omsorgstrengende mennesker som kunder, og imot den sammenligning som også representanten Hundhammer gjorde, som sammenlignet pleietrengende med kunder i butikk eller i andre markedsforhold. Arbeiderpartiet ønsker å holde fast ved at det her dreier seg om samfunnets innbyggere og deres borgerrett til individuelt tilpassede omsorgstjenester, og denne type rettigheter vil for dem som har store behov, aldri kunne sikres gjennom markedet eller konkurranseutsetting. Vi ser derfor ingen grunn til at disse omsorgstjenestene i større grad enn nå skal baseres på private profittinteresser. Vår løsning er å sikre kvalitet i omsorgstjenestene. Det er det som eldre borgere etterspør.

Bent Høie (H) [19:44:55]: «Stadig fremmede folk i dusjen», er overskriften på et innlegg i VG på søndag. Leserinnlegget er underskrevet av «Sint barnebarn». Barnebarnet skriver om bestemoren, som i en alder av 90 år fortsatt er oppegående og bor hjemme. Hun trenger bare hjelp til å dusje, vaske håret, rulle det opp og vaske huset en gang iblant. Sånn sett fungerer tilbudet utmerket, skriver barnebarnet. Men så stiller barnebarnet et viktig spørsmål:

«Men forstår dere politikere at i den alderen tar det tid å bygge opp tillit, og hvor opprivende det er for de eldre når dere uten hensyn bare flytter rundt på systemet slik at de eldre må forholde seg til nye mennesker på så intime områder?»

Som én av de politikerne som har ansvar for tilbudet til de eldre, synes jeg at det er et veldig godt spørsmål. Det er i realiteten det spørsmålet representanten Beate

Heieren Hundhammer òg stiller i sin interpellasjon. Vi har med rette de siste årene fokusert sterkt på utbygging av tilbudet til eldre. Regjeringen har, som sosialministeren viste til i sitt innlegg, nå også begynt arbeidet med å fokusere på kvaliteten på tjenestene. Der er valgfrihet og brukervedvirkning helt avgjørende. Det handler om hva man fokuserer på i tjenesten. I et regelstyrt system som bygger på monopol, på hvem som kan tilby tjenesten, og der debatten er om man skal ha en nasjonal minstandard eller ei, vil brukeren bli mindre viktig.

Snus dette på hodet, slik at brukeren har mulighet til både å velge og velge vekk, tror vi at holdningene i hele systemet vil endre seg. Kanskje ville bestemor ha valgt å ha én eller to personer å forholde seg til, istedenfor at hun eller han nødvendigvis kom på en fast dag. Kanskje ville tryggheten som bestemor ville få ved å kunne velge tilbud hjemme selv, føre til at hun følte at det ville gå fint å bo hjemme lenger – ja kanskje livet ut.

Dette setter innlegget fra representanten Britt Hildeng i et merkelig lys. Det virker som om Arbeiderpartiet fortsetter en debatt som pågikk for ti år siden. Jeg tror faktisk at bestemor gjerne ville følt seg som en kunde hvis hun hadde hatt muligheten til det, hvis hun hadde kunnet velge trygghet, stabilitet, hvis det var et alternativ. I dagens system er dessverre den valgmuligheten til stede i altfor få kommuner.

Harald T. Nesvik (FrP) [19:48:27]: Jeg vil gi honnør til interpellanten for å ha reist en viktig debatt. De få talerne som hittil har hatt ordet, viser at dette er et av de områdene der det faktisk er skillelinjer i denne salen.

Man må jo nesten være medlem av Arbeiderpartiet – og ha vært det i en årrekke – for å kunne klare å framstille ordene «brukervedvirkning» og «valgfrihet» som negativt ladede ord. Jeg synes at det nærmest er en prestasjon i seg selv. Og når det gjelder ordet «kunde»: Ja, for all del, man må ikke bli kunde når man blir eldre. Det skal man bare være når man er oppegående og ikke har behov for hjelp. Da er det flott å kunne være kunde og få lov til å velge. Men hvis man blir gammel og har behov for hjelp, må man for Guds skyld ikke bli kunde!

Når jeg blir eldre og har behov for hjelp, håper jeg virkelig at de som skal yte meg en tjeneste, i hvert fall ser på meg som en kunde, en kunde som faktisk, hvis jeg ikke får den tjenesten som jeg ønsker, kan få lov til å velge. Og hvis jeg ikke får en skikkelig tjeneste, kan jeg gå til noen andre. Det skulle da blott mangle at ikke vi skulle få lov til å velge også når vi blir gamle og pleietrengende!

Det store skrekkscenarioet er jo bestemor ut på anbud. Det er fælt! Selv det at bestemor faktisk skal få lov til å velge hvilket sykehjem hun eventuelt skal få lov til å komme på i framtiden, har i debatten nærmest blitt sett på som negativt.

De som har penger nok, har alltid hatt valgmuligheter. De har alltid kunnet velge. Det å innføre den form for valgfrihet som det her vises til, gjøres faktisk for at folk flest også skal kunne få velge, ikke bare de med de feteste lommebøkene. Det er viktig at vi faktisk er kommet så

langt at pengene kan følge den enkelte, ut fra det behovet som den enkelte har for pleie- og omsorgstjenester, at de fritt kan gå ut og kjøpe de tjenestene som de ønsker og har behov for. Først da får vi et system som kan fungere. I dag må folk flest stå der med lua i handa og ta det de blir tilbudt av kommunen. Er man misfornøyd med det, får man ikke noen annen hjelp, for det er den hjelpen man har å tilby.

Jeg er helt enig med interpellanten, som sa: Valgfriheten i seg selv er også en verdi. La oss sette valgfriheten så høyt som borgerne gjør, så kan de også få de tjenestene som de har behov for og fortjener.

Sigbjørn Molvik (SV) [19:51:49]: Interpellanten er opptatt av ord som valgfrihet og medvirkningsmuligheter for brukerne når det gjelder tjenester som det offentlige tilbyr. Den type generelle betraktninger er det jo ikke så vanskelig å være enig i. Men det viktige er hva slags frihet vi snakker om.

Høyre framstiller det slik at det folk er aller mest opptatt av når det gjelder barnehageplass, skoleplass eller, som her, sykehjems- eller omsorgsboligplass, er å være kunder på shoppingrunde for å finne den beste varen, med den beste kvaliteten og til lavest mulig pris. Jeg tror ikke at folk flest er så veldig opptatt av denne type valgfrihet. Jeg tror svært få gamle, syke og pleietrengende ønsker å flytte rundt i landet alt etter hvor de beste sykehjemmene eller omsorgsboligene er. Det som imidlertid er avgjørende når folk har behov for hjelp og bistand, enten det skal skje hjemme, i omsorgsboliger eller på sykehjem, er at tilbudet faktisk fins, og at det fins der folk bor, og i tillegg sjølsagt at kvaliteten på dette tilbudet oppleves som god av brukerne.

Denne friheten er SV opptatt av å sikre også pleie- og omsorgssektoren. SV vil sikre både at omfanget av det offentlige pleie- og omsorgstilbudet er tilstrekkelig, og at kvaliteten på det offentlige tilbudet skal være høy. Det betyr en høyere kvalitet enn det mange steder er i dag. Dette er den viktigste friheten for brukerne i pleie- og omsorgssektoren.

Stortinget behandlet for få uker siden St.meld. nr. 45 for 2002-2003, om kvalitet i pleie- og omsorgstjenestene. Det aller viktigste for SV i behandlingen av den saken var å understreke at det ikke ville være mulig å oppnå verken stor nok kapasitet eller god nok kvalitet i pleie- og omsorgssektoren uten både flere hender og mer kvalifiserte hender til å gjøre denne jobben. Og det vil bety et betydelig økonomisk løft for norske kommuner å sørge for dette. Innenfor de økonomiske rammene norske kommuner har i dag, mener SV helt klart at det rett og slett ikke er mulig. Da er det ikke valgfriheten Høyre snakker om, som er det viktigste. Utfordringen til Høyre her i Stortinget, og til statsråden fra Høyre, vil være om de faktisk tror at valgfriheten knyttet til høy kvalitet, som partiet er så opptatt av, lar seg realisere innenfor dagens kommunaløkonomi. Ellers blir dette bare prat!

Så er sjølsagt SV også opptatt av at det er de som er brukere av pleie- og omsorgstjenesten, som er de rette til å vurdere hva som er god kvalitet, og det betyr også at de

må få stor grad av medvirkning, medbestemmelse og reelle klagemuligheter dersom de ikke er fornøyd med tilbudet. Dette er viktig for å utvikle kvaliteten. Men de som vil ha den kvaliteten vi etterspør, må også være villige til å betale prisen, og i det spørsmålet har Høyre lite å bidra med.

Per Steinar Osmundnes (KrF) [19:55:16]: I denne debatten ønsker jeg å fokusere på mottakarane av tenestene og ikkje debattere for eller imot private tilbydarar av tenester til eldre og pleietrengende.

I ein reportasje i Aftenposten den 23. april møter vi fru Berger, som treng hjelp til husstell, og som ønsker dette presist og godt levert av ein hjelpar som ho kjenner. Det blir vanskelegare for ein heimehjelpar å ikkje komme til avtalt tid når brukaren har høve til å bytte, seier ho. Eg unner fru Berger og alle andre å kunne velje fritt mellom ulike tilbydarar av offentlege tenester der det lèt seg gjere.

I dei seinare åra har vi hatt ei eldrepolitisk satsing for at eldre skal få bu heime lengst mogleg. Derfor finn vi eit behov for omfattande pleie i heimen. Mange av desse slit med psykiske lidingar og demens. Ein del eldre føler seg av og til også isolerte i sin eigen heim.

Heimehjelparen skal innanfor knappe tidsrammer ivareta dei mest grunnleggjande behova. Desse eldre har ikkje alltid moglegheit til å velje, eller pårørande i nærleiken som kan passe på at rekningar blir betalte, eller at tenester blir bestilte. Eg er derfor glad for at vi i dag også har klart å setje fokus på nettopp desse.

I innstillinga til St.meld. nr. 45 for 2002-2003 slo fleirtalet i sosialkomiteen fast at det er eit offentleg ansvar å sørje for nødvendige pleie- og omsorgstenester til den enkelte. Kristeleg Folkeparti meiner at det ikkje er avgjerande kven som utfører tenestene, men at tenestene held nødvendig kvalitet. Regjeringa har sett i verk eit omfattande arbeid for å leggje til rette for valfridom og brukarmedverknad i dei kommunale pleie- og omsorgstenestene.

Dei som ønsker det, kan velje utførarar av tenestene. Men det skal ikkje vere eit krav om å velje tenester for brukarar som ikkje kan eller ikkje ønsker dette. Eg er derfor glad for at sosialministeren har streka under at brukarane sine behov for tenester av god kvalitet skal takast i vare, heilt uavhengig av vilje eller evne.

Større brukarval og brukarmedverknad er i medvind. Det er bra å kunne tilby større valfridom og medverknad til mottakarar av hjelp. Å få innverknad på sin eigen livssituasjon ved å velje utforminga av tenestene når ein i utgangspunktet er avhengig av hjelp, styrker kjensla av vørnad. Kristeleg Folkeparti er oppteke av at dei som ikkje lenger nyttar høvet til val i livet – dei svakaste eldre – også skal bli tekne vare på.

Kristeleg Folkeparti meiner at kvaliteten på tenestene, både offentlege og private, først og fremst må bli målt etter korleis vi evnar å ta vare på brukarane av tenestene som menneske. Ved overgang til meir brukarval og brukarmedverknad i kommunale tenester er det derfor viktig å ha med seg at når det blir laga standardar for heime-

tenesta, må desse også ta vare på dei svakaste brukarane sine behov. Dette krev at vi som politikarar evnar å ha to tankar i hovudet på ein gong: å helse brukarval og brukarmedverknad velkomne i pleie- og omsorgstenesta, men også å ta dei svake sitt perspektiv og å utvise handlekraft på vegner av dei.

Magnhild Meltveit Kleppa (Sp) [19:58:30]: Det er veldig bra at spørsmålet om ei meir verdig omsorg kjem på dagsordenen.

Men når eg lyttar til interpellanten si samanlikning mellom omsorgstenester og bil, frisør og til og med tannpasta, synest det meg å vera eit hav av avstand mellom Høgre si oppfatning av kvardagen som pleietrengende, som pårørande eller som tilsett i pleie- og omsorgstenesta, og dagens realitet i dei fleste kommunane i dette landet.

Eg går ut frå at Høgre både i storting og regjering veit at det framleis er eldre i dette landet som lever i uro for om dei får ein sjukeheimplass når dei har bruk for han, om dei har moglegheit for å få ein omsorgsbustad, om dei får det nødvendige timetalet frå heimesjukepleia, så dei kan få bu heime, som lurar på korleis dei kan unngå kutt i dei høgst nødvendige heimehjelpstimane. Valfridomen for mange lokale folkevalde består for tida anten i å kutta nattevakter, kutta dagsenter og kanskje kutta ein skule, eller iallfall kutta ein del timar i tilrettelagd opplæring.

Senterpartiet ynskjer ei meir verdig omsorg. Vi vil at dei som har bruk for ein institusjonsplass, skal ha høve til å få det. Vi vil at den enkelte skal ha påverknad både i forhold til kvar ein skal få omsorg, og kva timetal den enkelte meiner å trenga, og òg at dette har eit innhald som gjer at det er ressursar både til legetenester og til ulike aktivitetar, slik at den enkelte blir møtt med respekt og verdigheit, ja til og med at det personellet som skal utøve desse tenestene, skal ha høve til å oppdatera seg på kunnskap i det arbeidet dei skal utføra. Men då er det altså ein viktig føresetnad, og det er at det er samsvar mellom oppgåver og midlar i Kommune-Noreg.

Er det verkeleg slik at Høgre ikkje i det heile er bekymra over dei manglande midlane? Er det òg slik at Høgre ikkje i det heile er bekymra over at talet på deltidstillingar i Kommune-Noreg på to år har gått frå 31 pst. til 42 pst., og at det faktisk går mykje reservekompetanse der ute som kunne sytt for tryggleik, føreseielegheit og ei eldreomsorg med respekt og verdigheit. Det er ikkje midlar!

Bjarne Håkon Hanssen (A) [20:02:03]: Jeg tror dette er eksempel på en debatt vi skal ha mye av i tiden som kommer. Jeg er enig med representanten Harald T. Nesvik, som sier at dette er et område der det virkelig går ideologiske skillelinjer.

Det som er interessant, er å diskutere hva slags grenser som skal trekkes mellom typer tjenester som vi skal ha i det norske samfunnet, som det offentlige helt og fullt skal ha ansvar for, både ansvar for at de i det hele tatt kommer opp, men også ansvar for å yte dem, og hva

slags tjenester i det norske samfunnet som er egnet for at det offentlige har et ansvar, men at det er – for å si det slik – hipp som happ hvem som utøver dem. Dette er en debatt alle politiske partier har. Så langt har jeg ikke hørt noen f.eks. si at det ikke spiller noen rolle hvem som er soldater. Så langt har jeg ikke hørt noe parti si at det ikke spiller noen rolle hvem som er politifolk. Også høyresiden i det norske samfunnet sier veldig klart at det norske samfunnet må ha et politi, og politiet må være ansatt i det offentlige. Politiet må både ha ansvar for og yte polititjenester.

Hvor går da grensen for når det er uinteressant hvem som yter? Jo, det er åpenbart at i hvert fall høyresiden i det norske samfunnet sier at i eldreomsorgen og pleie- og omsorgssektoren trengs det ikke lenger offentlig ansatte for å yte tjenestene. Og hva er det man da samtidig sier? Jo, det man samtidig sier, er at eldreomsorgen og pleie- og omsorgssektoren i og for seg er velegnet som et forretningsområde. For hvis flere enn det offentlige skal yte det, går det altså over i privat sektor. Med andre ord: Det er velegnet som et forretningsområde. Da begynner vi med en gang å diskutere en del begreper i forhold til pleie- og omsorgssektoren i Norge, det å gjøre pleie- og omsorgssektoren til et investeringsobjekt, et forretningsområde, et sted å drive butikk. Skal vi investere i Kværner, eller skal vi investere i AS Eldreomsorg? Hvor får vi størst avkastning? Hvor får vi størst utbytte? Hvor yngler pengene våre best? Høyresiden tar altså det klare ideologiske valg at det er uproblematisk å si at det å yte tjenester til gamle og syke er en kapitalplasseringssak, mens venstresiden i norsk politikk heldigvis står på at nei, på dette området er det viktig at det offentlige både har ansvar og yter tjenestene. Problemet i norsk eldreomsorg er ikke mangel på valgfrihet, problemet er mangel på gode tilbud.

J ø r g e n K o s m o hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Egil Hestnes (H) [20:05:25]: Det er ganske typisk at mens Høyre er opptatt av valgfrihet og brukervedvirkning, ja, så er Arbeiderpartiet fortsatt mest opptatt av å ta vare på det systemet som har vært, altså offentlig monopol på de aller viktigste velferdstjenestene.

Hvorfor skal ikke de eldre ha rett til å velge når de ikke lenger er i stand til å klare seg selv? Er det noen som i fullt alvor mener og tror at folk stort lenger vil finne seg i monopol – privat eller offentlig?

Regjering og storting bør absolutt motivere og stimulere kommunene til å legge forholdene bedre til rette for valgfrihet og brukervedvirkning. Ja, dette er egentlig så viktig for utviklingen av pleie- og omsorgstjenestene lokalt at de kommunene som prioriterer det, helst burde ha fått en betydelig påskjønnelse fra staten.

Jeg oppfordrer statsråden til å gå enda mer offensivt til verks for å bidra til reell valgfrihet og brukervedvirkning. En slik utvikling vil også bidra til å utvikle kvaliteten på tjenestene.

Representanten Bjarne Håkon Hanssen var veldig opptatt av grenser for ansvar. Kanskje er det ikke så forferdelig viktig å holde fast på gamle grenser eller å trekke nye grenser for velferdstilbudet. Kanskje er det aller viktigst å se etter nye muligheter for å utvikle enda bedre tjenester.

Karin Andersen (SV) [20:07:23]: Jeg har lyst til å ta utgangspunkt i noe som det høres ut som om flertallet nå er enige om, nemlig at man skal få etter behov. Det er en god ting, og hvis vi kunne begynne der og si at man skal få etter behov når det gjelder pleie- og omsorgstjenester, så er det jo ikke slik at brukervalg nødvendigvis forutsetter konkurranseutsetting og privatisering. Det er fullt mulig hvis man mener alvor med større muligheter til brukervalg og medvirkning, at det kan gjøres tilgjengelig også innenfor et offentlig drevet system. Det er jo her skoen har trykt i mange år. Og det gjelder jo ikke bare kommunesektoren, det gjelder i høyeste grad staten, som ikke har vært spesielt god til å lytte til sine brukere og innbyggere, men som veldig mange ganger har lukket ørene og sagt at dette får du, og er du ikke fornøyd med det, får du ingenting. Det er klart at det er ingen akseptabel situasjon. Det må være muligheter til å klage, det må være muligheter innenfor et offentlig system til å rette opp det som er feil, og til å sikre at kvaliteten er god. Det må bli større muligheter for folk til f.eks. å klage på en hjemmehjelp som kommer hjem til deg, og som ikke er velegnet til jobben, eller der det kan være personlige motsetninger. Det er jo ikke hvem som helst man vil ha med i dusjen, som andre har sagt her. Jeg stusser litt på at respekt for innbyggerne og for den enkelte i forhold til at de skal få dekt sine behov for omsorg og pleie når de trenger det, ikke skal være kjernen her, men at det hele tiden ligger under at man ønsker å åpne opp, slik representanten Bjarne Håkon Hanssen sier, nye forretningsområder, og at det er det som ligger bak. Jeg etterlyser altså en genuin opptatthet av at folk må få noe større valgmuligheter, for det er klart at de fleste av oss vil ta flere valg. Vi vil bestemme mer sjøl etter hvert.

Og så er det også helt riktig at det er noen som i noen av livets faser ikke vil være i stand til å ta slike valg. Jeg har vært syk. Den gangen var jeg lite opptatt av å bla i glansete kataloger for å se hvilket sykehus som var det beste til å behandle meg. Jeg var genuint opptatt av å få hjelp der og da, av at det var noen som kvalitetssikret tilbudet for meg og sikret at jeg fikk det. Og det er vi altså nødt til å ha med når vi diskuterer dette.

Vi må også diskutere om det vil bidra til en god samfunnsutvikling at vi i livets ulike situasjoner blir bydd å velge oss vekk fra et fellesskap istedenfor å gå inn og forsøke å rette opp det som er feil her – hvis brukerens og innbyggerens mulighet blir at du trenger ikke å klage, du kan bare velge vekk, velge noe annet. Og så skal vi liksom være fornøyd med at f.eks. en eldreomsorgsinstitusjon ikke er god nok. Det er ikke SV. Vi mener at det må settes kvalitetskrav som skal gjelde.

Per Sandberg (FrP) [20:10:46]: Jeg er enig med mange av representantene som sier at denne debatten kanskje er et forspill til en meget stor og viktig debatt som kommer omkring de ideologiske standpunktene vi har i denne type saker.

Derfor er det også interessant å få lov til å ta ordet etter at representanten Hanssen har etterlyst ansvaret i forhold til brukermedvirkning. Jeg registrerer igjen at Hanssen, som står først i rekken når det gjelder å kritisere at brukerne selv skal få lov til å bestemme hvilke behov de har – det er jo interessant i seg selv, selvfølgelig – stadig vekk liksom pulveriserer ansvaret ved at den enkelte brukeren selv får lov til å bestemme. Det er litt merkelig. Jeg har registrert at Høyres representant, som var oppe her i sted, var veldig tilhenger av brukermedvirkning, noe som da ikke gir seg utslag her i salen, i hvert fall, men vi håper jo at Høyre også skal komme etter på sikt. Men poenget er selvfølgelig at når det gis større brukermedvirkning og brukerfinansiering, så er det jo fortsatt det offentlige som skal ha ansvaret, det er fortsatt det offentlige som skal ha ansvaret for finansiering, og det er fortsatt det offentlige som skal ha ansvaret for å sikre en viss kvalitet. Men i utgangspunktet så er det jo den enkelte bruker selv som vil kontrollere kvaliteten på det tilbudet som gis. Hvis tilbudet ikke innehar en kvalitet som tilfredsstillende, så vil jo det tilbudet falle bort automatisk, for da vil jo ikke brukeren velge det tilbudet. Det er det som er det fine med brukerfinansiering.

Jeg er også skeptisk til at Arbeiderpartiet, med Bjarne Håkon Hanssen i spissen, stadig vekk har en så grunnleggende mistro til dem som allerede i dag leverer tjenester til eldre og syke, nemlig private og humanitære organisasjoner. Det er jo det Arbeiderpartiet også gjør med sin kritikk når det gjelder brukermedvirkning.

Et annet interessant punkt, som er gjennomgående, og som har vært det i tre–fire år, er at kommunal sektor har manglende finansiering for å skaffe brukbare tilbud. Ja vel, men med statlig indirekte finansiering opp mot de tjenestene vi snakker om, vil finansieringen være garantert, og da vil vi slippe den tilbakemeldingen vi får fra kommunesektoren om at reformer ikke blir finansiert fra statens side, da vil de bli fullfinansiert. Da vil det kanskje koste noe mer penger, men jeg har registrert at det også er veldig viktig for Arbeiderpartiet at slike reformer skal finansieres. Arbeiderpartiet er nå veldig stolt over at de har fått på plass noen ekstra hundre millioner til sykehuse, og da er det pengene som teller, og det er jo også det dette handler om.

Beate Heieren Hundhammer (H) [20:14:22]: Jeg vil få takke for en interessant debatt, en debatt som dessverre har avslørt – og det var verre enn jeg trodde – at venstresiden ikke har beveget seg noe når det gjelder skepsis til alt som ikke utføres i offentlig regi. Og jeg må spørre med hvilken rett representantene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet har til i det hele tatt å stille spørsmål ved om folk skal ha mulighet til å velge. Det burde være en selvfølge. Venstresidens argu-

mentasjon avdekker en skremmende liten respekt for eldre mennesker.

Motstanderne av valgfrihet i denne debatten argumenterer mot valgfrihet på grunn av mangel på tilbud. Det er ingen motsetning mellom valgfrihet og et eventuelt utilstrekkelig tilbud. Uansett hvor omfattende tilbud man får, må man kunne ha valgfrihet innenfor det tilbudet man faktisk får. Får jeg fem timer hjemmehjelp, må jeg kunne ha brukervalg og brukermedvirkning innenfor de fem timene, selv om jeg ideelt sett skulle hatt ti. Manglende tilbud enkelte steder brukes som en unnskyldning for fortsatt umyndiggjøring av eldre mennesker.

Noen sier at jeg sammenligner tannpasta og pleie- og omsorgstjeneste. De kan ikke ha lyttet til hva jeg sa, og de var kanskje ikke i salen heller da jeg hadde innlegg. For det var snarere tvert imot: Jeg sa at pleie- og omsorgstjenesten var mye viktigere enn alle de andre valgfrie mulighetene vi har i samfunnet. Og derfor er det uforståelig at vi ikke har kommet lenger i brukervalg.

Jeg har også lyst til å spørre: Hva er egentlig privat leverandør? Det kan være så mye. Det trenger ikke å være et nasjonalt eller et internasjonalt konsern. Det kan f.eks. bety at to sykepleiere slår seg sammen, danner et AS og tilbyr hjemmetjenester til eldre i sitt nabolag. Skaper det utrygghet? Er det kald og kynisk markedstenkning, når brukervalg i hjemmetjenesten handler om anstendighet fra samfunnets side og selvrespekt for eldre mennesker? Men jeg registrerer at venstresiden synes at det er en skam å skape sine egne arbeidsplasser ved å yte omsorg til andre, i Norge i 2004. Det er viktig å huske på, som også representanten Sandberg var inne på, at vi her snakker om tjenester som er et kommunalt ansvar. Det er det offentlige som skal betale, uansett hvem som utfører tjenesten.

Men det venstresiden sier her i dag i denne debatten, er at valgfrihet skal forbeholdes dem med mest velfylt lommebok. Valgfrihet er et gode i seg selv. Noen snakker bare om penger. Det er venstresiden som snakker om penger. Men valgfrihet handler først og fremst om kvalitet. Jeg tror at kvaliteten blir satt i høysetet hvis vi får økt brukervalg. Har vi flere leverandører av tjenester, vil de måtte konkurrere på kvalitet for å tiltrekke seg flest mulige brukere. Og da kommer jeg kanskje til det som er aller, aller viktigst med økt valgfrihet innenfor pleie- og omsorgstjenesten, og det handler om trygghet. Valgfrihet skaper trygghet fordi hver enkelt selv får kontroll over sin egen situasjon og kan planlegge for fremtiden. Det er den enkelte selv som best avgjør, og ikke styringskåte politikere og byråkrater.

Statsråd Ingjerd Schou [20:17:46]: Debatten om brukervalg og brukermedvirkning avdekker viktige ideologiske skillelinjer i norsk politikk. Venstresiden er opp-tatt av at folk ikke bør få velge, fordi de kanskje ikke vet sitt eget beste. Venstresiden, slik som jeg ser det, mener den offentlige monopolordningen er den beste, og gir inntrykk av at bare offentlig ansatte kan være varme og omtenkssomme. Jeg ser at venstresiden er bekymret for endring, kanskje fordi dette kan være i strid med det som

ligger der av interesser fra fagbevegelsen. Det blir feil hver eneste gang når jeg hører representanter fra Arbeiderpartiet si at dette er marked og privatisering, når alt vi har sagt, er at det er det offentlige som har ansvaret.

Regjeringen er opptatt av at enkeltmennesker har ulike ønsker og ulike behov. De offentlige tjenestene må nettopp gjenspeile dette mangfoldet. Vi tror faktisk at de aller fleste brukerne kan – og også vil – avgjøre viktige spørsmål i sitt eget liv, også i forhold til offentlige tjenester. Vi tror at de offentlige tjenestene faktisk blir bedre dersom brukerne får økt innflytelse på hvordan de utformes. Vi vet at ansatte i private firmaer eller i ideelle organisasjoner kan gi både god pleie og omsorg. Brukervalg og brukermedvirkning handler om hver enkelt og enkeltmenneskets innflytelse på sitt eget liv og samfunnet for øvrig, og da må også den enkelte få komme til orde og ha en valgfrihet som er reell.

Regjeringen mener at det beste tjenestetilbudet utformes lokalt, og at det er kommunene som selv må vurdere hvordan de vil organisere tjenestetilbudet, ut fra sin kjennskap til lokale forhold. Regjeringen vil imidlertid støtte og stimulere kommuner som nettopp vil innføre brukervalg, og, som jeg tidligere har vært inne på, er det også etablert nettverk mellom kommuner som ønsker å gjennomføre slike reformer. Kommunaldepartementet har utgitt en veileder som nettopp er til hjelp i det praktiske arbeidet, erfaringskonferanser har vært avtalt, og brukermedvirkning er satt på dagsordenen i det som er det generelle kvalitetsarbeidet på pleie- og omsorgssektoren.

Når jeg en dag trenger hjelp fra det offentlige til pleie- og omsorgstjenester, vil jeg selv avgjøre hvem det er som skal komme hjem til meg. Jeg tror alle, også venstresiden, vil ha denne retten både til å være med og bestemme og til å ha innflytelse på eget liv, og jeg mener tiden er inne for en mer moderne og brukervennlig offentlig forvaltning.

Presidenten: Dermed er interpellasjonsdebatten i sak nr. 10 avsluttet.

S a k n r . 1 1

Interpellasjon fra representanten Bendiks H. Arnesen til landbruksministeren:

«Norsk landbruk er under sterkt press på grunn av internasjonal påvirkning. Resultatene av de pågående WTO-forhandlingene vil komme til å påvirke norsk landbruk sterkt. Situasjonen for landbruket påvirker også distriktene og næringsmiddelindustrien over hele landet i meget stor grad. Stortinget har et uttalt mål om å opprettholde et aktivt landbruk over hele landet.

Hva gjør Regjeringen for å innrette de statlige virkemidlene i landbruket på en slik måte at landbruket, matproduksjonen, kulturlandskapet og levende bygder kan opprettholdes, og samtidig være i tråd med nye internasjonale avtaler og krav?»

Bendiks H. Arnesen (A) [20:21:51]: Jeg har fremmet denne interpellasjonen fordi jeg opplever en stor

utrygghet ute på bygdene når det gjelder framtiden for landbruket og for bosettingen i bygdene, og fordi det nå spørres etter større grad av forutsigbarhet, og signaler om hva framtiden vil bringe.

Norsk landbruk står jo fortsatt for en meget viktig produksjon av ren og trygg mat. I tillegg er landbruket også avgjørende for at det skal være liv og aktivitet på bygdene, og for at kulturlandskapet skal kunne holdes i hevd.

Uavhengig av hva internasjonal påvirkning måtte ha å si, kan vi ikke sette oss i den situasjonen at landet blir stående igjen uten en egen landbruksproduksjon og med fraflyttede bygder. I tillegg vil vi da også få som konsekvens at kulturlandskapet gror igjen og en viktig verdiskaping går tapt. Hva har vi da å falle tilbake på i krisesituasjoner? Og hva har vi da å vise våre turister når de kommer til landet vårt for å se levende bygder og et kulturlandskap som er holdt i hevd? Jeg tror ikke denne situasjonen er klar nok når internasjonale spørsmål diskuteres, men dette er altså de faktiske forhold og en del av helheten.

Vi er allerede i den situasjonen at mange bygder sliter med å opprettholde bosettingen. Viktige tilbud i bygdene faller bort, og gjengroingen av kulturlandskapet har allerede startet. Denne situasjonen berører alle, men verst er det for de unge som skal inn i landbruket, og som nå er så i tvil om framtiden at de kanskje ikke tør satse sin framtid der. Mangel på forutsigbarhet og utsikter for framtiden er det aller verste for næringen og dem som skal satse innsats og penger på arbeidsplasser i denne næringen.

Mener man at vi skal ha et industrilandbruk i Norge, for å konkurrere med land som har helt andre klimatiske og topografiske forhold enn det vi har her til lands? I så fall er dette et dramatisk feilgrep, som både vil utradere norsk landbruk og effektivt avfolke norske bygder.

Ingen nasjon kan fratas retten til en egen matproduksjon. Jeg synes ikke det er akseptabelt at internasjonale avtaler skal innrettes slik at vi ikke maksimalt kan utnytte våre muligheter til en naturlig produksjon av mat, når vi vet at mange millioner mennesker på denne kloden mangler mat hver eneste dag. Jeg tror heller ikke at så mange mener at det skal være slik. Jeg tror ikke alle forstår at det ikke er det samme utgangspunktet for produksjon av landbruksprodukter alle steder, og at klimatiske og topografiske forhold spiller inn på hvor effektiv produksjonen kan være. Selv innad i vårt eget land er det store forskjeller på muligheten til landbruksdrift. Dette gjør at et lite bruk i én del av landet kan være et stort bruk i en annen del av landet, når man tar arbeidsinnsats og klimaforhold i betraktning. Likevel er det av den største viktighet at vi kan beholde et aktivt landbruk over hele landet.

Jeg mener at det blir feil bare å tenke store enheter uten å se på sidevirkningene og på helheten. Jeg ser ofte at bønders dyktighet måles i produsert kvantum, uten at man tar hensyn til produksjonsforholdene. Dette mener jeg blir feil. Bønder som driver i norsk landbruk, er etter min mening dyktige og har vist vilje til en kraftig omstilling, men jeg er ikke så sikker på at de har så mye mer å

gi. Det går en grense for hvor langt effektiviteten kan strekkes før det får konsekvenser.

Fra Arbeiderpartiets side mener vi at jordbruk, skogbruk og fiske i deler av landet er avgjørende for arbeid, bosetting, næringsutvikling og forvaltning av kulturlandskapet. Vi vil derfor legge grunnlaget for et levedyktig og bærekraftig landbruk over hele landet.

Jeg har en følelse av at vi nå opplever en viss handlingslammelse i forhold til å planlegge framtiden for et levende norsk landbruk. I påvente av resultatet av de pågående WTO-forhandlingene burde det være mer trykk på å planlegge hvordan norsk landbruk og foredlingsbedriftene kan drives videre med en akseptabel inntjening og på et forsvarlig nivå.

Ingen må tro at vi i framtiden kan ha et landbruk i hele landet uten en sterk offentlig medvirkning. Dette tror jeg heller ikke noen internasjonale avtaler vil hindre, dersom vi innretter slike virkemidler i tråd med det som ligger i avtalene. Det betinger selvfølgelig at våre forhandlere har dette som mål.

Dette er bakgrunnen for at jeg ønsker å spørre om hva som konkret gjøres fra Regjeringens side for å innrette de statlige virkemidlene slik at landbruket, matproduksjonen, kulturlandskapet og levende bygder kan opprettholdes og være forankret i internasjonale avtaler.

Jeg håper svaret og debatten blir slik at vi i denne sammenheng kan se positivt på framtiden for våre bygder og for rekrutteringen til denne viktige næringen.

Statsråd Lars Sponheim [20:28:25]: Jeg deler interpellantens vurdering at norsk jordbruk står under sterkt press i de pågående WTO-forhandlingene. Jeg kan forsikre representanten Arnesen om at dette er en utfordring som Regjeringen tar meget alvorlig, og at det arbeides kontinuerlig med å sikre et forhandlingsresultat som vi kan leve med.

Stortinget er tidligere orientert om de norske posisjonene i WTO-forhandlingene. Jeg skal derfor ikke dvele særlig lenge ved dem, men bare kort minne om at det er på området markedsadgang, altså i første rekke i spørsmålet om kutt i tollsatsene og økning i tollkvotene, at forhandlingene er vanskeligst. Vi er innstilt på å ta på oss betydelige forpliktelser, også på dette området, men samtidig er importvernet helt fundamentalt for å videreføre et aktivt landbruk over hele landet. I disse spørsmålene samarbeider Norge tett med andre matvareimporterende land, som Japan, Sveits og Korea, i den såkalte G10-gruppen. Dette samarbeidet er helt avgjørende for å få tilstrekkelig tyngde bak de norske kravene.

På andre forhandlingsområder er situasjonen noe enklere. Vi er innstilt på betydelige kutt i handelsvridende støtte, men forutsetter at dette kan oppveies med en overgang til såkalt grønn støtte, som omfatter både miljø- og distriktstøtte. Når det gjelder eksportsubsidiene, har vi signalisert vilje til full avvikling, under forutsetning av at vi får på plass en balansert avtale som gir oss det nødvendige når det gjelder markedsadgang og internstøtte.

La meg understreke at det er få eller ingen land som har spesielle ønsker om å ramme Norge i disse forhand-

lingene. I og for seg møter vi forståelse i WTO-systemet for våre behov og de særskilte utfordringer som karakteriserer småskalaproduksjon under våre klimatiske forhold. Det norske jordbruket ivaretar et flott kulturlandskap, bidrar til levende bygder og sikrer et minimum av matvareberedskap i et land som i OECD-målestokk er blant dem med lavest selvforsyning. Vi importerer i dag 50 pst. av det nasjonale forbruket på kaloribasis. Vår produksjon er innrettet mot hjemmemarkedet, og vi har praktisk talt ingen dumping av matvarer på verdensmarkedet. Likevel risikerer vi å rammes hardt som følge av disse forhandlingene. Årsaken er nok langt på vei at vi som industriland befinner oss i skuddlinjen mellom de mange sentrale utviklingsland på den ene siden og USA og EU på den andre. Disse utviklingslandene ønsker store kutt i industrilandenes tollsats og støtteordninger. Dette rammer også land som Norge, selv om dette primært ikke er intensjonen. Det paradoksale er dessverre at flere forslag som ligger på bordet, faktisk rammer land som Norge, Japan og Sveits mest. For Regjeringen er det maktpåliggende å synliggjøre at vi på grunn av vanskelige driftsforhold er avhengige av betydelig støtte og vern for å videreføre et levedyktig jordbruk og ivareta legitime nasjonale målsettinger knyttet til matvareberedskap, levende bygder og miljø.

Forhandlingene i Genève er for tiden inne i en intensiv fase. Innen det tas sommerferie i slutten av juli, er målsettingen å etablere et rammeverk for de videre forhandlinger. Det er av vital interesse for framtiden til norsk jordbruk at en sikrer et godt resultat og forutsigbare internasjonale rammevilkår. Forhandlingene vil kunne gi oss et tilstrekkelig handlingsrom for en nasjonal politikkutforming. Det er på hjemmebane at dette handlingsrommet skal brukes.

For å møte de utfordringene som vi er stilt overfor, trenger vi en offensiv nasjonal strategi for å sikre et aktivt landbruk over hele landet, slik Stortinget har fastslått. Regjeringen har gitt en bred omtale av viktige tiltak i så måte i proposisjonen om jordbruksoppkjøret, som er lagt fram for Stortinget. Jeg vil benytte anledningen til å løfte fram noen eksempler med utgangspunkt i de temaer som representanten Arnesen nevner i sin interpellasjon.

Når det gjelder matvareberedskap, tror jeg det er særdeles viktig å opprettholde dagens produksjonsnivå på en mest mulig kostnadseffektiv måte. Med økende konkurranse trenger vi et mer robust jordbruk. Særlig gjelder dette melkeproduksjonen, der bl.a. investeringer i ny teknologi forutsetter bruksstørelse på et gjennomsnittsnivå som er høyere enn i dag. I årets jordbruksavtale er partene enige om en rekke tiltak for å øke melkeproducentenes armslag. Disse endringene forventes ikke å svekke måloppfyllelsen på andre områder.

Når det gjelder kulturlandskapet, er vår viktigste utfordring framover å sikre arealet i drift og hindre jengroing. For å samordne miljøinnsatsen har vi etablert et nasjonalt miljøprogram som gjennom et rendyrket kulturlandskapstilskudd vil forvalte nær en tredjedel av de samlede budsjettoverføringene til jordbruket. Videre legger Regjeringen stor vekt på å regionalisere deler av

miljøinnsatsen gjennom regionale miljøprogrammer. Det er fylkene og de enkelte kommuner som vet best hvor skoen trykker mest, og gjennom en utstrakt desentralisering kan en lokalt velge om de regionale midlene skal prioriteres til kampen mot jorderosjon og vannforurensing, eller brukes til å styrke aktiv seterdrift eller andre tiltak som kan fremme biologisk mangfold og et levende kulturlandskap.

Landbruket har vært og vil fortsatt være en bærebjelke i den lokale bosettingen og økonomien i mange lokalsamfunn. Det er likevel et faktum at sysselsettingen har gått kraftig ned i det tradisjonelle jordbruket i hele etterkrigstiden, og dette er en trend som i noen grad også har økt de siste årene. Med et begrenset marked og økende importpress er det umulig å kutte kostnader og effektivisere produksjonen uten at dette også innebærer redusert sysselsetting i den tradisjonelle produksjonen.

I denne situasjonen har Regjeringen lagt stor vekt på å legge til rette for etablering av nye arbeidsplasser på bygdene, bl.a. ved hjelp av verdiskapingsprogram og et enklere regelverk. Landbruksbasert verdiskaping gir disse tiltakene en god lokal forankring. Ulike verdiskapingstiltak har fått det til å blomstre i mange lokalsamfunn. Det er børstet støv av gamle produktbetegnelser, vi har fått på plass en særskilt merkeordning, og det satses i stadig større grad på utvikling av nye nisjeprodukter. Dette er en utvikling som har funnet sin plass innenfor ulike konsepter, slik som gårdsutsalg og kortreist mat, bondens marked, internetsalg og spesialbutikker, samt prøveprosjekter der høytbetalende kjøpegrupper i utvalgte eksportmarkeder nå er i ferd med å teste ut norske spesialprodukter. Slike initiativer koples nå opp mot gårdsturisme og reiseliv, og vi begynner å se konturene av en positiv næringsutvikling som kan sette dype og langvarige spor i norske bygder.

Gjennom Landbruk Pluss har vi søkt å sette denne kreativiteten og nyskapingen i fokus. Regjeringen har valgt en helhetlig tilnærming til denne problematikken og sett på hvilke juridiske, økonomiske og administrative grep som er nødvendige for å legge forholdene bedre til rette for at landbrukseiendommene over det ganske land i større grad skal bli en kilde til vekst og nyskaping.

Jeg vil avslutte innlegget med disse eksemplene. Som jeg nevnte, vil det også bli anledning til en bredere og grundigere debatt om norsk landbrukspolitikk når Stortinget om noen dager skal behandle proposisjonen om årets jordbruksoppgjør.

Bendiks H. Arnesen (A) [20:36:01]: Jeg takker statsråden for svaret. Jeg er glad for at statsråden, som han sier, kontinuerlig jobber for best mulig forhandlingsresultat, og ville vel knapt ha ventet et annet svar enn det.

For et par dager siden var jeg i Nord-Norges største landbrukskommune, Balsfjord, og det jeg hørte fra unge bønder, til dels unge kvinner, som har overtatt gårdene, er at de er usikre på hva framtiden bringer. De er usikre på om de skal tørre å investere, og om de skal tørre å satse.

Jeg er veldig positiv til de virksomheter som nå gror opp i bygdene i tilknytning til verdiskapingsprogrammet

og bygdeutviklingsmidler osv. Jeg synes det er veldig positivt. Men jeg tror at hvis vi mister basisen, det tradisjonelle landbruket, går dette galt.

Jeg er enig med statsråden i at vi allerede importerer betydelige mengder varer hit til landet. Men det er viktig at vi da kan fortsette med å produsere de varene vi allerede har mulighet til å produsere, og ikke importerer varer som vi kan produsere i landet på en veldig god måte.

Jeg tror at grønn støtte, å få midlene dreid over til grønn støtte, må være veien å gå, men da er det viktig at vi forbereder oss på dette før støtten er borte. Jeg tror ikke vi har noen sjanse til å få midler inn i budsjettene igjen, hvis de først er blitt borte.

Vi skal holde kulturlandskapet i hevd, er vi enige om, selv om jeg må si at akkurat nå ser dette bekymringsfullt ut, for kulturlandskapet er i ferd med å gro igjen. Da er det viktig at vi kan kombinere den jobben med fortsatt å produsere ren og trygg mat. Nye arbeidsplasser er viktig på bygdene som andre steder i landet hvis vi skal kunne beholde bosettingen og rekruttere unge til en næring som er avgjørende viktig, og som gjør at vi har kunnet slå oss ned på bygdene og fortsatt kan bo der.

Statsråd Lars Sponheim [20:39:16]: Jeg tror interpellanten og jeg deler veldig mange av de samme verdier og oppfatninger om hva vi ønsker å få til. Men da tror jeg det er viktig å få fram, når en stadig vekk er opptatt av usikkerhet ved at ting endrer seg og ved mangel på langsiktighet: Skal vi sikre å ha et landbruk over hele landet om ti år, om 15 år, om 40 år, må det gjøres en del forandringer i dag. Det betyr at det vil bli endrede rammevilkår, og det vil være nødvendig for å ta vare på mye av dette. Hadde vi sittet stille i dag og sagt at nå vil vi ikke gjøre forandringer, nå vil vi ta vare på alle virkemidler akkurat slik som de er i dag, er det helt sikkert at vi kom til å møte en ganske tøff vegg når vi fikk nye rammevilkår gjennom WTO og hva det måtte være. Derfor er vi inne i en periode med større endringer i norsk landbrukspolitikk enn det vi har sett på veldig lang tid. Det er for å sikre at vi kan ta vare på et norsk landbruk også på mellomlang sikt og på lang sikt. Og derfor er det Regjeringen har tre viktige strategier, som jeg var innom i mitt innlegg.

Det første er å gjøre en så god jobb som mulig i WTO-forhandlingene og sikre at vi får gode rammevilkår, ikke minst for markedsadgang. Vi trenger tollsatser for å kunne produsere i Norge. Det må vi slåss for, og det gjør vi.

Så må vi gjøre noe med de virkemidlene vi har, for å ha mulighet til å ta vare på mest mulig av det tradisjonelle landbruket. Derfor er det vi i den proposisjonen som nå ligger til behandling i Stortinget, som oppfølging av jordbruksavtalen i vår, har begynt å grønnvaske ordninger. 3 milliarder kr eller nesten en tredjedel av de samlede ordningene har vi såkalt grønnvasket i den forstand at vi kan notifisere dem til Genève og få godkjent dem som grønne ordninger. På den måten gjør vi endringer. Det vil oppleves som endringer i rammevilkårene, men det er jo nettopp for å kunne ta vare på et robust landbruk framover at vi gjør disse endringene.

Det tredje er å få fram gode alternativer. Det er slik at vi for hvert år blir litt rikere i dette landet. Så er det det spesielle med mat at en kan bli mett, og svært mange av oss litt mer enn mett, og da er vi ikke villige til å bruke mer penger på mat. Og når vi blir rikere, er det en mindre andel av midlene som går til mat. Det er landbruksøkonomiens grunnleggende lære. Og skal vi da ta vare på sysselsetting og aktivitet, må vi skaffe inntekter fra andre områder enn mat – opplevelser, f.eks. Man blir aldri mett på opplevelser. Landbruket kan produsere opplevelser, ikke bare matopplevelser, men definitivt også andre opplevelser, som man ikke blir mett på. Det er helt avgjørende for å ta vare på sysselsetting på bygdene knyttet til landbruket at landbruket har bredere inntekter enn bare fra den rene matproduksjon. I en voksende økonomi vil matproduksjonen få en relativt sett mindre andel av økonomien. Derfor må landbruket tilføres nye inntektsområder. Det er den tredje delen av strategien vi arbeider etter for å ta vare på landbruk og levende bygder over hele landet.

Aud Gaundal (A) [20:42:30]: Det er ingen tvil om at de synspunkter representanten Bendiks H. Arnesen har i sin interpellasjon, opptar veldig mange. Jordbruket og norsk matproduksjon vil de fleste ha. Kulturlandskap og ikke minst bosetting har bestandig vært knyttet til norsk landbruk.

Det å ha landbruk i hele landet gjør seg ikke selv. Og det kommer noen spørsmål nå også om ikke vår kanaliseringpolitikk står under for sterkt press.

I sitt innlegg og i diverse pressemeldinger som har kommet fra landbruksministeren og utenriksministeren i mai, sies det nå at det jobbes i forhold til G10-landene, og da særlig med Japan i spissen.

Landbruksministeren sier i sin pressemelding at det eksisterende forhandlingsforslaget fra Cancun var særlig urimelig, fordi det var skreddersydd for USAs og EUs interesser. Jeg håper det kan tyde på at det er flere av WTOs medlemsland som ser dette. I samme pressemelding understrekes det også at G10-gruppen ikke kan akseptere at det etableres øvre tolltak og legges opp til en obligatorisk økning i tollkvotene. Jeg er enig i disse vurderingene.

I det jordbruksoppgjøret vi nå har til behandling i Stortinget, sies det:

«Hovedmotsetningen i landbruksforhandlingene går nå i større grad mellom USA/EU på den ene siden, og gruppen av ca. 20 utviklingsland (G20), med Brasil, India, Kina ... på den andre siden.»

Med bakgrunn i dette er kanskje det å velge G10-landene som allianse et greit valg. Men det har dukket opp en ny gruppe, G33-landene, som er utviklingsland. Og spørsmålet til statsråden fra min side blir om vi her kan oppleve at det blir såpass mange grupper som blir spilt opp mot hverandre, at en kan sitte igjen med USA/EUs løsninger.

Det kan se ut som om prosessen i WTO kan stoppe opp bl.a. med bakgrunn i at det er valg i USA. Mitt spørsmål blir også: Hva gjør det med usikkerheten i for-

hold til norsk landbruk? Det er ingen god situasjon at vi ikke vet.

Sigvald Oppebøen Hansen hadde her teke over presidentplassen.

Erlend Nornes (H) [20:45:12]: Det er ingen tvil om at interpellanten peikar på ei viktig problemstilling i interpellasjonen sin. Spørsmåla som han her tek opp, går rett til kjernen i problemstillingane knytte til norsk landbrukspolitikk. Eg vil for min del få retta ein honnør til landbruksministeren og Regjeringa for alt som er utretta i landbrukspolitikken sidan regjeringsskiftet, for å gjera norsk landbruk meir framtidsetta og robust.

Høgre sitt mål i landbrukspolitikken er at bonden skal sleppast fri. Det skal vera mogleg å driva norsk landbruk lønsamt, anten ved ei naudsynt strukturrasjonalisering innan kontrollerte rammer eller ved auka nisjeproduksjon. Begge delar har statsråden og Regjeringa lagt til rette for, samstundes som dei totale overføringane til landbruket over statsbudsjettet er reduserte med bortimot 1,2 milliardar kr dei siste åra. Sjølv om vi har hatt ei utvikling dei to siste tiåra der overføringane til jordbruket målt i prosent av statsbudsjettet har vorte reduserte frå om lag 7,5 pst. til om lag 2 pst., er det framleis naudsynt med ei utvikling mot eit meir robust norsk landbruk.

På struktursida er det gjort mykje dei siste åra. Innan kraftfòrkrevjande produksjonar er konsesjonsgrensene justerte opp med 50 pst. I den samanhengen vart også regelverket vesentleg forenkla ved at ein gjekk over frå å regulera talet på innsette dyr til å regulera talet på omsette og slakta slaktedyr, ei forenkling som kjem både bøndene og dei regulerande myndigheitene til gode. Det er også gjennomført konkurranse innan foredling av mjølk, og ny marknadsordning for mjølk er innført. Det er gjeve høve til å etablera samdrifter, ei ordning som gjev auka stordriftsfordelar, og som samstundes gjev bøndene meir regulert arbeids- og fritid. Ordningane for samdrifter har då også vorte godt mottekne.

Vidare er konsesjonslovene for omsetnad av landbrukseigedomar endra betydeleg, i riktig retning, etter vårt syn. I tillegg er fokus i landbruksoppgjøret også endra frå årsverk til fokus på føretaka i landbruket. Det er også lagt vekt på at fellesgode som kulturlandskap, spreidd busetnad og biologisk mangfald ikkje skal belastast landbruket, og at inntektene frå matproduksjon skal koma frå marknaden. Ved å sleppa bonden fri på denne måten har vi sett at inntektene til bonden har auka kraftig dei siste par åra.

Gjennom Landbruk Pluss har statsråden også fokusert på kreativitet og nyskaping i landbruksnæringa. Statsråden har fleire gonger omtala dette som å stimulera gründergenet hjå bøndene. Alle desse endringane har i sum ikkje berre gjort det mogleg for den ivrige og framtidsetta bonden å driva friare, men endringane har også tilpassa oss i rett retning i høve til internasjonale avtalar og krav.

Til slutt vil eg seia at på vegner av Høgre vil vi vona at statsråden vil halda fram med arbeidet for å gjera norsk landbruk meir konkurransedyktig.

Øystein Hedstrøm (FrP) [20:48:37]: For å sikre et fremtidig norsk landbruk med mer åpne grenser må landbrukspolitikken legges om. Starter vi nå, vil det være mulig å møte en smule av konkurranse ved at et begrenset antall norske produkter kan bli konkurranseeksponert som et resultat av WTO-forhandlingene.

Det er gledelig at i hvert fall næringsmiddelindustrien, som interpellanten også nevner, har tatt virkelighetens verden innover seg. Her etterlyser man en politikk som kan reformere landbruket, slik at det overordnede målet kan bli noe mer enn distriktpolitikk. Industrien sier det rett ut: Det går ikke lenger an å leve med det økte gapet i prisforskjell mellom norske og utenlandske matvarer.

Jeg vil minne om at Norge som WTO-medlem har akseptert en videreføring av reformprosessen som er innledet på jordbruksområdet, i tråd med artikkel 20. Hvis Norge oppfattes som en bremsekloss gjennom markert vektlegging av handelshindrende tiltak innenfor jordbrukssektoren, kan det redusere vår troverdighet når vi krever åpnere handel på andre områder. Det kan skade norske interesser som en helhet.

Status for landbrukets jordbruksproduksjon er at den fortsatt er overbeskyttet innenfor de fleste områder gjennom et tollbasert vern. Fremskrittspartiet mener det er nødvendig å tilpasse norsk jordbruk til en internasjonal konkurransesituasjon raskere enn det som skjer i dag. Nesten alle ledd i matkjeden er skjermet. Det er ikke akkurat oppmuntret av at landbruket har utviklet konkurransedyktighet og markedsorientering. Derfor må vi nå komme bort fra statiske resonnementer om at bøndene skal fortsette å oppføre seg som de har gjort frem til nå. I stedet for å la landbruket bli omfattet av konkurranselovgivning, begrenses konkurransen gjennom markedsregulering i omsetningsleddene, reguleringseksport, pris og markedsamarbeid. Det betyr at norske konsumenter betaler langt mer for norske matvarer under våre vanskelige klimatiske og topografiske forhold enn det som er absolutt nødvendig.

Det vi må gjøre, er å innføre fri konkurranse i alle ledd av verdikjeden for matvarer, inkludert landbruksamvirkets industri. Vi må møte utfordringene ved å etablere konkurranse innad, mens vi ennå har et tollbasert vern utad.

Driftige bønder kan gis bedre overlevelsessevne gjennom å få spillerom for egen utvikling, bl.a. ved å oppheve en del produksjonsbegrensninger, konsesjonsgrenser, avvikle restriksjoner på omsetning av jordbrukseiendommer, gjøre noe med jordbruksavtalesystemet, osv., et system som betinger bruk av tusenvis av byråkrater. Dette fordyrer og reduserer konkurransedyktigheten. Det nytter ikke lenger å videreføre alle reguleringer og rigorøse systemer innenfor landbrukssektoren som fordyrer produksjonen. Vi må nå rydde opp, og det må skje før importvernet faller.

Inge Ryan (SV) [20:52:10]: At representanten Arnesen tar opp dette temaet, synes jeg er veldig bra. Noen kan si at dette er et tema som blir tatt opp til kjedsommelighet fra enkelte, men jeg tror det er et tema som Stortinget

faktisk er nødt til å fokusere på hele tida, fordi landbruket er en så viktig del for store deler av Norge. Som nevnt tidligere, både av landbruksministeren og av andre, er det noe som vi alle er berørt av. Mat er noe vi inntar fra tre til seks ganger pr. dag. Derfor er det noe som bør oppta oss alle sammen.

Jeg tror at en av de tingene som man skal fokusere på i WTO-forhandlingene og i andre sammenhenger, er at Norge er skapt for smådrift. Hvis en ser det i en europeisk sammenheng, er det stort sett småbruk vi har i Norge. Vi kan aldri få stordrift, det er en umulighet. Bortsett fra noen få flekker i landet er det smådrift dette landet er skapt for, fordi topografien engang er slik. Det er det vi må ha en politikk for, hvordan vi skal klare å utnytte de små flekkene som er, og ha landbruk over hele landet. Det skaper spesielle utfordringer som gjør at vi må ha en helt annen landbrukspolitikk i Norge enn det man f.eks. har i Danmark, for å ta en av de nærmeste naboene våre.

Så vil jeg kommentere to ting i forhold til det landbruksministeren var inne på. Han snakket om grønnvasking. Jeg synes det er veldig interessant at vi kan bruke mer av støtten som går til landbruket i dag, til å betale for produksjonsnøytrale forhold. Sjøl om enkelte vil si at man blir betalt for å være bygdas vaktmester, synes jeg ikke det er så ille. Det at man både er bygdas vaktmester og produserer god mat, synes jeg må være et godt stempel å ha på seg som gårdbruker. Vi vet at i tillegg til at vi vil ha god mat fra landbruket, blir flere og flere av oss oppmerksomme på hvor viktig det er at vi har et kulturlandskap og et land som vi kan være stolte av, gjennom at man tar vare på det.

Det andre området som landbruksministeren var inne på, som jeg også synes var interessant, gjelder dette med eksportsubsidier. Jeg synes det er rett at vi nå er villige til å fire på det vi har hatt av eksportsubsidier gjennom mange år, bl.a. i forhold til Jarlsbergosten. Jeg tror at hvis vi skal bli troverdige i forhold til å ha et skikkelig tollvern, må vi være villige til å si at vi også er villige til å gi avkall på det. Derfor synes jeg det er fornuftig at man har de posisjonene i WTO-forhandlingene.

Olaf Gjødrem (KrF) [20:55:15]: Dagens tema omhandler eit viktig forhold når det gjeld landbruket og den internasjonale utviklinga. Det er med glede eg konstaterer at det er brei politisk semje bak den landbrukspolitikken som blir ført i Noreg i dag. Eg konstaterer òg at det i befolkninga er sterk støtte til og ei erkjenning av landbruket sin viktige plass og verdi for framtida. Meiningsmålingar syner at over 80 pst. føler at landbruket fyller ein viktig funksjon, og forsvarar dei støtteordningane som er innførte.

Noreg er eit høgkostland, og det er derfor naturleg at me må betala meir for varer, landbruksprodukt, serviceprodukt og andre ting me kjøper i Noreg, enn det ein må betala i andre land. Alle skal ha ei anstendig inntekt, og derfor må me berre innsjå det naturlege og sjølvsgade i dette.

Det er eit felles ansvar staten og bondeorganisasjonane har for å finna fram til treffsikre ordningar for å sikra

landbruket tryggleik for ei framtid som gjev god inntekt, og som gjer at landbruket kan ivareta sine forskjellige funksjonar i eit moderne samfunn. Det er spesielt peikt på kulturlandskap og levande bygder. Derfor er det gledeleg å konstatere at me har innført miljøplanar ved årets landbruksoppgjær som grønnvaske store delar av landbruksføringane på ein måte som WTO-systemet kan godta.

Næringsmiddelindustrien er òg under omstilling, og dei stør dei tiltaka som blei innførte for å modernisera og førebu landbruket på denne nye framtida. Noreg har berre ein produksjon på ca. 50 pst. av det me treng av ernæringsstoff. Det er ei felles oppgåve for oss politikarar i regjering og storting å prøva å påverka utanverda, andre land, med dei norske posisjonane og det behovet me har for særskilte tiltak. Me får besøk av ein viktig politiskarar no i løpet av ei veker tid. Det gjev oss høve til å presentera det norske synet og det norske behovet for særordningar.

Det er ein blanda sympati Noreg har. For det fyrste har me eit rikt land, og for det andre har me eit fint land. Alle med kjennskap til landet forstår at det krevst ei spesiell pleie for å ta vare på det, ikkje minst med omsyn til turismen og befolkninga, som har glede av å busetja seg i heile landet. Derfor er det rett at me har ein eigen sterk matproduksjon og ei positiv merksemd på faktorar som kan styrkja denne verksemda for landbruket framover.

Odd Roger Enoksen (Sp) [20:58:32]: Det er grunn til å frykte betydelige konsekvenser for norsk landbruk i de pågående WTO-forhandlingene. Det fokus som landbruksministeren har, og det engasjementet landbruksministeren har utvist for å oppnå et best mulig forhandlingsresultat, er det derfor helt nødvendig å opprettholde. Det er nemlig et godt forhandlingsresultat, som i utgangspunktet vil være nødvendig for å opprettholde et landbruk som noenlunde er i tråd med det landbruket vi kjenner i dag. På denne bakgrunn er det en vanskelig balansegang på den ene siden å skulle tilpasse seg et ukjent forhandlingsresultat, slik som interpellanten tar til orde for, og på den andre siden å argumentere for å opprettholde de ordninger som er grunnlaget for at vi har landbruk i hele landet – under vanskelige naturgitte forhold.

Senterpartiet er definitivt ikke motstander av å grønnvaske ordninger i henhold til WTO, slik som f.eks. Regjeringen har lagt til rette for gjennom årets jordbruksforhandlinger. Men det vil ikke være mulig å grønnvaske våre ordninger for landbruket på et vis som tilnærmet vil kunne opprettholde dagens landbruk. Det er også helt nødvendig å opprettholde insitamentene for produksjon i de støtteordningene vi har for norsk landbruk. Det vil ikke være mulig å opprettholde et landbruk hvis alle ordninger i jordbruksavtalen skal grønnvaskes på et eller annet vis. Derfor må Regjeringens hovedfokus være å skaffe alliansepartnere blant andre land for å oppnå et best mulig forhandlingsresultat og å kjempe for å få forståelse for at retten til å produsere egen mat burde være selvsagt. Dette må etter Senterpartiets oppfatning ha større opp-

merksomhet enn å ta et forhandlingsresultat for gitt og begynne å tilpasse seg det lenge før det foreligger, for dermed å kunne spille fra seg de forhandlingskort som man har. Man må finne den nødvendige balansegangen mellom å grønnvaske de ordningene som det er fornuftig å grønnvaske også på et selvstendig nasjonalt grunnlag, og å arbeide for å oppnå et best mulig forhandlingsresultat i samarbeid med andre land som har noenlunde de samme interesser som vi har.

Steinar Bastesen (Kp) [21:01:09]: Landbruksforhandlingene i WTO er langt fra sluttført. I dagens situasjon er det derfor ingen grunn til å gjøre noe annet enn å kjempe videre for de posisjonene vi har inntatt i forhandlingene. Vi må i alle fall ikke gjøre ting på hjemmebane som vil undergrave de krav som vi har fremmet i WTO.

Alle land skal ha rett til egen landbruksproduksjon, både av beredskapsmessige og av helsemessige grunner. Norge må derfor stå fast på de krav som er nødvendige for å sikre norsk landbruk. Vi trenger tollbeskyttelse og rett til å subsidiere landbruksproduksjonen i vårt eget nasjonale marked. Det er mange land i verden som ønsker å beskytte sitt eget landbruk. Vi er derfor i godt selskap.

Norge er ingen storeksportør av landbruksvarer. Vi importerer mange landbruksprodukter som det ikke er naturlig å dyrke i Norge. Vi kan derfor støtte mange utviklingsland i deres krav om at alle land bør kutte ut eksportsubsidier på landbruksvarer. I tillegg bør vi dreie importen av landbruksvarer fra rike til fattige land. En slik politikk skulle gi muligheter for å bygge brede allianser internasjonalt.

Norge er en stor eksportør av fiskeprodukter. Og vi skal jobbe systematisk for å senke tollbarrierene for verdenshandelen med fisk. Men vi skal ikke la oss friste til å ofre norsk landbruk for å oppnå handelsfordeler med fisk. De norske distriktsnæringene skal ikke settes opp mot hverandre, vi skal heller samarbeide. Markedet for fisk vil utvikle seg positivt uansett hva som skjer i WTO-forhandlingene. Det er bl.a. store muligheter for å etablere tosidige handelsavtaler som kan løse problemene med tollbarrierer for fisk.

Grisen spiser sin egen avføring. Tilsatt förmel heter det visstnok resirkulert avfall. Dette flesket kjøpes av nordmenn fordi det importeres. Vi har nettopp, for ikke lenge siden, opplevd at kylling blir føret med spillolje. Hvordan har det gått med den saken, landbruksminister? Og salmonellafrige egg – landbruksministeren og representanten Hedstrøm stod her i salen: hver nordmann sin høne, så skulle en få egg. Ja, han kan spise plommen flytende fordi det er salmonellafritt, er han klar over det? Men han ofrer det på importens alter. Kugalskap og Creutzfeldt-Jacob har vi opplevd, og det er et resultat av intensivt landbruk. Hva skjer med det berget av beinmel som ble resultatet av kugalskap?

Vi kan gjerne snakke om verdiskapingsprogrammet, men hva skjer med den mannen som vil gjøre noe med verdiskapingsprogrammet, f.eks. han som kjører slaktebilen? Han kan reise rundt i landet og slakte og tilberede sitt eget kjøtt, men han får ikke lov. Det strider ikke mot

norsk regelverk, og det strider heller ikke mot EU-regelverket, men han blir nektet.

Sigrun Eng (A) [21:04:44]: Interpellanten set søkjelystet på eit politisk område av stor betydning. Landbruket er berebjelken i levande bygder, bl.a. som råvareleverandør til næringsmiddelindustrien, men er òg svært viktig for dei distrikta som satsar tungt på reiseliv og turisme.

Eg kjem sjølv frå ein stor reiselivsregion i Noreg og får mange innspel derfrå om frykta for dei store endringane som landbruket vårt står overfor. Frykta for at husdyrhaldet blir kraftig redusert og landskapspleiarane blir borte, er så absolutt til stades. Kva blir det att om åkerlappane gror att og lysa i husa berre står på i påska og i ferien? Heile landet må haldast i hevd. I nasjonale og internasjonale forhandlingar må norske styresmakter jobbe aktivt for det. Vi har i årevis pålagt bønder reglar og direktiv langt oppover pipa. Når skal dei få nyte godt av å ha gjort jobben med god dyrevelferd, sjukdomsfrie dyresasar og minimal bruk av kjemiske middel? Derfor kostar norsk landbruk ein del, men vi har trygg mat.

Det er mange av oss som lurar på om Regjeringa, inklusiv landbruksministeren, gjer nok for å marknadsføre desse fortrinna i forhandlingane. Når slost ministeren for å fortelje kva vi reelt bruker av kroner i Noreg på mat, samanlikna med andre land? No er det 11–12 kr av kvar hundrelapp, etter krigen var det 40 kr – men billigare mat skal vi ha!

Vi må alle i fellesskap slå ring rundt det norske landbruket, anten vi er aktørar eller forbrukarar. Direkte og indirekte blir det no drive eit høgt spel: rasjonalisering, effektivisering og monopolisering i grossistledda er dagens verkelegheit. Import og prispress er bondens kvar dag. Det er mange år sidan landbruksminister Øyangen sa at bonden hadde gitt nok. Denne regjeringa lever etter ein annan mal.

Det gir god grobotn for pessimisme og frustrasjon. For oss i Arbeidarpartiet verkar det som om norske myndigheiter er passive i drøftingar om landbruksnæringa i internasjonale fora, og eg synest saka må setjast på dagsordenen. Eg etterlyser det, sjølv om eg høyrer kva landbruksministeren seier. Men eg takkar interpellanten for hans ærlege engasjement.

J ø r g e n K o s m o hadde her gjeninntekte presidentlassen.

Bjørn Jacobsen (SV) [21:07:31]: Det har gjennom nesten alle innlegg som har vore haldne her i kveld, blitt skapt eit inntrykk av at ein ikkje tener pengar på mat. Det vil eg på det sterkaste avvise. Seinast var det den største aksjonæren i Hakon-gruppa som selde seg ut, ein person selde seg ut med eit overskott på ca. 7 milliardar kr, altså drygt halvparten av det vi brukar på alle norske bønder frå Nordkapp til Lindesnes. Så det er ingen tvil om at det er veldig gode pengar i mat. Spørsmålet er berre: Korleis skal vi fordele dei, og kven er det som skal ha desse inntektene? Eg hadde jo helst sett at ein del av desse

7 milliardar kr hadde gått med til å måle løer landet rundt og gje betre inntekter i Distrikts-Noreg. Så vi må innsjå at det arbeidet som blir gjort her i Stortinget, er veldig viktig, og det skal sjølv sagt gjerast i form av landbruksoppgjering om ikkje så lenge.

Men koplar vi inn WTO, bør vi også sjå på: Kva er det dei fattige landa har av krav i forhold til dei rike landa? Jau, dei har mykje av produkt, og dei har mykje av arbeidskraft. Begge delar er billige og kan utkonkurrere både norske bønder og norske arbeidarar som ingenting. Det er ingen tvil om at vi skal late dei få sleppe til her også, men på kva for ein måte? Skal det vere med og grave bort det grunnlaget som vi har skapt for norske bønder eller for norske arbeidsfolk? Nei, sjølv sagt ikkje. Det må gjerast på ein slik måte at vi samtidig kan behalde sysselsetjinga i landbruket. Det er det dette står om.

Så veit vi også at for mange land i sør som er fattige, kan det vere like viktig å få marknadstilgang i sitt eige land, nettopp fordi dei konkurrerer med såkalla verdsmarknadsprisar, som sjølv sagt er laga av eksportkredittar igjen. Det finst altså ikkje ein reell verdsmarknadspris, men verdsmarknadsprisen er laga ut frå at ein har subsidiert overproduksjon. For mange fattige land er det viktigare å få lov til å sleppe til på sin eigen heimemarknad enn å få sleppe til f.eks. i Noreg.

Eg synest det er veldig gode signal frå statsråden i forhold til mange gode tiltak og grønvaskinga. Men utfordringa mi til statsråden, og det eg har lyst til at han skal problematisere litt, går på forholdet mellom kor mykje ein skal gje direkte på pris, og kor mykje ein skal gje direkte i form av tilskott, slik at bonden enno sit igjen med å ha ei fagleg utfordring. Eg synest f.eks. «vaktmeister på landsbygda» er eit veldig godt uttrykk, at det skal vere ein del av bonden si rolle i framtida, men kvar går skjeringspunktet mellom kor mykje ein kan gje i form av offentleg støtte, og kor mykje som skal vere basert på fagleg dyktigheit, i forhold til å finne ut av bondens lønn?

Bendiks H. Arnesen (A) [21:10:58]: Jeg takker statsråden og representantene for debatten. Det er en debatt som jeg tror må forsterkes framover. Dette gjelder framtiden for norsk landbruk og for distriktene våre.

Statsråden sier at man må gjøre forandringer. Ja, det er jeg enig i, men det går ikke an å forandre på de naturgitte forhold. Dette må komme sterkere fram både i dette huset og i de forhandlinger som skal pågå. Vi må ha rom i internasjonale avtaler for våre spesielle forhold. Men det er også et faktum at vi må få fram de fortrinnene som vi har, som har vært nevnt her i dag, det som går på en god dyrehelse, ren mat og ren natur. Dette henger også sammen med den måten vi har drevet vårt landbruk på.

Jeg hører at noen i debatten fortsatt har den holdning at bare brukene blir store nok, blir det også lønnsomhet i landbruket. Dette tror ikke jeg, fordi forholdene er så vidt forskjellige. Jeg tror heller ikke at man kan løse alle oppgavene gjennom økt konkurranse. Igjen gjelder de naturgitte forhold, og det gjelder ikke minst å produsere trygg mat. Jeg har tillit til det statsråden sier i debatten, og jeg tror han gjør hva som er mulig, men jeg synes å høre en

(Arnesen)

viss forskjell på det som forfektes av landbruksministeren, og det som forfektes av utenriksministeren, når det gjelder hva vi kan ha mulighet til å oppnå i de pågående forhandlinger. Jeg håper i den forbindelse at landbruksministeren har begge hendene på rattet i de videre forhandlinger, og jeg ønsker statsråden lykke til med det viktige arbeidet.

Statsråd Lars Sponheim [21:13:16]: Jeg starter med å takke for det siste. Det er nødvendig. Det er meget store utfordringer vi står overfor. Jeg får av og til det spørsmålet fra bønder når jeg reiser rundt, om jeg kan gi dem en garanti i forhold til hvilke rammevilkår de vil ha om 10, 15, 20 år, jf. det som skjer i WTO. Det synes å være en del som mener at det burde jeg være i stand til. Skulle jeg gitt en slik garanti, kunne jeg ikke snakket sant, for det er ikke mulig. Jeg også, som arbeider med disse spørsmålene til daglig, er spent og usikker på: Hva bringer disse WTO-forhandlingene? Det må jeg være ærlig og si.

Så kan jeg forsikre Stortinget om, slik som jeg registrerer at mange føler seg trygge på, at vi gjør hva vi kan for å ivareta norske interesser i disse WTO-forhandlingene. Jeg kan bare f.eks. peke på hvordan utenriksministeren i vinter la om hele sitt reiseprogram for å konsentrere seg om å ha bilaterale samtaler om WTO-spørsmål og landbruk, og jeg arbeider selvsagt også med disse spørsmålene, selv om det er utenriksministerens hovedansvar.

Jeg rekker ikke å adressere alle utfordringer til meg, men jeg har lyst til å understreke de viktige problemstillinger som flere har vært innom, både SVs representanter og Enoksen, omkring støtteordninger: Hvor mye kan vi legge vekt på å prøve å grønnvaske og lovliggjøre støtteordninger, og hvor mye må vi ha på andre ordninger? Det er helt åpenbart at vi kan ikke bare ha grønne ordninger og fremdeles ha et norsk landbruk noe i nærheten av det vi har i dag. Vi er helt avhengige av å ha den delen av de såkalte gule ordninger som er tollbeskyttelse. Den grunnleggende landbruksøkonomien sier at det må være slik for en produsent at han får en pris som gjør at han kan dekke de variable kostnadene, og helst et bidrag til de faste kostnadene. I det øyeblikket man stapper mer penger inn gjennom munnen til kua enn det man får ut av juret, om jeg kan si det slik, vil man slutte å produsere og bare gå i postkassa og hente grønne ordninger, og da faller kulturlandskapet. Så det er det helt grunnleggende. Derfor må vi sørge for å ha tollsatser som gjør det mulig å få en pris som dekker disse kostnadene. Så kan vi tilføre bonden økonomi for andre oppgaver han måtte utføre, såkalte kollektive goder – gartneroppgaver, vaktmesteroppgaver og hva det måtte være – bl.a. gjennom grønne ordninger. Miljøplanene, som nå er obligatoriske og innført under denne regjeringen, kan komme til å være helt sentrale for slike ordninger.

Så endrer jeg meg litt over Arbeiderpartiets representanter, for det ligger litt i lufta at det ikke gjøres nok fra landbruksministerens side. De fleste som observerer det som skjer i norsk landbrukspolitikk, utenfra, sier at vi er inne i en periode hvor det skjer større endringer enn på

veldig lang tid. Jeg er glad for at det er mulig å gjøre disse endringene i kombinasjon med framforhandlede avtaler tre år etter hverandre, og en periode med inntektsøkning for norske bønder som er historisk, og prosentueelt dobbelt så høy som for andre grupper.

Presidenten: Interpellasjonsdebatten i sak nr. 11 er dermed avsluttet.

Etter at det var ringt til votering i fem minutter, uttalte **presidenten:** Da er Stortinget klar til å gå til votering i sakene nr. 6–9 på dagens kart.

Votering i sak nr. 6

Komiteen hadde innstillet:

Dokument nr. 3:6 (2003-2004) – Riksrevisjonens undersøkelse av effektiviteten av norsk bistand til Mosambik – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Votering i sak nr. 7

Komiteen hadde innstillet:

Dokument nr. 3:7 (2003-2004) – om Riksrevisjonens undersøkelse av toll- og avgiftsetatens virksomhetskontroll – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Votering i sak nr. 8

Komiteen hadde innstillet:

Dokument nr. 3:8 (2003-2004) – Riksrevisjonens undersøkelse av kjøp og bruk av konsulent tjenester i staten – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Votering i sak nr. 9

Komiteen hadde innstillet:

Dokument nr. 16 (2003-2004) – Årsmelding for 2003 fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Presidenten: I sakene nr. 10 og 11 foreligger det ikke noe voteringstema.

S a k n r . 1 2*Referat*

1. (240) Lønnsregulering for arbeidstakere i det statlige tariffområdet 2004 mv. (St.prp. nr. 72 (2003-2004))
Enst.: Sendes familie-, kultur- og administrasjonskomiteen.
2. (241) Endringer i «Regulativ for tillegg mv. til utskrivne vernepliktige mannskap» (St.prp. nr. 73 (2003-2004))
Enst.: Sendes forsvarskomiteen.
3. (242) Status for IT- og kunnskapssenteret på Fornebu (St.meld. nr. 42 (2003-2004))
Enst.: Sendes næringskomiteen.
4. (243) Endringer i statsbudsjettet for 2004 som følge av takstoppgjera for psykologar og fysioterapeutar (St.prp. nr. 71 (2003-2004))
5. (244) Trygdeoppgjeret 2004 (St.prp. nr. 74 (2003-2004))
Enst.: Nr. 4 og 5 sendes sosialkomiteen.
6. (245) Samtykke til ratifikasjon av konvensjon av 14. november 1970 om tiltak for å forby og hindre ulovleg import og eksport av kulturgjenstandar og ulovleg overføring av eigedomsrett til kulturgjenstandar (St.prp. nr. 70 (2003-2004))
Enst.: Sendes utenrikskomiteen, som forelegger sitt utkast til innstilling for energi- og miljøkomiteen til uttalelse før innstilling avgis.
7. (246) Innberetning fra valgkomiteen om endring i de faste komiteers sammensetning (S. nr. 230 (2003-2004))
Enst.: Vedlegges protokollen.
8. (247) Forslag fra stortingsrepresentantene Sylvia Brustad, Marit Nybakk og Anne Helen Rui om omgjøring av salget av Østre Bolærne, slik at det fortsatt blir i offentlig eie (Dokument nr. 8:82 (2003-2004))
Enst.: Sendes forsvarskomiteen.

Møtet hevet kl. 21.25.
